

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Veronika ŠUBOVÁ

5. ročník - prezenční studium

Obor: pedagogika - sociální práce

RIZIKOVÁ MLÁDEŽ NA UNIČOVSKU

Diplomová práce

Vedoucí: Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.

Olomouc 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem jen uvedené pramenů a literatury.

V Olomouci dne 11. 4. 2010

.....

Poděkování

Děkuji Mgr. Dagmar Pitnerové, Ph.D. za vedení práce, odbornou pomoc a podporu, kterou mi poskytla během vypracování diplomové práce.

Také bych ráda poděkovala metodikům prevence středních škol v Uničově, kurátorce pro děti a mládež MÚ Uničov Janě Vincourové a Daně Axmannové, DiS. a Mgr. Petrovi Hromadovi za spolupráci při realizaci empirické části práce.

ÚVOD	7
1 OSOBNOST MLADISTVÉHO	11
1.1 PERIODIZACE VÝVOJE	11
1.2 EMOČNÍ VÝVOJ	13
1.3 KOGNITIVNÍ VÝVOJ	14
1.4 SOCIÁLNÍ VÝVOJ	15
1.5 PROBLEMATICKÉ ASPEKTY DOSPÍVÁNÍ	20
2 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ CHOVÁNÍ MLADISTVÉHO	22
2.1 BIOLOGICKÉ FAKTORY	23
2.2 OSOBNOSTNÍ VLASTNOSTI	25
2.3 RODINA	26
2.4 ŠKOLA	29
2.5 VRSTEVNICKÉ SKUPINY	30
2.6 SPOLEČNOST	31
2.7 MÉDIA	32
3 SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ PROJEVY CHOVÁNÍ	33
3.1 ZÁŠKOLÁCTVÍ A ÚTĚKY Z DOMOVA	33
3.2 ZNEUŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK A DROGOVÁ ZÁVISLOST	34
3.3 GAMBLING	39
3.4 RIZIKOVÉ SEXUÁLNÍ CHOVÁNÍ	40
3.5 PROTIZÁKONNÉ JEDNÁNÍ, VANDALISMUS	42
4 PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	45
4.1 PRIMÁRNÍ PREVENCE	47
4.2 SEKUNDÁRNÍ PREVENCE	48
4.3 TERCIÁRNÍ PREVENCE	50

5	LEGISLATIVA	51
5.1	ZÁKON Č. 359/1999 SB., O SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANĚ DĚTÍ	51
5.2	ZÁKON Č. 257/ 2000 SB., O PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBĚ	54
5.3	ZÁKON Č. 218/2003 SB., O SOUDNICTVÍ VE VĚCECH MLÁDEŽE	55
5.4	ZÁKON Č. 40/2009 TRESTNÍ ZÁKONÍK	58
6	VÝZKUM	60
6.1	DEMOGRAFIE UNIČOVSKO	60
6.2	STANOVENÍ CÍLŮ	64
6.3	METODOLOGIE A ORGANIZACE VÝZKUMU, CÍLOVÁ SKUPINA	65
6.4	VLASTNÍ VÝZKUM	68
6.5	VÝZKUMNÉ ZÁVĚRY	100
	ZÁVĚR	101
	SEZNAM ODBORNÉ A POUŽITÉ LITERATURY	103
	SEZNAM PŘÍLOH	109

„Víš, čím bych se chtěl stát? Hergot, víš, čím já bych se chtěl stát? Jako kdybych si moh' vybrat?"

"Čím? A přestaň klít."

"Znáš tu písničku 'Když někoho chytí někdo, jak jde žitem kdes'?"

"Ale to je 'Když někoho POTKÁ někdo, jak jde žitem kdes'. A je to básnička od Roberta Burnse."

...

"Zkrátka a dobře, já si v jednom kuse představuju, jak si spousta malejch dětí na něco hraje na tokovém velikánském žitným poli. Tisíce a tisíce malejch dětí a nikde nikdo – jako nikdo dospělej – kromě mě. A já stojím na okraji nějakýho šílenýho útesu. Mám na starosti to, že musím chytnout každýho, kdo by z toho útesu moh spadnout... A to bych dělal pořád. Prostě bych chytal děti, co si hrajou v žitným poli a tak. Já vím, že je to šílenství, ale je to to jediný, co bych dělal na světě rád."¹

¹ SALINGER, J. D. *Kdo chytá v žitě*. 4. vyd. Praha : Práce, 1979. s. 163.

ÚVOD

Termínem „riziková mládež“ myslíme dospívající, u nichž je vyšší pravděpodobnost výskytu sociálně patologického chování. Toto označení v sobě nese dva významy. Odkazuje na ohrožení zdárného vývoje mladého jedince a současně upozorňuje na nebezpečí, které tito dospívající mohou znamenat pro společnost.

Téma je mi blízké, neboť jsem ve svém okolí měla mladého člověka, který se obtížně potýkal s normami společnosti. Vnímala jsem bezmocnost jeho rodičů, stejně jako jeho pocit nepochopení a že je odstrkován. Chtěla jsem najít odpověď na otázku: „Proč?“ Ne, abych někoho obvinila, ale abych našla cesty, jak této situaci předejít. Současně mě zajímaly možnosti, jak pomoci těmto lidem a jejich rodičům. Toto jsou důvody, proč jsem zaměřila svou práci na problematiku rizikové mládeže. Na Uničovsko jsem se zaměřila, protože mě jako rodný kraj přirozeně zajímá a protože mám pocit, že systém prevence zde není optimální.

Hlavním cílem mé diplomové práce je **analýza prevence rizikového chování na Uničovsku**. K jeho dosažení byly vytyčeny následující dílčí cíle:

- popsání procesu dospívání, s důrazem na vývojové nároky a rizika;
- určení hlavních faktorů ovlivňující chování dospívajícího;
- seznámení se s patologickým chováním mládeže;
- náhled na problematiku prevence sociálně patologických jevů a související legislativy
- zmapování činnosti subjektů působící v oblasti prevence rizikového chování mládeže na Uničovsku;
- posouzení prevence rizikového chování mládeže na Uničovsku na základě výsledků zkoumání.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a empirickou. V rámci **teoretické části** se seznámíme s psychologickou charakteristikou dospívajícího. Přičemž budeme klást důraz na faktory, které mohou vést k rizikovému chování, tj. na náročnost tohoto období a nezralost hodnot a postojů mládeže. Dále se budeme věnovat i dalším vlivům působícím na adolescenta a definujeme si vybrané sociálně patologickými projevy chování mládeže. Nastíníme si systém prevence a pravidla pro její kvalitní realizaci. A na závěr si přiblížíme zákony ovlivňující prevenci rizikového chování mládeže.

V **empirické části** se věnujeme vlastnímu výzkumu, který jsme zaměřili na posouzení účinnosti prevence rizikového chování mládeže na „Uničovsku“. V úvodu empirické části si charakterizujeme demografii „Uničovska“. Jako cílovou skupinu jsme zvolili metodiky prevence na středních školách, sociální kurátorku Městského úřadu v Uničově a vedoucí Kontaktního a poradenského střediska pro uživatele drog v Uničově. Použili jsme metodu dotazníku a rozhovoru podle návodu.

Zhodnocení dosavadních poznatků o dané problematice

Ve svoji práci se soustředím na rizikovou mládež z pohledu možné prevence, a to optikou budoucí sociální pracovnice.

Podobně na problematiku nahlíží MATOUŠEK a KROFTOVÁ,² reprezentující pohled psychologie, sociologie a sociální práce. Zvláštní důraz je kladen zejména na nové, u nás teprve zaváděné nebo dosud neužívané metody prevence a na porovnání jejich efektivity.

² MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. 340 s. ISBN 807178771X.

Podobně tuto oblast uchopuje i JEDLIČKA³, který na problematiku nahlíží z úhlu poruchy socializace a zvládnání rizikových životních situací. Zaměřuje se rovněž na problematiku krizové intervence, psychologické a výchovné pomoci mladým jedincům v nejrůznějších obtížích, které nejsou s to zvládnout sami.

Z praxe práce s rizikovou mládeží vychází LABÁTH⁴ a jeho spolupracovníci.

Nelze opomenout ani práci ŠIŠLÁKOVÉ⁵, která přichází s principem resilience. Tento princip bere v úvahu vyvážení rizikových a protektivních faktorů.

MATĚJČEK nahlíží na problematiku skrze koncept rané deprivace a subdeprivace.

LANGER⁶ se problematice věnuje z pohledu psychologického a vychází z lékařských faktorů, což je pro zaměření mé práce nevyhovující.

NEŠPOR a CSÉMY se soustředí na problematiku návykových látek a závislostí u mladistvých a jejich účinné prevence.

VEČERKA se zaměřuje na trestnou činnost mládeže, její charakteristiku a možnosti jejímu předcházení.

³ JEDLIČKA, R., et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. 1. vyd. Praha: Themis, 2004. 478 s. ISBN 8073120380.

⁴ LABÁTH, V., et al. *Riziková mládež: Možnosti potenciálních změn*. 1. vyd. Praha: SLON, 2001. 157 s. ISBN 80-85850-66-4.

⁵ ŠIŠLÁKOVÁ, M.. Resilience jako východisko pro sociální práci s rizikovou mládeží. In SMUTEK, Martin. *Možnosti sociální práce na počátku 21. století*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2005. s. 110-118. Dostupný z WWW: <http://www.kspsp.info/cinnost/sbornik_2korektura.pdf>.

⁶ LANGER, S. *Mládež problémová, její typy a možnosti uplatnění: diagnostické, výchovné a profesiografické modely*. Hradec Králové : Kotva, 1994. 463 s. ISBN 8090025439.

Teoretická část

1 OSOBNOST MLADISTVÉHO

Pokud se chceme zabývat rizikovým chováním mládeže, musíme znát průběh vlastního období dospívání. Tyto změny ovlivňují mladého jedince a zvyšují tendence k sociálně patologickým projevům v chování. Proto se budeme věnovat dospívání z hlediska komplexního rozvoje jedince.

Přechod mezi dětstvím a dospělostí je obdobím hledání vlastní identity, kdy se jedinec snaží vymanit ze závislosti na rodičích a snaží se zaujmout k věcem svůj vlastní postoj. Dříve byla adolescence označována jako období vzdoru. Avšak já se spíše domnívám, že jde o „období polemiky“, ze kterého automaticky nevyplývá vzpoura.

Podle MACKA problematický a konfliktní průběh dospívání způsobují spíše osobnostní nebo situačními faktory, nežli dospívání jako takové. Také zpochybnil chápání dospívání jako období negace všech hodnot, hluboké ztráty důvěry v sebe, lidi a svět jako celek. Přiklonil se spíše k pojetí hledání a přehodnocení, kdy dospívající postupně přetváří své pocity, názory a hodnoty⁷.

1.1 Periodizace vývoje

Samotné dospívání lze rozdělit na několik částí. V odborné literatuře můžeme nalézt převážně dva druhy dělení. VÁGNEROVÁ, NIKL a další dělí období na **ranou adolescenci**, která odpovídá pubescenci (věk od 11-15 let) a na **pozdní adolescenci**, která zahrnuje období od 15 do 20 let⁸.

⁷ MACEK, P. *Adolescence : Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vyd. Praha : Portál, s.r.o., 1999, s. 19 - 20.

⁸ VÁGNEROVÁ, M.. *Vývojová psychologie I. : Dětství a dospívání* 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005, s. 323 – 325.

NIKL, J. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vyd. Praha : Policejní akademie České republiky, 2000, s. 27.

MACEK dělí adolescenci na časnou střední a pozdní.

Časná adolescence se vyznačuje pubertálními změnami, změnami v kognitivní oblasti a v prožívání. Dochází k přizpůsobování se novému prostředí a přijímání nových rolí. Obvykle končí s počátkem docházky na střední školu.

Střední adolescence je typická změnami v sociální oblasti. Mění se vrstevnické vztahy (přátelství, erotické vztahy). Dále jedinec přehodnocuje svůj vztah k sobě i k autoritám. Někdy bývá označována jako „společenské moratorium“ – tedy období hledání a experimentování – ve vztazích, ale i v rozhodování a postojích.

Pozdní adolescence je předzvěstí blížící se dospělosti. Adolescent se zaměřuje na své osobní perspektivy a na dobudování své hodnotové a světonázorové orientace⁹.

Změny spojené se zráním jedince souvisí s vývojem v oblasti emoční, kognitivní a sociální.

⁹ MACEK, P. *Adolescence : Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vyd. Praha : Portál, s.r.o., 1999, s. 100.

1.2 Emoční vývoj

Dospívání bývá po emocionální stránce popisováno jako nestabilní, impulzivní a negativistické. Dané období je spojeno s hormonální proměnou, která působí na emoční prožívání. Mladistvý je citově labilní, má zvýšenou dráždivost; jeho emoční prožitky, ač intenzivní, mají krátkodobý a proměnlivý charakter. Těmto změnám v emocích dospívající nerozumí, a proto v něm často vyvolávají podrážděnost. Podle NIKLA tato emoční nestálost spolu s obtížemi v koncentraci a zvýšenou unavitelností také negativně ovlivňují učení¹⁰.

VÁGNEROVÁ upozorňuje na to, že emocionální změny, jako je nárůst impulzivity, nedostatek sebeovládání a nízká frustrační tolerance, mohou vést ke konfliktům v mezilidských vztazích. K problematičnosti vztahů s okolím přispívá i negativismus, hostilita a zvýšená vztahovačnost, způsobená osobní nejistotou vyplývající ze zásadnější proměny osobnosti. Dospívající se stává uzavřenější, neradi projevují své emoce navenek. Zvýšená potřeba introverze vede k nošení se do svých pocitů a k ulpívání na problému. Uvedené charakteristiky ztěžují zvládnutí zátěže¹¹.

V závěrečné fázi adolescence dochází ke stabilizaci emocí, což se děje v důsledku hormonálního vyrovnání a přizpůsobení se na sexuální zralost. Také se podle VÁGNEROVÉ se v důsledku lepšího sebepoznání zlepšují volní vlastnosti adolescenta. Jsou však dosti závislé na úrovni motivace. Dospívající přebírá zodpovědnost za své chování a výkon a dochází k rozvoji volní autoregulace¹².

¹⁰ NIKL, J. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vyd. Praha : Policejní akademie České republiky, 2000, s. 23.

¹¹¹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika - vychovatelství*. 1. vyd. Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2008, s. 107 - 109.

¹² Tamtéž, s. 109.

1.3 Kognitivní vývoj

Během dospívání dochází v kognitivní oblasti k vývoji abstraktního myšlení. Dále se rozvíjí kritičnost adolescenta a paměť.

Podle NIKLA dospívající dokáže operovat s obecnějšími pojmy, hledá více řešení problému a z nich pak vybere to nejlepší. Na rozdíl od dítěte nepřijímá svět takový jaký je, ale uvažuje o ideálních variantách. Z toho vyplývá jeho zvýšená kritičnost a černobílé vidění¹³. VÁGNEROVÁ dodává, že dospívající nejsou schopni emocionálně přijmout protikladné názory (i kdyby s nimi rozumově souhlasili). Berou je jako omezenost a nedostatek snahy o pochopení na straně oponenta. Podle ní není adolescent schopen akceptovat relativitu pravidel, trvá na jejich rigidním dodržování, neboť jsou pro něj zdrojem jistoty¹⁴.

Při řešení problémů nejsou omezováni zkušeností, takže mohou přicházet s inovativními nápady. Na druhou stranu je pro ně řešení problému bez předchozí zkušenosti náročnější.

VÁGNEROVÁ dále uvádí, že paměť dospívajícího se zdokonaluje, adolescent namísto memorování využívá různé strategie zapamatování, používá selektivní opakování, systematičtěji si zapisuje látku a náročnější strategie vybavování. Přesto se však někteří adolescenti učí mechanicky, obzvlášť v případech, kdy nerozumí látce¹⁵.

¹³ NIKL, J. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vyd. Praha : Policejní akademie České republiky, 2000, s 23.

¹⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika - vychovatelství*. 1. vyd. Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2008, s. 105 – 106.

¹⁵ Tamtéž.

1.4 Sociální vývoj

Adolescence je obdobím, kdy se mladý člověk uvolňuje ze závislosti na rodině a kdy pro něho začínají významnou roli hrát vrstevníci. VÁGNEROVÁ zdůrazňuje dva významné sociální mezníky: dosažení 15let a volba profesního směřování po ukončení základní školy¹⁶.

Role adolescenta se mění. Již bezpodmínečně neuznává autoritu. Začíná s ní diskutovat. Polemikou s dospělými si dokazují své vlastní schopnosti. Vyžadují absolutní spravedlnost, dodržování stejných pravidel všemi. V pozdní adolescenci je jedinec čím dál víc akceptován jako dospělý a z toho vyplývá i další změna jeho sociální role.

Rodina

Vztah dospívajícího k rodičům se mění. Mladý člověk se stává kritičtější a vymaňuje se za závislosti na rodičích. Už je bezpodmínečně neakceptuje, nýbrž s nimi diskutuje. Hledá sám sebe prostřednictvím vymezení se vůči rodičům. Podle VÁGNEROVÉ to však neznamená zničení vazby mezi rodiči a dětmi, ale její proměnu. Možné konflikty s rodiči mohou vyplývat z rozdílnosti potřeb. Rodiče si chtějí uchovat svou autoritu a úzkou citovou vazbu k dítěti, kdežto dospívající touží po osamostatnění se a nezávislosti¹⁷. I přesto, jak uvádí MACEK, hrají rodiče pro adolescenta stále významnou úlohu při důležitých rozhodnutích a v těžkých obdobích¹⁸. Zmíněná role rodičů je však podle našeho názoru podmíněna kvalitou jejich vztahu k dospívajícímu dítěti. Těžko si dokážeme představit, že by dospívající hledal oporu u lhostejných či agresivních rodičů. Vybraní autoři se shodují, že vlastnosti vztahu rodiče - dospívající působí také na průběh jeho osamostatňování.

¹⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika - vychovatelství*. 1. vyd. Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2008, s. 109 – 110.

¹⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika - vychovatelství*. 1. vyd. Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2008, s. 110 – 113.

¹⁸ MACEK, P. *Adolescence : Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vyd. Praha : Portál, s.r.o., 1999, s. 67.

Rozhodující faktor spatřují ve vysoké rodičovské kontrole a autoritářství. Což vyvolává u dospívajícího obranné reakce, jako jsou zvýšená kritičnost a odmítání závislosti na rodině. Tyto konflikty mohou vést k rizikovým projevům v chování, nebo k členství v závadové partě¹⁹.

Škola

Stejně jako se mění vztah dospívajícího k rodičům, tak dochází k transformaci vztahu učitel - žák.

Podle VÁGNEROVÉ jsou adolescenti vůči učitelům kritičtí, neuznávají jejich formální autoritu. Získá si je jen naslouchající pedagog s porozuměním pro žáky a přirozenou autoritou. Dospívající mají potřebu diskutovat, projevovat svůj názor, aby si získali respekt. Někteří učitelé však toto chování považují za projev drzosti nebo útoku na svou osobu. Což může způsobit konflikty a nárůst odporu ke škole²⁰. Vyhýbání se škole a neplnění si svých povinností vede k růstu napětí v rodině. Mladý člověk potom hledá pocit úspěchu a uplatnění jinde a může sklouznout k rizikové partě.

Nižší konformitu mladistvých spojuje VÁGNEROVÁ nejen se změnami v dospívání, ale i s rolí studenta či učně. Tato role nevyžaduje takové podřízení se a zodpovědnost. Přitom existují rozdíly i mezi uční a studenty. Uční bývají orientováni hlavně materiálně. A tak vědomí, že mohou vydělávat i bez vyučení, snižuje jejich motivaci k učení a konformitě. Oproti tomu studenti jsou více identifikováni se svou rolí a také na ně často působí větší tlak ze strany rodiny²¹.

¹⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. : Dětství a dospívání* 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005, s. 353.

MACEK, P. *Adolescence : Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vyd. Praha : Portál, s.r.o., 1999, s. 67.

NIKL, J. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vyd. Praha : Policejní akademie České republiky, 2000, s. 23.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2003, s. 71.

²⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika - vychovatelství*. 1. vyd. Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2008, s. 115 -116.

²¹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. : Dětství a dospívání* 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005, s. 370.

Vrstevníci

Tím, jak se dospívající vzdaluje rodině, hledá oporu ve vztazích k vrstevníkům, adolescent má silnou potřebu patřit do nějaké vrstevnické skupiny. Vyvrcholení této touhy nastává v období mezi 15 až 16 lety věku.

Podle VÁGNEROVÉ hledá mladý člověk ve vztazích s vrstevníky jistotu a bezpečí, akceptaci a zdroj emoční opory. Členství ve skupině umožňuje snáze překonat obtíže při hledání vlastní identity - jedinec přejímá identitu skupinovou, snižuje individuální zodpovědnost a posiluje sebevědomí. Rizikový je okamžik, kdy vrstevníci mladistvého nepřijímají. Může pak dojít k přijetí ponižující role „otloukánka“ nebo k přijetí členství v partě s rizikovými projevy. Dospívající je ochoten obětovat své dosavadní hodnoty, jen aby někam patřil. Stejně tak vykazuje vysokou konformitu k normám skupiny, které bývají nekompromisní a radikální při hodnocení. Tato forma norem vyplývá z černobílého vidění dospívajících a jejich potřeby jistoty a spravedlnosti²².

Potřeba členství v partě však s postupujícím věkem klesá. Vývoj vztahů ve skupině, bychom mohli rozdělit na tři fáze. **Vstup**, kdy dochází k postupné adaptaci členů a k diferenciaci skupiny. **Přijetí skupinové identity**, které se vyznačuje nejvyšší konformitou. **Splnění vývojové funkce silné vazby** následované odpoutání se od skupiny a poklesem konformity spolu s nárůstem kritičnosti. To vyúsťuje ve změnu struktury a hierarchie skupiny.

²² VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika - vychovatelství*. 1. vyd. Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2008, s. 116 – 119.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. : Dětství a dospívání* 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005, s. 379.

První lásky a partnerské vztahy

Dospívání je také období prvních lásek, experimentování a hledání své sexuální identity. První milostné vztahy nevycházejí pouze ze vzájemné přitažlivosti a atraktivity partnera. Svůj nepopíratelný vliv má i snaha vyhovět standardům vrstevníků. Mladší adolescenti nejsou ještě na partnerský vztah připraveni, což se odráží i na častějším střídání partnerů. Přesto u nich podle VÁGNEROVÉ můžeme najít některé ze znaků intimity: empatii, vzájemné ocenění, porozumění a oporu²³.

V pozdní adolescenci je partnerský vztah pevnější. Stává se již skutečnou potřebou jak psychickou, tak sociální i sexuální - prostředkem seberealizace. Avšak často stále ještě funguje hlavně jako zdroj zkušeností a sebepoznání.

Přesto ŘÍČAN poukazuje na skutečnost, že někteří z dospívajících mají tendenci k hlubším a zodpovědným vztahům, které mají dlouhodobý charakter²⁴.

VÁGNEROVÁ proto toto období označuje za polygamní stádium sexuálního vývoje a poukazuje na možný vliv společnosti, která toleruje promiskuitu dospívajících (hlavně chlapců)²⁵.

²³ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika - vychovatelství*. 1. vyd. Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2008, s. 119 -120.

²⁴ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2004, s. 206.

²⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. : Dětství a dospívání* 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005, s. 386.

Morální vývoj

Morální uvažování je důležitý aspekt osobnosti mladistvého, který ovlivňuje jeho chování. Podle VÁGNEROVÉ²⁶ se mění morální uvažování dospívajícího v důsledku rozvoje myšlení²⁷ a změny vztahu k autoritám²⁸.

Podle VEČERKY kromě vývojových změn na morálku dospívajících působí i socializační zkušenost, příslušnost ke skupinám, hodnotová orientace a postoje²⁹.

VÁGNEROVÁ popisuje morálku dospívajících jako morálku „obecné spravedlnosti“ a všeobecné rovnosti. Adolescenti bývají při uplatňování norem neústupní a tvrdí. Jejich vnímání morálky je černobílé. Nedokáží akceptovat nejistotu a relativnost hodnot a norem³⁰.

ŘÍČAN poukazuje na riziko přechodu k bezohlednému egoismu v důsledku zklamání z neuskutečnitelnosti jeho „absolutistického“ ideálu etiky. Dalším problémem spatřuje v zjemnělém morálním uvažování, které dokáže ospravedlnit zbabělost, lenost.³¹

VÁGNEROVÁ také upozorňuje na možnost antiidentifikace s normami společnosti. Což je projevem neschopnosti mladého jedince uspět ve společnosti a s tím spojené rezignace na uspokojení potřeby přijetí³².

²⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika - vychovatelství*. 1. vyd. Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2008, 121 – 122.

²⁷ Neboť abstraktní myšlení umožňuje hodnotit normy chování.

²⁸ Dospívající je schopen utvářet si svůj vlastní názor nezávislý na autoritách.

²⁹ VEČERKA, K., et al. *Mládež v kriminologické perspektivě*. 1. vyd. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, s. 41.

³⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika - vychovatelství*. 1. vyd. Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2008, s. 121 - 122.

³¹ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2004, s.210 - 211.

³² VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. : Dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005, s. 400.

1.5 Problematické aspekty dospívání

Dospívání vytváří podmínky pro vznik a působení některých rizikových faktorů, které mohou vést ke komplikacím, a u disponovaných jedinců až k rizikovému chování.

Někteří odborníci popisují Následující rizika spojená s adolescencí³³:

Rozpor mezi hodnotami mladé a starší generace.

Rozpory mezi fyzickou a sociální zralostí, kdy je dospívající již fyzicky dospělý, přesto nedosahuje sociální zralosti, nadále je ekonomicky závislý na svých rodičích.

Rozpory mezi rolí a statusem, kdy se od dospívajícího očekává vyspělost s odpovědností a současně je vystaven kontrolám a omezením.

Nedostatek zkušeností, který brání dospívajícím rychle překonat své těžkosti, způsobuje, že je mohou ohrozit situace, které by dospělý vnímal jako banální.

Společenská nejistota a pocity méněcennosti.

Potřeba neodkladného uspokojení potřeb, což se projevuje např. útěky z domova, krádežemi, konzumací drog apod.

Potřeba explorace a experimentace, která se může odrazit v hledání pozitiv na patologickém chování³⁴.

³³ NIKL, J. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vyd. Praha : Policejní akademie České republiky, 2000, s. 25, 77.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. : Dětství a dospívání* 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005, s. 416.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie problémového dítěte školního věku*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1997, s. 63.

JEDLIČKA, R., et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích : Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. 1. vyd. Praha : Themis, 2004, s. 12.

MACEK, Petr. *Adolescence : Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vyd. Praha : Portál, s.r.o., 1999, s. 99.

³⁴ Vandalismus jako boj proti konzumu, anorexie jako důkaz sebeovládání apod.

Závislost na normách vrstevnické skupiny, kdy jedinec přijímá skupinovou identitu a pravidla stanovené partou vnímá jako závazná.

Nárůst agresivity během dospívání způsobený vyšší hladinou testosteronu, který se projevuje hlavně u chlapců.³⁵

Shrnutí

Nastínili jsme si osobnost mladistvého, vymezili periodizaci vlastního vývoje. Změny v emoční, kognitivní a sociální složce hrají významnou roli, neboť ovlivňují jeho chování a vztahy s okolím. Neopomněli jsme ani problematické stránky dospívání.

³⁵ NIKL, J. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vyd. Praha : Policejní akademie České republiky, 2000, s. 25, 77.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. : Dětství a dospívání* 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005, s. 416.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie problémového dítěte školního věku*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1997, s. 63.

JEDLIČKA, R., et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích : Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. 1. vyd. Praha : Themis, 2004, s. 12.

MACEK, Petr. *Adolescence : Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vyd. Praha : Portál, s.r.o., 1999, s. 99.

2 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ CHOVÁNÍ MLADISTVÉHO

Chování mladistvého není ovlivněno pouze vývojovými změnami, ale i působením dalších proměnných. Mezi nejvýznamnější z nich patří biologické danosti, rodina, škola a vrstevníci. Jistou roli hrají i média a úzké i široké sociální okolí. Tyto činitele mohou být **rizikové**, které ohrožují mladého člověka a mohou vést k negativním projevům v chování nebo **ochranné**, které pomáhají zvládnout obtížné situace a předchází selhání.

Na každého jedince působí různou silou současně jak faktory negativní, tak i pozitivní. A na jejich celkovém souhrnu potom závisí, jakým směrem se bude život mladého člověka dál ubírat. NEŠPOR a kolektiv uvádí čtyři možné druhy interakce mezi rizikovými a ochrannými faktory:

Převaha ochranných faktorů, kdy nedojde k závadnému chování, a pokud ano, tak se neopakuje.

Převaha rizikových faktorů, kdy dochází k rizikovému chování, což ještě zvýší míru rizikových faktorů.

Převaha rizikových faktorů a vhodná intervence, situace má stejný průběh jako v prvním případě.

Převaha rizikových faktorů vedoucí k selhání a včasná a účinná pomoc, což vede k prevenci dalšího selhání a posiluje ochranné vlivy.³⁶

Tyto vlivy mají odlišné zdroje, může jít o biologické danosti, osobnostní faktory, vlivy rodiny, vrstevníků, médií či celé společnosti.

³⁶ NEŠPOR, K., CSÉMY, L., PERNICOVÁ, H. *Problémy s návykovými látkami ve školním prostředí : Časná a krátká intervence*. 1. vyd. Praha : Sportpropag, 1998, s. 5.

2.1 Biologické faktory

Biologickými faktory rozumíme vrozené, ale i získané³⁷ vlastnosti jedince, které ovlivňují jeho další vývoj. Jde o poměrně širokou skupinu různých vlivů s různě závažnými důsledky. A ačkoli z výzkumů vyplývá souvislost mezi následujícími činiteli a delikventním chováním, jsou odborníci, například JEDLIČKA a kolektiv opatrní ve vyslovování konečných závěrů. Neboť s biologickými faktory vždy spolupůsobí i faktory sociální³⁸. Jinak řečeno, na každou biologickou danost reaguje okolí jistým způsobem, který působí na jedince stejně jako daná vlastnost a v některých případech možná i více.

Funkce mozku

JEDLIČKA uvádí, že protispolečenské jednání významně koreluje s dysfunkcemi v čelním nebo spánkovém laloku. Což jsou části mozku důležité pro řízení lidského chování, jeho regulaci a ovlivňující zábrany³⁹.

Nabuzení reaktivního systému (ANS)

Také odlišné fungování reaktivního systému může mít vliv na rizikové chování. Konkrétně podle MATOUŠKA a KROFTOVÉ nižší nabuzení ANS může způsobovat touhu po „vzrušujících“ zážitcích, které by uvedly ANS na běžnou úroveň. Současně může negativně ovlivňovat ovlivnitelnost jedince prostřednictvím výchovy.⁴⁰

³⁷ Například v důsledku úrazu, nemoci apod.

³⁸ JEDLIČKA, R., et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích : Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. 1. vyd. Praha : Themis, 2004, s.325.

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2003, s. 23.

³⁹ JEDLIČKA, R., et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích : Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. 1. vyd. Praha : Themis, 2004, s. 87.

⁴⁰ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2003, s. 29.

Intelligence

Intelligence dítěte se podílí na míře jeho sebeúcty. A narušená sebeúcta může vést k rizikovému chování. Méně inteligentní děti selhávají ve škole, často bývají hůře hodnoceny rodiči a hůř si budují pozici ve třídě.

MATOUŠEK a KROFTOVÁ upozorňují na vliv rozumových schopností na utváření morálky, schopnosti řešit konflikty, schopnosti odložit uspokojení atp.⁴¹ Nechci však tvrdit, že inteligentní jedinci se nechovají asociálně. Spíše podle našeho názoru volí jiné, méně viditelné formy tohoto chování. Navíc intelligence je ovlivněna sociálním prostředím, a tak můžeme tvrdit, že část méně inteligentních dětí, pochází z nepodmětných, zanedbávajících rodin.

ADHD

Jde o poruchu pravděpodobně způsobenou změnami ve funkcích mozku. Vyskytuje se u 5 – 10 % populace, a to třikrát častěji u chlapců než u dívek. Tyto děti jsou hyperaktivní, mají sníženou schopnost soustředění, jsou impulzivní, hodně riskují a častěji se u nich vyskytují funkční poruchy psaní a čtení.

MATOUŠEK a KROFTOVÁ v souvislosti s ADHD zmiňují vyšší výskyt neurotických poruch a poruch chování⁴². Ty mohou být, podle LABÁTHA⁴³, alespoň částečně, podmíněny pocity selhání, negativními reakcemi ze strany okolí a z toho plynoucím nízkým sebevědomím.

Pohlaví

Podle LABÁTHA a kolektivu se muži chovají disociálně devětkrát častěji než ženy⁴⁴.

⁴¹ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2003, s. 32.

⁴² MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2003, s. 28.

⁴³ LABÁTH, V., et al. *Riziková mládež : Možnosti potenciálních zmien*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2001, s. 37.

⁴⁴ Tamtéž, s. 54.

Agresivita chlapců se zvyšuje v předškolních letech a vrcholu dosahuje v pubertě⁴⁵.

Částečně to může být způsobeno vyšší vrozenou agresivitou mužů⁴⁶.

Nesmíme však zapomínat ani na odlišnou socializaci chlapců a dívek, která se projevuje již od útlého dětství, kdy jsou chlapci podporováni v agresivnějších a kreativních hrách. Kdežto hry dívek jsou pasivnější.

Jak tvrdí CHESNEY-LIND⁴⁷, dospívajícím dívkám je tolerováno mnohem méně než chlapcům a postihy za provinění jsou přísnější.

Svou roli hraje podle ŠOLCOVÉ i to, že chlapci a dívky mají sklony k odlišným poruchám; dívky své problémy spíše „zvnitřňují“ (deprese, poruchy příjmu potravy, úzkostná porucha) a chlapci je projevují navenek (agrese a aktivně protispolečenské jednání)⁴⁸.

2.2 Osobnostní vlastnosti

To jak se dospívající vyrovnává s obtížnými situacemi, ale i to jak zvládá každodenní život, je také ovlivněno jeho vlastnostmi. Některé ho mohou chránit před rizikovým chováním a negativními vlivy. Jiné naopak mohou vést k rozvoji patologických forem jednání.

Ochranné vlastnosti:

⁴⁵ KOUKOLÍK, F. *Sociální mozek*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2006, s. 247.

⁴⁶ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2003, s. 32.

⁴⁷ „CHESNEY-LIND, M.: *Judicial Enforcement of the Female Issues in Criminology*, 8 (1973), s. 51 – 69.“ In „JEDLIČKA, R., et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích : Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. 1. vyd. Praha : Themis, 2004, s. 35.“

⁴⁸ ŠOLCOVÁ, I. *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, a.s., 2009, s. 16.

Mezi pozitivní vlivy řadíme zdravé sebevědomí, optimismus a sebeúctu spolu s vírou, že jedinec má vliv na svůj život. Kladně působí i rozvinuté prosociálně vlastnosti a přijetí hodnot jako je zdraví a vzdělání.

Preventivní efekt mají i sociální dovednosti, schopnosti zvládat stres zdravým způsobem a efektně řešit problémy.⁴⁹

Rizikové vlastnosti

Kromě nízkého sebevědomí a sebeúcty a absence vlastností uvedených mezi ochrannými faktory, považují někteří odborníci za rizikové: nedostatečné sebeovládání, sklon k násilí a nízkou frustrační toleranci⁵⁰. MATĚJČEK⁵¹ dále upozorňuje na rizikovost zvýšené sugestibility, a to obzvláště u jedinců se sníženými rozumovými schopnostmi. Podle MATOUŠKA s KROFTOVOU⁵² má negativní vliv i malá závislost na odměně, absence úzkostnosti a narušené zvnitřnění morálního usuzování.

2.3 Rodina

Rodina jakožto základní socializační činitel má nesporný vliv na vývoj a chování jedince. Je to místo, kde dítě získává základní důvěru ve svět i v sebe, odkud přebírá vzorce chování a které formuje jeho hodnoty a postoje. Při posuzování vlivu rodiny na dítě ji musíme chápat komplexně a ve všech jejích aspektech.

⁴⁹ HAMANOVÁ, J. Rizikové chování v dospívání. In *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence : II. odborný seminář*. 1. vyd. Praha : Free Teens Press, 2001, s. 13 - 14.

NEŠPOR, K. Prevence problémů působených návykovými látkami. In *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence : II. odborný seminář*. 1. vyd. Praha : Free Teens Press, 2001. s. 63-76.

MEDVEĐOVÁ, L. Súvislosti premenných agresivity a zložiek depresie v ranej adolescencii. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*. 2002, roč. 37, č. 1, s. 3-11.

⁵⁰ HAMANOVÁ, J. Rizikové chování v dospívání. In *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence : II. odborný seminář*. 1. vyd. Praha : Free Teens Press, 2001, s. 13 - 14.

NEŠPOR, K. Prevence problémů působených návykovými látkami. In *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence : II. odborný seminář*. 1. vyd. Praha : Free Teens Press, 2001. s. 63-76.

⁵¹ MATĚJČEK, Z. Úloha a možnosti učitele v prevenci rizikového chování mladistvých. In *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence : III. odborný seminář*. 1. vyd. Praha : Free Teens Press, 2002, s. 93 – 94.

⁵² MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2003, s. 59 – 62.

MATOUŠEK, O, et al. *Práce s rizikovou mládeží : Projekt LATA a další alternativy věznění mládeže*. 1. vyd. Praha : Portál, 1996, s. 17.

Ochranné faktory

Rodina, která dospívajícímu poskytuje oporu, je stabilní úplná rodina s demokratickým výchovným stylem. Vyznačuje se citovou vřelostí s otevřenou komunikací, zdravými způsoby řešení konfliktů a jasně stanovenými pravidly. Kladný vliv podle vybraných odborníků má i odmítání návykových látek v rodině a uznávání vyšších hodnot.⁵³

Rizikové faktory

Rodina může být ohrožující z mnoha hledisek. Může jít o její neúplnost, narušené citové vazby, nevhodné výchovné působení nebo o špatné či chybějící morální vedení.

Ke vzniku neúplné rodiny může podle NIKLA dojít narozením mimomanželského dítěte, rozpadem rodiny, vnitřním rozvrácením rodiny nebo smrtí jednoho z rodičů⁵⁴. WEDLICHOVÁ upozorňuje na to, že právě v důsledku rozpadu rodiny mohou dospívající hledat náhradní jistoty. Což může vést k fixaci na delikventní party⁵⁵. Podobně negativně může působit i dlouhodobý konflikt rodičů.

MATĚJČEK zdůrazňuje význam otce při formování osobnosti dětí. Podle něj jsou synové, které vychovává jen matka, agresivnější a ve vztahu k dívkám jsou „dobyvační“, také jim chybí mužský vzor. Dívky vychovávané bez otce začínají dříve s pohlavním životem a mají více konfliktů s učiteli i spolužáky⁵⁶.

⁵³ HAMANOVÁ, J. Rizikové chování v dospívání. In *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence : II. odborný seminář*. 1. vyd. Praha : Free Teens Press, 2001, s. 13-14.

NEŠPOR, K. Prevence problémů působených návykovými látkami. In *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence : II. odborný seminář*. 1. vyd. Praha : Free Teens Press, 2001, s. 63-76.

⁵⁴ NIKL, J. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vyd. Praha : Policejní akademie České republiky, 2000, s. 8-9.

⁵⁵ WEDLICHOVÁ, I. Rodina a reakce dítěte na zátěž v kontextu sociálně patologických jevů. In *Primární prevence sociálně patologických jevů v pedagogické praxi 8 : Učební text a workshop pro školní metodiky prevence sociálně patologických jevů*. 1. vyd. Ústí nad Labem : Univerzita J. E. Purkyně, 2005, s. 18.

⁵⁶ MATĚJČEK, Z., BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK, J. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. 1. vyd. Praha : Psychiatrické centrum, 1997, s. 62, 65.

Dalším negativním faktorem je citová deprivace, tedy dlouhodobé nedostatečné uspokojování psychických potřeb v raném dětství⁵⁷. Podle LANGERA může v dospívání vést k silné citové vázanosti na nějakého dospělého (učitel, mistr, vychovatel), u dívek pak k dřívějším sexuálním vztahům, většinou se starším mužem⁵⁸. I členství v rizikových partách, únik k drogám či snaha o rychlé osamostatnění může být pokusem o vyrovnání se s deprivací.

Negativně také působí lhostejnost rodičů a nepečování o dítě, stejně jako negativní až hostilní vztahy, které se mohou projevovat v zanedbávání, týrání, či zneužívání.

I špatný výchovný styl může mít negativní efekt. LANGER takto označuje nejednotnost výchovného působení, nedůslednost, nedostatečnou kontrolu, nesystematičnost při vyžadování požadavků a tělesné tresty⁵⁹. Ohrožující je i příliš volná a benevolentní výchova.

Rodina je zdrojem vzorců chování. Proto jsou také rizikové rodiče, kteří zneužívají návykové látky, nebo páchají trestnou činností⁶⁰.

Existují i případy, kdy i z prostředí psychicky a sociálně patologické rodiny vyjde mladý člověk bez projevů rizikového chování. Naopak narůstá delikventní chování mladistvých, kteří žijí v úplně stabilní rodině. Což se dá vysvětlit buď skrytou poruchou rodiny, jako u lhostejných a příliš zaneprázdněných dobře situovaných rodičů. Nebo jde o důsledek působení vlivů mimo rodinu.

⁵⁷ MATĚJČEK, Z., BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK, J. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. 1. vyd. Praha : Psychiatrické centrum, 1997, s. 9.

⁵⁸ LANGER, S. *Mládež problémová, její typy a možnosti uplatnění: Diagnostické, výchovné a profesiografické modely*. 2. vyd. Hradec Králové : Kotva, 2008, s.437.

⁵⁹ LANGER, S. *Mládež problémová, její typy a možnosti uplatnění: Diagnostické, výchovné a profesiografické modely*. 2. vyd. Hradec Králové : Kotva, 2008, s. 438-439.

⁶⁰ NEŠPOR, K. *Prevence problémů působených návykovými látkami*. In *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence : II. odborný seminář*. 1. vyd. Praha : Free Teens Press, 2001, s. 63-76.

2.4 Škola

Pedagogové často mají pocit, že nemají mnoho prostředků, jak mohou dospívajícího ovlivnit. Přesto však i škola může působit na chování adolescentů. A nejde jen o preventivní programy, ale i školní klima, přístup pedagogů a poskytnutí možnosti, jak různým studentům umožnit zažít úspěch.

Ochranné faktory

NEŠPOR upozorňuje na pozitivní efekt kvalitních preventivních programů a činností zaměřených na formování prosociálního chování studentů⁶¹.

Ochranně působí i podporující a vnímavý pedagog, který projevuje zájem o žáky. A v neposlední řadě, sem můžeme zařadit školu, která celkově pomáhá problémovým učňům či studentům místo toho, aby se jich snažila zbavit.

Rizikové faktory

NEŠPOR za ohrožující považuje, když škola neuskutečňuje preventivní program, nebo volí neúčinné strategie a nenabízí kvalitní navazující volnočasové aktivity. Dále se sem řadí nepřátelští učitelé, nebo lhostejní učitelé zaměřující se spíše na nedostatky studentů⁶². Negativně také působí zesměšňování a ponižování selhávajících žáků.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Tamtéž.

2.5 Vrstevnické skupiny

V rámci vývoje se dospívající odklání od rodiny, a naopak vztahy s vrstevníky získávají na významu. Obecně lze však říct, že vliv vrstevnické skupiny na dospívajícího je spíše nadhodnocen.

COLEMAN vnímá úlohu vrstevníků spíše jako potvrzující rodičovské hodnoty, než proti nim revoltující, a jako zdroj opory pro dospívající, u nichž rodina selhává.⁶³

Přesto bychom si však měli uvědomit, že se dospívající často dopouští delikventního jednání, nebo experimentuje s návykovými látkami, právě pod vlivem vrstevníků. S čímž koresponduje skutečnost, že většina antisociálních činů adolescentů je páchána právě ve skupině⁶⁴.

Ochranné faktory

Vrstevnické skupiny mohou i před rizikovým chováním chránit. Podle NEŠPORA jsou to takové, kde členové odmítají drogy, věnují se kvalitním zájmům, uznávají vyšší hodnoty a mají respekt k dospělým autoritám⁶⁵.

Rizikové faktory

Naopak jako ohrožující spatřuje NEŠPOR party, jejichž členové užívají návykové látky, bouří se proti autoritám, jsou odcizení a chovají se delikventně a jejich záliby jsou spojené s užíváním návykových látek⁶⁶. Tyto skupiny si podle MELGOSY častěji vybírají jedinci s nižším sebevědomím, protože věří, že se v ní snáze uplatní⁶⁷.

⁶³

⁶⁴ VEČERKA, Kazimír, et al. *Mládež v kriminologické perspektivě*. 1. vyd. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, s. 116.

⁶⁵ NEŠPOR, K. Prevence problémů působených návykovými látkami. In *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence : II. odborný seminář*. 1. vyd. Praha : Free Teens Press, 2001, s. 63-76.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ MELGOSA, J. *Žít naplno : Kniha o dospívání*. 1. vyd. Praha : Advent-Orion s.r.o., 1999, s. 91.

2.6 Společnost

Společnost ovlivňuje chování dospívajících svými normami i hodnotami, stejně jako formou kontroly jejich plnění. A jak poznamenal BŮŽEK, různé společenské prostředí umožňuje různé formy rizikového chování⁶⁸.

Ochranné faktory

HAMANOVÁ a NEŠPOR pozitivně hodnotí společnost, která je stabilní a tolerantní, s obtížně dostupnými návykovými látkami a legislativou na ochranu mladistvých, jež je tvrdě prosazována. Důležitá je i prosociální orientace společnosti a cenění si zdraví jako významné hodnoty. Ochranně působí i prostředí menšího města nebo vesnice, dále pak i nabídka kvalitních způsobů trávení volného času⁶⁹.

Rizikové faktory

Jako ohrožující vnímají HAMANOVÁ a NEŠPOR nestabilní společnost s vysokým výskytem chudoby. Potom také společnost s pozitivním vztahem k návykovým látkám a hazardním hrám, které jsou snadno dostupné. Negativně působí i koncentrace obyvatel, vysoká kriminalita a rasová, či jiná diskriminace⁷⁰. Riziko spatřujeme i ve vysoké nezaměstnanosti. A to jak u celkové nezaměstnanosti, tak i u nezaměstnanosti mládeže, která vede k zlenivění, demotivaci a může vyústit až k sociálně patologickým projevům.

⁶⁸ BŮŽEK, Antonín, MICHALÍK, Jan. *Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2000, s. 135-136.

⁶⁹ HAMANOVÁ, J. Rizikové chování v dospívání. In *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence : II. odborný seminář*. 1. vyd. Praha : Free Teens Press, 2001, s. 13-14.

NEŠPOR, K. Prevence problémů působených návykovými látkami. In *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence : II. odborný seminář*. 1. vyd. Praha : Free Teens Press, 2001, s. 63-76.

⁷⁰ HAMANOVÁ, J. Rizikové chování v dospívání. In *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence : II. odborný seminář*. 1. vyd. Praha : Free Teens Press, 2001, s. 13-14.

NEŠPOR, K. Prevence problémů působených návykovými látkami. In *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence : II. odborný seminář*. 1. vyd. Praha : Free Teens Press, 2001, s. 63-76.

2.7 Média

Život dnešního dospívajícího je neodmyslitelně spjat s médi, nejčastěji se jedná o hudbu, televizi a internet. A jaký mají média na adolescenty vliv? Podle mého názoru, vzhledem k velmi široké škále mediálních vlivů a poměrně snadnému přístupu, si dospívající volí to, co je mu blízké. Média tedy podle mě, pokud mají nějaký vliv, tak posilují sklony osobnosti.

Ochranné faktory

Jako pozitivní hodnotí HAMANOVÁ a NEŠPOR prosociálně orientovaná média, která představují pozitivní modely chování, věnují prostor kvalitní prevenci, ve kterých nejsou reklamy, i skryté, na alkohol a jiné návykové látky⁷¹.

Rizikové faktory

Jako ohrožující hodnotí HAMANOVÁ a NEŠPOR ta média, která jsou primárně orientovaná na zisk a která oslavují násilí a rizikové chování⁷².

Shrnutí

Seznámili jsme se s různými činiteli působícími na dospívajícího, a to jak pozitivními tak i negativními, spolu s důsledky jejich možných kombinací. Podrobněji jsme se zabývali jednotlivými oblastmi ovlivňujícími chování dospívajícího a tím, jak se mohou projevat ochranným a ohrožujícím způsobem.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² HAMANOVÁ, J. Rizikové chování v dospívání. In *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence : II. odborný seminář*. 1. vyd. Praha : Free Teens Press, 2001, s. 13-14.

NEŠPOR, K. Prevence problémů působených návykovými látkami. In *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence : II. odborný seminář*. 1. vyd. Praha : Free Teens Press, 2001, s. 63-76.

3 SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ PROJEVY CHOVÁNÍ

Tímto pojmem rozumíme chování v rozporu s normami dané společnosti, které ji poškozují nebo ohrožují.

Jak uvádí LABÁTH, škála patologického jednání je velmi široká, od nepříliš závažných přestupků (porušování školního řádu, vzdorovitost, konfliktnost) až po porušování důležitých etických a právních norem⁷³.

Naše práce je zaměřena na závažnější formy tohoto chování, které výrazněji poškozují jak jedince, tak zájmy společnosti. Řadíme zde útěky z domova, zneužívání návykových látek, rizikové sexuální jednání a protizákonná činnost.

3.1 Záškoláctví a útěky z domova

Záškoláctví je přestupkem proti školnímu řádu, kdy student nebo učeň úmyslně zanedbává školní docházku.

Podle NIKLA⁷⁴ bývá způsobeno snahou vyhnout se nepříjemnostem, nebo může být spojeno s delikvencí, gamblingem, výtržnictvím či toxikománií. MIOVSKÝ a ZAPLETALOVÁ jej považují za jeden z prvních příznaků možného rozvoje rizikového chování⁷⁵.

⁷³ LABÁTH, V., et al. *Riziková mládež : Možnosti potenciálních změn*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2001, s. 41.

⁷⁴ NIKL, J. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vyd. Praha : Policejní akademie České republiky, 2000, s. 68.

⁷⁵ MIOVSKÝ, M.; ZAPLETALOVÁ, J. *Systém primární prevence rizikového chování na rozcestí: specializace versus integrace*. [online]. 2006, [cit. 2010-03-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.adiktologie.cz/download/857/ZMioovsky-M.-Zapletalova-J.-System-PPRCH-na-rozcesti-specializace-versus-integrace.pdf>>.

Útěk z domova chápeme jako opuštění domova bez souhlasu rodičů.

NIKL⁷⁶ uvádí dva druhy útěků: **reaktivní**, kdy lze vypozařovat jasný důvod útěku (např. zkratkové jednání s cílem vyhnout se nepříjemné situaci, únik z nelákavého domova...) a **impulzivní**, kdy mladiství nedoveďe udat důvod odchodu (např. poriománie⁷⁷, manické stavy...).

3.2 Zneužívání návykových látek a drogová závislost

Návykovou látkou rozumíme psychoaktivní látku, jejíž dlouhodobé užívání může vést k vyvolání závislosti. Její zneužívání definujeme jako neoprávněné užívání této látky. Podle WHO je jako drogová závislost označován „stav duševní i tělesné závislosti na drogách, užívaných průběžně se škodlivými důsledky pro jedince i pro společnost“⁷⁸.

První zkušenost s návykovými látkami jedinec získává většinou právě v období dospívání. Avšak konkrétní důvody, proč mladistvý začne užívat drogy, jsou individuální.

VÁGNEROVÁ považuje za příčiny zneužívání drog následující jevy:

nuda, touha po neobyčejném zážitku, pokud možno tabuizovaném;

únik od problémů, což podle SKÁLY⁷⁹ může vést k neschopnosti řešit problémy jinak a mění význam drogy na jediné „řešení“;

orientace na přítomnost a z toho plynoucí nepřesvědčivost rizik drog;

zvýšená **tendence riskovat**, experimentovat

nátlak ze strany vrstevníků.⁸⁰

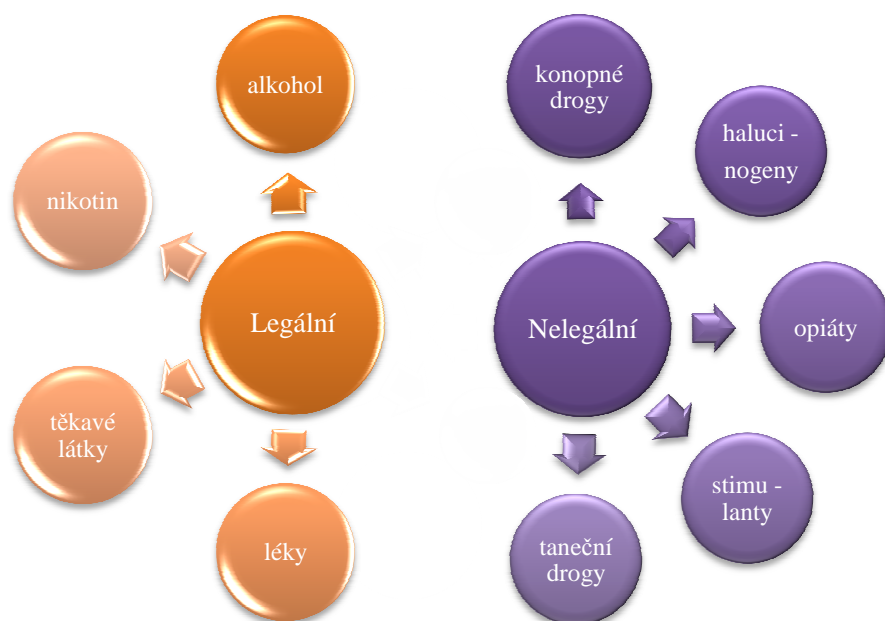
⁷⁶ NIKL, J. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vyd. Praha : Policejní akademie České republiky, 2000, s. 68.

⁷⁷ Chorobné nutkání k útěku, potulování.

⁷⁸ NIKL, J. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vyd. Praha : Policejní akademie České republiky, 2000, s.69.

⁷⁹ „SKÁLA, J. *Závislost na alkoholu a jiných drogách*. Praha : Avicenum, 1987.“
IN „JEDLIČKA, R., KOŤA, J. *Aktuální problémy výchovy: Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1998, s. 128“.

Graf č.1 Dělení drog

Alkohol

Alkohol považuji za nejzneužívanější, nejvíce tolerovanou a současně nejvíce podceňovanou návykovou látku.

Což potvrzují i výsledky ESPAD 07⁸¹. Kdy i přes snížení subjektivně vnímané dostupnosti alkoholu oproti roku 2003, nedošlo ke snížení poměrně vysoké spotřeby alkoholu mezi dospívajícími⁸² a dokonce poklesla míra subjektivně vnímaných rizik spojených s častým pitím alkoholu. Studie dále poukázala také na časnost první zkušenosti s alkoholem⁸³. K závažnosti

⁸⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie problémového dítěte školního věku*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1997, s. 77.

⁸¹ *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách : Česká republika, 2007* [online]. 25.01.2008 [cit. 2009-11-12]. Dostupný z WWW: <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/press_centrum/espac_2007_tiskove_materialy>.

⁸² Výsledky naznačují, že zdravotně nežádoucí formy pití jsou velmi rozšířené u chlapců a stávají se stále běžnějšími u dívek. Výskyt v tomto smyslu definovaného rizikového pití lze v roce 2007 odhadnout na 24 % populace chlapců a 17 % populace dívek ve věku 16 let

⁸³ Ve skupině mající zkušenost s alkoholem uvádělo zkušenost do 13 let věku s pivem 73 %, s vínem 59,7 % a s destiláty 38% dospívajících.

situace přispívá i skutečnost, že alkohol je pro dospívající nebezpečnější nežli pro dospělé.

NEŠPOR upozorňuje na následující rizika zneužívání alkoholu mladistvými: nižší tělesná hmotnost dospívajících, neschopnost jater dospívajících odbourávat alkohol v takové míře jako u dospělých, vyšší riziko otravy alkoholem a rychlejší vznik závislosti.⁸⁴

Užívání alkoholu je spojeno s dalším rizikovým chováním. Zvyšuje pravděpodobnost: násilné trestné činnosti; nechtěného nebo nechráněného sexu, zneužívání jiných návykových látek a také toho, že se dospívající stane obětí sexuálního nebo jiného násilí⁸⁵.

Tabák

Tabák je další návykovou látkou, se kterou má zkušenost většina adolescentní populace. Podle studie ESPAD 03⁸⁶ vykouřilo alespoň jednu cigaretu 80,2 % chlapců a 79,2 % dívek. Přičemž ze studie z r. 2007⁸⁷ vyplývá, že 71,5 % z dospívajících, co mají zkušenost s tabákem, vykouřilo první cigaretu do třinácti let věku. Dále tato studie uvádí, že mezi dospívajícími je 25 % denních kuřáků⁸⁸ a 8 % kuřáků silných. Stejně jako u alkoholu došlo také k poklesu subjektivně vnímané dostupnosti cigaret, avšak také k propadu o 14,7 % v hodnocení rizikovosti kouření.

⁸⁴ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti : Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*. 5. rejd. vyd. Praha : [s.n.], 2003, s. 27.

⁸⁵ Jaká rizika sebou přináší alkohol u dětí a dospívajících. *Zpravodaj Drogového informačního centra* [online]. 2005, č. 3 [cit. 2009-11-12], s. 2-4. Dostupný z WWW: <<http://www.szu.cz/uploads/documents/czpz/zavislosti/drogy/dic1205.pdf>>.

⁸⁶ *Kouření mezi mládeží - výsledky studie ESPAD* [online]. 12. 2.2004 [cit. 2009-11-12]. Dostupný z WWW: <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/legalni_drogy/tabak/koureni_mezi_mladezi_vysledky_studie_espad>.

⁸⁷ *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách : Česká republika, 2007* [online]. 25.01.2008 [cit. 2009-11-12]. Dostupný z WWW: <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/press_centrum/espad_2007_tiskove_materialy>.

⁸⁸ Počet denních kuřáků oproti r. 2003 mírně poklesl, a to hlavně u chlapců, u dívek je zaznamenán mírný nárůst.

Podceňování rizik kouření dospívajícími podle KRÁLÍKOVÉ souvisí s tím, že necítí zdravotní dopad a s tím, že adolescenti věří, že mohou kdykoli přestat⁸⁹.

Kromě rizika rychlejšího nástupu závislosti způsobuje kouření u dospívajících také častější nemocnost, respirační infekce, zhoršení astmatu a větší náročnost fyzické aktivity⁹⁰.

Těkavé látky

Do skupiny těkavých látek řadíme některá rozpouštědla, ředidla a lepidla, ale i plynné látky, například éter a rajský plyn.

Tyto látky mohou být podle NEŠPORA velmi nebezpečné. Po delší době užívání poškozují mozek, játra a krevní oběh. Kromě toho hrozí nebezpečí otrav v případech, kdy „čichač“ upadne do bezvědomí⁹¹.

Tyto návykové látky bývají zneužívány spíše mladšími dětmi.

Léky s tlumivým účinkem

Do této skupiny řadíme analgetika, sedativa, hypnotika a anxiolytika. Tyto léky nejsou nebezpečné nejen svými negativními účinky.

Ale také tím, jak uvádí KALINA, že případná závislost na nich probíhá skrytě, často za podpory rodiny a lékařů, a je obtížně léčitelná⁹².

Konopné drogy

Konopné drogy se vyskytují ve dvou formách, buď jako marihuana (sušené květenství a listy), nebo hašiš (konopná pryskyřice).

Podle NEŠPORA hlavní riziko marihuany spočívá ve vyšším obsahu karcinogenních látek oproti klasickým cigaretám⁹³.

⁸⁹ KRÁLÍKOVÁ, E., ŠTĚPÁNKOVÁ, L. *Kouření tabáku a rizikové chování* [online]. 2006 [cit. 2009-11-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.adiktologie.cz/download/829/Kralikova-Eva-Stepankova-Lenka-KOURENI-TABAKU-A-RIZIKOVE-CHOVANI.pdf>>.

⁹⁰ MLČOCH, Z. *Děti, mládež a kouření* [online]. 2009 [cit. 2009-11-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.kurakovaplice.cz/index.php?strana=detimladezakour>>.

⁹¹ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti : Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*. 5. revid. vyd. Praha : [s.n.], 2003, s. 30.

⁹² KALINA, K., et al. *Drogy a drogové závislosti I. : Mezioborový přístup*. 1.vyd. Praha : Úřad vlády České republiky, 2003, s. 183.

Podle studie ESPAD 07⁹⁴ jde o nejvíce zneužívané a nejdostupnější ilegální návykové látky. Tato studie také uvádí nárůst počtu dospívajících se zkušeností s konopím na 45,1 %. Avšak také z ní vyplývá pokles opakovaného užití těchto látek na 2,8 % dospívajících.

Halucinogeny

V ČR jsou nejužívanějšími halucinogeny LSD a psilocybin (obsažený v lysohlávkách). Nižší dávky způsobují iluze a pseudohalucinace. Vyšší dávky mohou vést k intenzivním halucinacím neovlivitelným vůlí.

KALINA zdůrazňuje rizikovost neznalosti množství aktivní látky a možných příměsí, což může vést k „badtripu“⁹⁵. U predisponovaných osob potom může dojít k srdečním komplikacím nebo psychickým problémům. Ve studii ESPAD 07⁹⁶ uvedlo 5 % dospívajících zkušenost s LSD nebo jinými halucinogeny a 7,4 % s halucinogenními houbami.

Stimulancia

Řadíme mezi ně metamfetamin (tj. v ČR nejrozšířenější pervitin), amfetaminy a kokainové drogy (spíše u majetnějších vrstev v Praze).

Mezi jejich rizika patří rychle vznikající psychická závislost, neznalost obsahu dávky, zvyšující se tolerance na drogu a rizika spojené s injekční aplikací drogy⁹⁷. Podle studie ESPAD 07⁹⁸ mělo s těmito látkami zkušenost 3,5 % dospívajících, přičemž za poslední rok to bylo 2,1 % a za poslední měsíc 1,2 %.

⁹³ Nešpor, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti : Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*. 5. revid. vyd. Praha : [s.n.], 2003, s. 28.

⁹⁴ *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách : Česká republika, 2007* [online]. 25.01.2008 [cit. 2009-11-12]. Dostupný z WWW: <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/press_centrum/espac_2007_tiskove_materialy>.

⁹⁵ KALINA, K., et al. *Drogy a drogové závislosti I. : Mezioborový přístup*. 1.vyd. Praha : Úřad vlády České republiky, 2003, s. 171.

⁹⁶ *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách : Česká republika, 2007* [online]. 25.01.2008 [cit. 2009-11-12]. Dostupný z WWW: <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/press_centrum/espac_2007_tiskove_materialy>.

⁹⁷ Stimulancia podrobně [online]. 16. 1. 2009 [cit. 2009-11-15]. Dostupný z WWW: <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/ilegalni_drogy/stimulancia/stimulancia_podrobne>.

⁹⁸ *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách : Česká republika, 2007* [online]. 25.01.2008 [cit. 2009-11-12]. Dostupný z WWW: <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/press_centrum/espac_2007_tiskove_materialy>.

Extáze

Pod označením extáze rozumíme chemickou sloučeninu MDMA (v širším smyslu také i MDA MDEA a MBDB).

Mezi hlavní rizika patří hypertermie, nebezpečí poškození jater a toxické hepatitidy⁹⁹. U disponovaných jedinců hrozí nebezpečí psychotického stavu. Podle studie ESPAD 07 poklesl počet dospívajících se zkušeností s extází téměř o polovinu na 4,6 %. Avšak první extázi si do 13 let vzalo 18,1 % z nich.

Opiáty

Patří mezi ně opium, morfin, heroin (nejčastěji zneužívaný) a metadon.

Spolu s ředidly řadí mezi nejnebezpečnější látky. A to protože mají nejvyšší závislostní potenciál, mají nejvyšší cenu denní dávky, lze se jimi snadno předávkovat a jsou obtížně slučitelné s běžným životem¹⁰⁰. Naštěstí podle výsledků studie ESPAD 07¹⁰¹ jsou opiáty nejméně zneužívanou drogou. Zkušenost s nimi má 2 % dospívajících, z toho za poslední rok 1,2 % a za poslední měsíc jen 0,7 %.

3.3 Gambling

„Gambling“ je neodborný pojem pro patologické hráčství, tedy časté opakované epizody hry. V této situaci hra ovládá život dospívajícího na úkor sociálních, materiálních, rodinných a pracovních hodnot a závazků. Může jít o závislost na hře hazardní, nebo „jen“ na zábavní, která nenese takové ekonomické riziko.

⁹⁹ Extáze (XTC) - podrobně [online]. 16. 1. 2009 [cit. 2009-11-15]. Dostupný z WWW: <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/ilegalni_drogy/tanecni_drogy/extaze_xtc_podrobne>.

¹⁰⁰ Opiáty - podrobně [online]. 4. 10. 2005 [cit. 2009-11-15]. Dostupný z WWW: <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/ilegalni_drogy/opiaty/opiaty_podrobne>.

¹⁰¹ *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách : Česká republika, 2007* [online]. 25.01.2008 [cit. 2009-11-12]. Dostupný z WWW: <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/press_centrum/espada_2007_tiskove_materialy>.

Přesto podle NEŠPORA a CSÉMYHO ohrožuje dospívajícího v jeho sociálním rozvoji a odcizuje ho od jeho okolí. Hazardní hraní může způsobovat deprese, odcizení od rodiny a přátel, záškoláctví, rozvoj závislosti na alkoholu a drogách, vysoké dluhy a následné krádeže¹⁰².

Děti do 18 let věku jsou chráněni před hazardní hrou zákonem¹⁰³. Přesto s ní má podle studie ESPAD 07¹⁰⁴ zkušenost 16,5 % dospívajících chlapců a 6,5 % dívek. Přičemž jednou až dvakrát do měsíce hraje 3,5 % chlapců a 1 % dívek. A dokonce 1,1 % chlapců hraje téměř denně.

Což koresponduje s názorem VÁGNEROVÉ, která se domnívá, že na herních automatech se stane závislých jen malé procento dospívajících¹⁰⁵.

3.4 Rizikové sexuální chování

Mezi rizikové sexuální chování řadíme předčasné zahájení sexuálního života, nechráněný pohlavní styk a časté střídání sexuálních partnerů.

Předčasné zahájení sexuálního života nese mnohá rizika spojená s psychickou i fyzickou nezralostí. Dochází k častějšímu střídání partnerů, i když často v rámci sériové monogamie. Což zvyšuje riziko přenosu pohlavních chorob.

¹⁰² NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti : Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*. 5. revid. vyd. Praha : [s.n.], 2003, s. 34 -35.

¹⁰³ §1, odst. 7 zákon ČNR ze dne 17. května 1990 č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách, vzpp.

¹⁰⁴ Psychiatr : Každý stý český kluk hraje denně na automatech. *České noviny* [online]. 2009 [cit. 2009-11-15]. Dostupný z WWW: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/psychiatr-kazdy-sty-cesky-kluk-hraje-denne-na-automatech/382674&id_seznam>. ISSN 1213-5003 .

¹⁰⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie problémového dítěte školního věku*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1997, s. 79.

Kromě toho dívky ještě nemají dokončený vývoj imunity a sliznice děložního čípku. To vede k častějším zánětům a způsobuje vyšší pravděpodobnost nákazy pohlavními chorobami a rozvoje rakoviny děložního čípku¹⁰⁶.

Nechráněný sex zvyšuje riziko přenosu pohlavních chorob. V jeho důsledku může dojít k nechtěnému otěhotnění. Tato těhotenství jsou ohrožující pro matku, dítě i pro samotné nezralé mladé rodiče. Negativní následky může mít i potrat. A to jak psychické, tak i fyzické: riziko sterility a především zvýšení pravděpodobnosti předčasného porodu u dalšího těhotenství.

V ČR se stabilizoval počet mladistvých matek na 1,1 % dívek, přičemž interrupci podstoupí kolem 0,7 % dívek¹⁰⁷.

Promiskuita mladistvých neboli časté střídání sexuálních partnerů se obvykle pojí i s dalšími formami rizikového chování.

Podle výzkumů je počet sexuálních partnerů pozitivně koreluje hlavně s kouřením, užíváním alkoholu, ale i rozvodem rodičů, sexuálním zneužitím v dětství, politickým liberalismem, ateismem a mladším věkem¹⁰⁸.

MACEK¹⁰⁹ uvádí, že čeští adolescenci mají ve srovnání s jinými zeměmi vyšší počet sexuálních partnerů. Přičemž jen 10 % ze sexuálně aktivních (a pouze 6 % chlapců) používá pravidelně kondom.

¹⁰⁶ *Rizikové chování v dospívání* [online]. 2005 [cit. 2009-11-17]. Dostupný z WWW: <https://www.zdravcentra.cz/cps/rde/xchg/zc/xsl/3141_3427.html>.

¹⁰⁷ ČSÚ. *Demografická příručka 2007* [online]. 2008 [cit. 2009-11-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/4032-08>>.

¹⁰⁸ WEISS, P., ZVĚŘINA, J.. *Sexuální chování v ČR : situace a trendy*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. s. 73.

¹⁰⁹ MACEK, P. *Adolescence : Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vyd. Praha : Portál, s.r.o., 1999, s.175.

3.5 Protizákonné jednání, vandalismus

V porovnání s kriminalitou dospělých má trestná činnost mládeže svoje specifika.

VEČERKA uvádí, že většinou jde o skupinovou trestnou činnost, někdy vedenou dospělými osobami. Pachatelé se nesespecializují, mají tendenci páchat trestné činy ve více oblastech. Trestné jednání bývá součástí širšího syndromu protispolečenského chování, jako je zneužívání alkoholu a drog, záškoláctví, vandalismus apod. Mezi motivy se řadí nuda, touha po vzrušení, snaha zajistit si uznání skupinou, emocionální důvody i pohnutky účelové¹¹⁰.

Podle SMOLY se mladiství pachatelé vyznačují zbytečnou brutalitou směřující k devastaci majetku i oběti¹¹¹.

VEČERKA rozděluje mladistvé delikventy následovně.

Dospívající, kteří se dopouští méně závažných přečinů, často motivovaných členstvím v partě. V dospělosti nepokračují v nezákonném jednání.

Mladiství recidivisté, kteří se dopouští závažných násilných deliktů již v mladém věku a ve své stupňující se kriminální kariéře pokračují i v dospělosti.¹¹²

Počet trestných činů spáchaných mládeží od roku 1997 klesá¹¹³.

Podle vybraných autorů se mladiství nejčastěji dopouštějí majetkové trestné činnosti, především krádeže prosté, krádeže vloupáním a neoprávněného užívání cizí věci.

¹¹⁰ VEČERKA, K., et al. *Mládež v kriminologické perspektivě*. 1. vyd. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, s. 115-116.

¹¹¹ SMOLA, Z. Děti - záruka naší budoucnosti. In *Rizikové chování a dospívajících a jeho prevence : II. odborný seminář*. 1. vyd. Praha : Free Teens Press, 2001, s. 80.

¹¹² VEČERKA, K., et al. *Mládež v kriminologické perspektivě*. 1. vyd. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, s. 116.

¹¹³ VEČERKA, K., HOLAS, J., ŠTĚCHOVÁ, M., DIBLÍKOVÁ, S., NEUMANN, J. *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí*. 1. vyd. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 6.

Nejtypičtější jsou kapesní krádeže, vykrádání aut, krádeže jízdních kol, věcí z balkónů, krádeže v obchodech, bytech a ve vlastních rodinách, řízení cizích aut a motocyklů bez svolení majitele. S velkým odstupem pak následuje násilná trestná činnost, tedy převážně loupež a ublížení na zdraví. V posledních letech v této skupině narůstá podíl rasových motivů. Mladiství se dále dopouští mravnostní kriminality (hlavně sexuální zneužití a znásilnění) a drogových deliktů.¹¹⁴

Vandalismus

Je forma patologického jednání typická pro dospívající, která může přejít v trestný čin. Ve své podstatě se jedná o ničení a poškozování veřejného i soukromého majetku. Z 96 % případů jde o skupinové jednání¹¹⁵.

NIKL rozlišuje dva druhy vandalismu:

s **jasným cílem** (např. msta), kdy jde o připravené jednání, aktéři znají hodnotu poškozovaného objektu;

bez specifického motivu, jehož cílem je zahrnutí nudy, demonstrace síly, nebývá připraven a hodnotě objektu pachatelé nepřikládají význam.¹¹⁶

Druhý typ vandalismu se jeví mnohem problematičtější. Zdánlivě bezúčelné ničení však může mít svůj vnitřní smysl.

Může jít o snahu vybit si frustrace nebo na sebe upoutat pozornost¹¹⁷. JEDLIČKA za další možnou příčinu vandalismu považuje zanedbanost v dětství. Neboť, kdo není schopen tvořit, musí ničit¹¹⁸.

¹¹⁴ MACEK, P. *Adolescence : Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vyd. Praha : Portál, s.r.o., 1999, s. 173.

NIKL, J. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vyd. Praha : Policejní akademie České republiky, 2000, s. 73.

VEČERKA, K., HOLAS, J., ŠTĚCHOVÁ, M., DIBLÍKOVÁ, S., NEUMANN, J. *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí*. 1. vyd. Praha institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 8, 13.

¹¹⁵ NIKL, J. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vyd. Praha : Policejní akademie České republiky, 2000, s. 73.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. : Dětství a dospívání* 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005, s. 400.

¹¹⁸ JEDLIČKA, R., KOŤA, J. *Aktuální problémy výchovy : Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1998, s. 101.

Specifickou formou vandalství jsou **graffiti**. Můžeme je však chápat i jako uměleckou formu.

Nebo, jak poukazuje VÁGNEROVÁ, jako vzpuru proti společnosti a jejím hodnotám¹¹⁹.

Shrnutí

V této kapitole jsme si definovali sociálně patologické formy chování. Podrobněji jsme se věnovali jeho závažnějším formám, tedy záškoláctví, útěkům z domova, zneužívání návykových látek, patologickým hráčstvím, rizikovým sexuálním chováním a trestnou činností.

¹¹⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. : Dětství a dospívání* 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005, s. 418.

4 PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Sociálně patologické jevy uvedené v předchozí kapitole znamenají ohrožení pro společnost. Ta se jim proto snaží předcházet, anebo alespoň zmírňovat jejich negativní dopady. Toto úsilí bývá označováno jako prevence.

Aby byla prevence účinná, musí být komplexní, dobře organizovaná a vzájemně propojená, a to na všech úrovních¹²⁰.

Aby byla prevence úspěšná, je podle uvedených autorů nutné naplnit tato kritéria:

Organizační předpoklady, kam řadíme legislativu, preventivní strategie na všech úrovních správy, ekonomické a personální zajištění.

Odbornost profesionálů a proškolení dobrovolníků.

Komplexnost a koordinovanost vlastní preventivní činnosti, což zahrnuje definování problému a jeho příčin, zvolení cílové skupiny, hodnocení efektivity a výzkum v této oblasti. Hodnocení efektivity by mělo být objektivní, založené na měřitelných, předem definovaných kritériích.¹²¹

Odborníci rozlišují tři stupně prevence v závislosti na cílové skupině:

Primární prevence, která se dále dělí na nspecifickou a specifickou. Nespecifická je zaměřena na celou populaci a vede k osvojení si zdravého životního stylu a pozitivního chování. Specifická se soustředí na skupinu obyvatel, u které by se v případě její absence dal předpokládat negativní vývoj.

¹²⁰ NEŠPOR, K., DVOŘÁK, V. *Prevence trestné činnosti související s návykovými látkami*. 1. vyd. Praha : Armex, 1998, s. 52.

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2003, s. 123.

BECHYŇOVÁ, Věra, et al. *Vzdělávací program pro kurátory pro mládež - sociální práce s klientem a jeho rodinou*. 1. vyd. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2005, s. 4.

¹²¹ NIKL, J. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vyd. Praha : Policejní akademie České republiky, 2000, s. 90-91.

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2003, s.268.

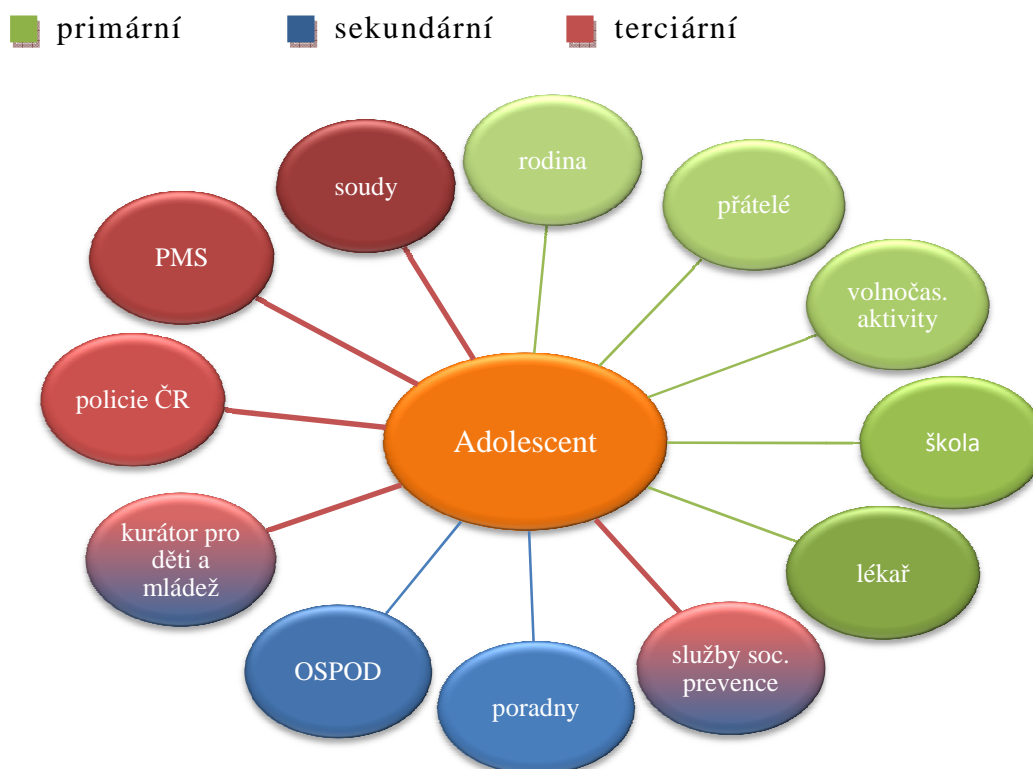
NEŠPOR, K., CSÉMY, L., SOVINOVÁ, H. *Programy prevence závislostí a možnosti jejich hodnocení*. 1. vyd. Praha : Státní zdravotní ústav, 1998, s. 14 – 16.

Sekundární prevence se snaží předcházet dalšímu negativnímu rozvoji u osob, které již mají zkušenost se sociálně patologickým chováním, ale ještě se u něj nerozvinulo.

Terciární prevence se orientuje na zmírnění negativních dopadů spojených s rizikovým způsobem života jak pro daného jedince, tak pro celou společnost.¹²²

Tyto tři úrovně jsou odstupňovány podle závažnosti nežádoucích projevů, a proto se v rámci nich používají i odlišné strategie a je vykonávána jinými institucemi.

Graf č. 2 Prevence

¹²² NEŠPOR, K., CSÉMY, L., SOVINOVÁ, H. *Programy prevence závislostí a možnosti jejich hodnocení*. 1. vyd. Praha : Státní zdravotní ústav, 1998, s. 130-131.

4.1 Primární prevence

NEŠPOR a kolektiv uvádí následující pravidla pro kvalitní primární prevenci. Program by měl odpovídat věku, což u dospívajících znamená konkrétnější informace, prostor pro vlastní aktivitu a diskuzi. Dále by měl zahrnovat většinu studentů školy rozdělených do malých skupin v rámci dlouhodobého, pokud možno interaktivního působení. Měl by také poskytovat pozitivní modely a nácvik sociálních dovedností (asertivita, posilování sebevědomí, zvládání stresu a odolávání nátlaku skupiny). Rovněž by měl obsahovat i informace o dostupné pomoci v případě problémů či sociálního selhání.¹²³

MATOUŠEK s KROFTOVOU upozorňují na skutečnost, že prevence by neměla být zaměřena jen na předcházení negativnímu vývoji. Měla by se také orientovat na podporu prosociálního chování.¹²⁴

Jako neefektivní jsou hodnoceny hromadné pasivní programy, jednorázové akce a pouze kognitivně zaměřené programy s prvky zastrašování a citových apelů¹²⁵.

V rámci primární prevence má nezastupitelnou úlohu výchovné působení rodiny. Dalším významným činitelem jsou preventivní aktivity školy. Stěžejní úlohu v nich hraje **metodik prevence**, který se snaží předcházet rizikovému chování studentů a je také ve většině případů první instancí řešící sociálně patologické projevy v chování studenta.

Vyhláška MŠMT stanoví, že metodik je odpovědný za preventivní program školy a za metodické vedení preventivních činností pedagogů. Dále ve spolupráci s třídním učitelem sleduje rizikové faktory u jednotlivých žáků.

¹²³ NEŠPOR, K., CSÉMY, L., SOVINOVA, H. *Programy prevence závislosti a možnosti jejich hodnocení*. 1. vyd. Praha : Státní zdravotní ústav, 1998, s. 6-10.

¹²⁴ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2003, s. 267.

¹²⁵ *Metodický pokyn k prevenci a řešení šikanování u žáků škol a školských zařízení* [online]. 2009 [cit. 2009-11-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.msmt.cz/socialni-programy/metodicky-pokyn-k-prevenci-a-reseni-sikanovani-u-zaku-skol-a>>.

V neposlední řadě vyhledává žáky s rizikem či projevy sociálně patologického jednání a poskytuje jim a jejich rodičům poradenské služby.¹²⁶

V rámci prevence na školách dále působí výchovný poradce a třídní učitelé. Oblasti primární prevence se věnují organizace nabízející volnočasové aktivity pro mládež a různá zájmová uskupení, jako je skaut a podobně.

V neposlední řadě tuto oblast, jak uvádí MATOUŠEK a KROFTOVÁ, ovlivňuje i sociální politika státu, jeho preventivní opatření a preventivní činnost policie¹²⁷. Stejně jako i organizace prevence sociálně patologických jevů u mládeže v rámci kraje a obce.

4.2 Sekundární prevence

Sekundární prevence se zaměřuje na včasné rozpoznání projevů rizikového chování u dospívajících a jeho nápravu, popřípadě na zamezení jeho dalšího negativního rozvoje

Tato forma prevence podle NEŠPORA vyžaduje více času a má vyšší nároky na kvalifikaci i prostředky. Aby byla účinná, doporučuje zapojit více strategií, zvýšit intenzitu působení a respektovat individuální potřeby jedince. Program by měl spolupracovat s dalšími organizacemi i s rodiči dospívajícího. I zde by měl program zahrnovat relaxační techniky a nácvik dovedností zvládání stresu.¹²⁸

Do sekundární prevence se zapojují školy prostřednictvím svých třídních učitelů, výchovných poradců a metodiků prevence.

¹²⁶ Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, příloha č. 3.

¹²⁷ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2003, s. 266.

¹²⁸ NEŠPOR, K., CSÉMY, L., SOVINOVÁ, H. *Programy prevence závislosti a možnosti jejich hodnocení*. 1. vyd. Praha : Státní zdravotní ústav, 1998, s. 10-12.

Dále v ní působí pedagogicko-psychologickými poradny, poradny pro rodinu a psychologické porady. Jsou v ní zapojeni i **kurátoři pro mládež**.

MPSV konkrétně vymezuje činnost kurátora pro děti a mládež následujícím způsobem. Kurátor pro děti a mládež se věnuje dětem a mladistvým s poruchami chování či vykazujícím trestnou činnost. Ze zákona o sociálně právní ochraně dětí pak vyplývá jeho zaměření na děti, které vedou zahálčivý a nemravný život¹²⁹ nebo které opakovaně utíkají z domova. V rámci svojí činnosti vede spisovou dokumentaci o dětech, s nimiž pracuje. Poskytuje poradenství rodičům i dětem. Provádí sociální šetření a kontrolní činnost. Podává návrhy na výchovná opatření podle zákona o rodině. Také podává návrhy na zahájení předběžného opatření a spolupracuje se zařízeními vykonávající ústavní nebo ochrannou výchovu. Spolupracuje s policií při trestním řízení proti mladistvému a následně i s věznicemi. Analyzuje situaci v oblasti sociálně patologických jevů mládeže a navrhuje preventivní opatření.¹³⁰

Na sekundární prevenci se částečně zaměřuje i probační a mediační služba, střediska sociální prevence, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, domy na půl cesty, P-centra a K-centra. Můžeme sem zařadit i školská zařízení pro výkon ochranné a ústavní výchovy a diagnostické ústavy.

¹²⁹ Čímž je myšleno zanedbávání školní docházky, zahálčivý život, požívání alkoholu nebo návykových látek, prostituce, páčání trestné činnosti, nebo činů jinak trestných.

¹³⁰ MPSV [online]. 2009 [cit. 2010-04-01]. Funkce kurátora pro mládež. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7290/Funkce_kuratora.pdf>.

4.3 Terciární prevence

Terciární prevence se snaží zmírňovat rizika spojená se sociálně patologickým chováním, a to jak pro jedince, tak i pro společnost. Může být poskytována organizacemi, které poskytují i prevenci sekundární.

V těchto případech NEŠPOR zdůrazňuje nutnost zabránění kontaktu jedinců s počínajícím problémem a jedinců s rozvinutým rizikovým chováním¹³¹.

Patří sem terénní služby – streetwork, což je forma pomoci poskytovaná přímo na ulici. Dále zde působí ambulantní služby, kam můžeme zahrnout i K-centra, psychologické poradenství či kurátor pro děti a mládež. Radíme sem i rezidenční zařízení, jako jsou psychiatrické léčebny, terapeutické komunity pro uživatele drog, školská zařízení ochranné výchovy a věznice pro mladistvé.

Podle LABÁTHA a kolektivu by umístění v pobytových zařízeních mělo být posledním krokem poté, co ostatní prostředky selhaly. A po jeho ukončení by měla být jedinci poskytnuta kvalitní popobytové péče. Fungující systém prevence se vyznačuje vyšším počtem uživatelů v terénní a ambulantní péči, nežli umístěných v ústavech.¹³²

Shrnutí

Věnovali jsme se vymezení prevence a jejím rozdělením na primární, sekundární a terciární. Seznámili jsme se podmínkami pro její efektivní fungování. Podrobněji jsme se zaměřili na činnost metodika prevence na školách a kurátora pro děti a mládež.

¹³¹ NEŠPOR, K., DVOŘÁK, V. *Prevence trestné činnosti související s návykovými látkami*. 1. vyd. Praha : Armex, 1998, s. 145.

¹³² ¹³² LABÁTH, V., et al. *Riziková mládež : Možnosti potenciálních změn*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2001, s. 111 – 112, 139, 144 – 145.

5 LEGISLATIVA

Činnost institucí působících v oblasti prevence patologických jevů je vymezena několika zákony. Mezi nejvýznamnější z nich považujeme zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě, zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník..

5.1 Zákon č 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon upravuje problematiku ochrany práv dítěte, a to především práva na příznivý vývoj a řádnou výchovu. Přičemž dítětem se rozumí osoba mladší 18 let. Mezi základní principy tohoto předpisu patří nadřazenost zájmů dítěte nad zájmy ostatních subjektů spolu s předcházením problémům nebo jejich narůstání v oblasti výchovy dětí a péče o ně.

Sociálně právní ochranu dětí vykonávají orgány sociálně právní ochrany, jimiž jsou krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady, MPSV a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. V této oblasti mohou působit i další subjekty: kraje a obce v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další právnické a fyzické osoby pověřené ochranou dětí.,

Obecní úřad je povinen vyhledávat ohrožené děti a oznamovat skutečnosti nasvědčující, že jde o tyto děti, obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností.

Působí na rodiče, aby naplňovali povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, projednává s dítětem nedostatky v jeho chování a dbá o dodržování zákazu vstupu dětí do rizikových prostředí (herny, bary...).

Také rozhoduje o výchovných opatřeních¹³³ a kontroluje jejich plnění. V rámci péče o ohrožené děti se zaměřuje na trávení jejich volného času, zabraňuje proniknutí nepříznivých sociálních a výchovných vlivů mezi ostatní děti a nabízí volnočasové programy pro děti. Dále spolupracuje s dalšími subjekty zainteresovanými na zájmech dítěte.

Obecní úřad s rozšířenou působností sleduje nepříznivé vlivy působící na děti, zjišťuje jejich příčiny a snaží se jim zamezit. V rámci poradenské činnosti pomáhá rodiči s řešením výchovných problémů, pořádá přednášky a kurzy zaměřené na řešení problémů spojených s výchovou dítěte. Dále může uložit rodičům povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení.

Podává návrhy na zbavení rodičovské zodpovědnosti. Také předkládá návrhy na nařízení, prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy, na svěření dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a na prodloužení či zrušení tohoto svěření.

V rámci péče o ohrožené děti působí proti opakování poruch chování dětí s důrazem na recidivy u trestné činnosti. Upozorňuje kraje na potřebu pomáhat dětem, které ukončily školní docházku, při získávání možnosti pokračovat ve vzdělávání, zejména jedná-li se o děti propuštěné z ústavní či ochranné výchovy nebo z výkonu trestu odnětí svobody. Spolupracuje s úřady práce při zprostředkování vhodného zaměstnání pro tyto děti. A usměrňuje péči o tyto děti podle programů zpracovaných státními orgány, obcemi, pověřenými osobami a dalšími subjekty.

Komise pro sociálně-právní ochranu dětí je zřizována starostou obce s rozšířenou působností a skládá se z odborníků působících v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. Navrhuje opatření na ochranu dětí před patologickými jevy a připravuje programy péče o problémové děti.

Obce a kraje mohou zřizovat následující zařízení sociálně-právní ochrany:

¹³³Výchovná opatření definuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v.z.p.p. jako napomenutí dítěte, jeho rodičů či osob, které narušují jeho řádnou výchovu; dohled a omezení bránící působení škodlivých vlivů na jeho výchovu.

Zařízení odborného poradenství pro péči o děti, která poskytují poradenství především v oblasti řešení vzájemných vztahů rodičů a jejich dětí, ve věcech výchovy, výživy a podobně.

Zařízení sociálně výchovné činnosti vytváří zejména pro ohrožené děti programy rozvíjení sociálních dovedností, výchovných činností a využití volného času.

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc poskytují ubytování a péči dítěti v případech, kdy se ocitlo bez jakékoli péče nebo je-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohrožen, kdy je týráno či zneužíváno a také jsou-li závažným způsobem ohrožena jeho základní práva.

Výchovně rekreační tábory pro děti probíhající obvykle během školních prázdnin, které jsou určeny zejména pro ohrožené děti a zaměřují se na potlačení poruch chování a získání potřebných společenských a hygienických návyků.

Pověřené osoby¹³⁴ mohou vyhledávat ohrožené děti, poskytovat poradenství, předcházet vzniku škodlivých vlivů a chránit před nimi děti. Dále jsou oprávněny zřizovat zařízení sociálně-právní ochrany. V oblasti péče o ohrožené děti mají stejné kompetence jako obecní úřady a obecní úřady s rozšířenou působností.

¹³⁴ O pověření rozhoduje krajský úřad, nebo komise sociálně-právní ochrany dětí, je-li k tomu příslušná.

5.2 Zákon č. 257/ 2000 Sb., o probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů

Smyslem zákona o probační a mediační službě¹³⁵ je předcházení recidivě pachatelů a narovnáání vztahů ve společnosti. Umožňuje užití zvláštního druhu trestního řízení, uložení výkonu trestů nespojených s odnětím svobody nebo k nahrazení vazby jiným opatřením. K tomuto účelu využívá dva nástroje, a to probaci a mediaci.

Probace zahrnuje vykonávání dohledu nad obviněnými, obžalovanými nebo odsouzenými¹³⁶, kontrolu výkonu trestů nespojených s odnětím svobody. V rámci ní pracovníci PMS poskytují individuální pomoc obviněnému a působí na něj, aby vedl řádný život a vyhověl podmínkám uloženým soudem nebo státním zástupcem.

Mediací rozumíme mimosoudní vyrovnání mezi obviněným a poškozeným. Může být vykonávána jen se souhlasem poškozeného i obviněného. Tato činnost je vykonávána středisky PMS na pokyn orgánů činných v trestním řízení a ve vhodných případech i bez něj.

Tento zákon věnuje zvláštní pozornost mladistvým a osobám ve věku blízkém věku mladistvých¹³⁷. Umožňuje vytvořit oddělení v rámci středisek PMS specializované na práci s touto skupinou. PMS věnuje zvláštní přístup k mladistvým obviněným a k mladistvým uživatelům drog, jimž koordinuje sociální a terapeutické programy. Policie a státní zástupce postupují ve věcech mladistvých obviněného tak, aby mediace byla využita od počátku trestního stíhání nebo místo něj.

¹³⁵ Dále jen „PMS“.

¹³⁶ Dále jen „obviněný“.

¹³⁷ Dále jen „mladiství“.

5.3 Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

Tento právní předpis upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy, vymezuje opatření ukládaná mládeži za tyto činy a výkon soudnictví ve věcech mládeže. Respektuje neukončený vývoj mladistvého pachatele a věří v možnost jeho nápravy.

Tento předpoklad se odráží v zásadách zákona, mezi něž citovaní autoři¹³⁸ řadí výchovné působení celého řízení a použitých opatření; preferenci následně preventivního působení před represí; širokou škálu zákonných opatření; individualizaci řešení trestních případů; zohlednění dosaženého stupně vývoje pachatele; důsledné objasnění okolností; rychlost řízení; ochranu soukromí mladistvého; ochranu poškozeného a specializaci všech zúčastněných.

Zákon zavádí pojem provinění, jímž rozumíme trestný čin spáchaný mladistvým. Za spáchané provinění může soud uložit výchovná, ochranná nebo trestní opatření.

Výchovná opatření

Se souhlasem obviněného může soud, případně státní zástupce v přípravném řízení, udělovat tato výchovná opatření:

Dohled probačního úředníka.

Probační program, jehož účelem je předcházení chování v rozporu se zákonem a urovnání vztahů s poškozeným. Může jít o sociální výcvik, psychologické poradenství, terapeutický či vzdělávací program apod.

¹³⁸ ŠUBRT, M.. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*. 1. vyd. Praha : Policejní akademie ČR v Praze, 2008, s. 9, 13.

VEČERKA, K., et al. *Mládež v kriminologické perspektivě*. 1. vyd. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, s. 7.

NOVOTNÁ, Věra, BURDOVÁ, Eva. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí : komentář*. 3. aktualiz. a dopl. vyd. Praha : Linde, 2007, s. 155.

Výchovné povinnosti, které zahrnují příkaz bydlení s rodiči, příkaz zaplatit přiměřenou částku na pomoc obětem trestné činnosti, společensky prospěšné činnosti, nahrazení škody poškozenému, podrobení se léčbě závislostí, účast na vhodném programu, který není probačním programem. *Výchovná omezení*, tedy zákaz návštěv určitých akcí či zařízení, styku s určitými osobami, zdržování se v určitém místě, užívání návykových látek, hazardu a změny pobytu či zaměstnání bez ohlášení probačnímu úředníkovi.

Napomenutí s výstrahou.

Ochranná opatření

Ukládají se s cílem pozitivně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a ochránit společnost před dalšími případnými proviněními mladistvého. Patří mezi ně:

Ochranné léčení může být prováděno jak ústavně, tak i ambulantně. Maximální délka jeho trvání jsou dva roky¹³⁹.

Zabezpečovací detence se ukládá při snížené přičetnosti pachatele nebo při jeho duševní poruše v době páchání provinění. Je vykonávána v ústavu zabezpečovací detence se zvláštní ostrahou a trvá, dokud to vyžaduje ochrana společnosti. Což u mladistvých pachatelů prověřuje soud jednou za šest měsíců.¹⁴⁰

Zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty

Ochranná výchova.

Trestní opatření

Soud pro mládež může uložit mladistvému následující trestní opatření:

- obecně prospěšné práce,
- peněžité opatření,
- peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu,
- propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- zákaz činnosti,
- vyhoštění,

¹³⁹ § 99 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁰ § 100 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů..

- domácí vězení,
- zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu,
- odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem,
- odnětí svobody nepodmíněné.

Soud může upustit od uložení trestního opatření u mladistvého, jenž spáchal provinění s horní hranicí trestu do pěti let a který současně projevuje lítost a účinnou snahu po nápravě. V tomto případě může také soud podmíněně upustit od uložení trestního stíhání, přičemž stanovuje zkušební dobu až na jeden rok. Od trestního opatření může být upuštěno i v případech spáchání provinění ve stavu vyvolaném duševní poruchou, kdy je pro nápravu vhodnější zabezpečovací detence či ochranné léčení. Dále také je-li užito ochranného nebo výchovného opatření a k naplnění účelu zákona není trestné opatření nutné.

K zahlazení odsouzení mladistvého k odnětí svobody dojde, pakliže mu byl trest odnětí svobody nepřesahující jeden rok zmírněn, nebo prominut. K zahlazení se také přistupuje s přihlédnutím k chování mladistvého ve výkonu odnětí svobody a po něm, nebo vyslovil-li soud po podmíněném propuštění, že se mladiství osvědčil. Jako by nebyl odsouzen se také hledí na mladistvého, jestliže byl naplněn výkon uloženého peněžitého opatření, propadnutí věci nebo majetkové hodnoty, vyhoštění a domácího vězení.

Vazba mladistvého je možná jen tehdy, když se jejího účelu nedá dosáhnout jinak¹⁴¹. V těchto případech nesmí trvat déle než dva měsíce, nebo v případě závažného provinění déle než šest měsíců.

Zákon také umožňuje zvláštní způsoby řízení, mezi něž patří podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání a odstoupení od trestního stíhání. K nim se přistupuje, jestliže je podezření na spáchání provinění dostatečně prokázáno a mladiství je ochoten nést odpovědnost za svůj čin a přičinit se o odstranění jeho následků.

¹⁴¹ Vazba může být nahrazena zárukou, dohledem, slibem nebo umístěním mladistvého do péče důvěryhodné osoby.

5.4 Zákon č. 40/2009 Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon vymezuje trestné činy a stanovuje trestní sankce ukládané za jejich spáchání. Sankce trestných činů spáchaných mládeží upravuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Ten kromě speciálního vymezení sankcí, pozměňuje i výši sazeb u některých trestů. Konkrétně snižuje horní hranici obecně prospěšných prací o polovinu vzhledem k horní hranici uvedené v trestním zákoně. Dále redukuje o polovinu i výši trestu odnětí svobody, avšak tak aby byl v rozmezí jednoho až pěti let¹⁴². Vymezení a sankce trestných činů, které mládež páchá nejčastěji, jsme uvedli v příloze.

Kromě ustanovení, která postihují mladistvé pachatele, obsahuje trestní zákon i taková, která chrání mládež před působením škodlivých vlivů. A to opatření zamezující přístupu dětí k pornografii (§ 191), k výherním automatům (§ 201), alkoholu (§204) a návykovými látkami (§ 283 a § 287)¹⁴³.

Shrnutí

Seznámili jsme se základními právními předpisy, podle nichž se řídí instituce působící v rámci prevence sociálně patologických jevů. Věnovali jsme se sociálně-právní ochraně mládeže, probační a mediační službě, soudnictví ve věcech mládeže a trestní odpovědnosti mládeže. U vybraných zákonů jsme se soustředili na problematiku sociálně patologického chování mládeže.

¹⁴² § 31, zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴³ Plné znění zmíněných paragrafů je uvedeno v příloze.

Empirická část

6 VÝZKUM

Výzkumnou část práce jsme zaměřili na systém prevence rizikového chování mládeže na Uničovsku.

6.1 Demografie Uničovsko

Mikroregion Uničovsko tvoří sdružení 14¹⁴⁴ obcí severovýchodně od Olomouce, pokrývající oblast o rozloze 315km². Na jeho území žije téměř 2600 obyvatel. Krajinu regionu tvoří rovinný a mírně zvlněným terénem, který se na severu a východě zvyšuje. Leží na střední Moravě mezi dvěma historickými centry: Olomoucí a Šumperkem. Jeho výhodnou polohu umocňuje dobrá dostupnost Olomouce, Šternberku a Šumperku. Přírozené centrum oblasti tvoří Uničov jakožto obec s rozšířenou působností.

Obr. č. 1 Mikroregion Uničovsko¹⁴⁵

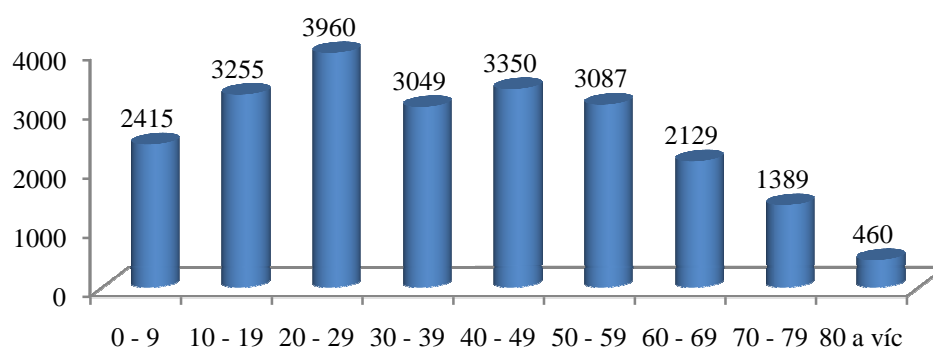
¹⁴⁴ Uničov, Dlouhá Loučka, Lipinka, Medlov, Nová Hradečná, Paseka, Šumvald, Troubelice, Újezd, Želechovice, Oskava, Žerotín, Strukov a Pňovice.

¹⁴⁵ *Mikroregion Uničovsko* [online]. 2006 [cit. 2010-04-09]. Mapa mikroregionu. Dostupné z WWW: <<http://unicovsko.cz/mikroregion/mapa-regionu.php>>.

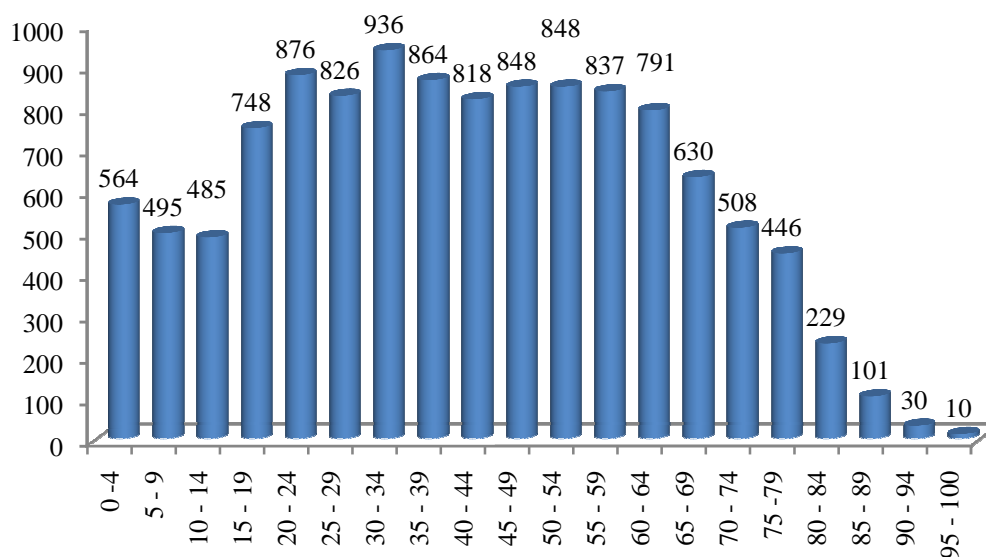
Demografická struktura

Věková struktura většiny obcí mikroregionu se vyznačuje převahou osob v poproduktivním věku nad osobami v předproduktivním, a to více nežli v ostatních regionech. Uničovsko se také vyznačuje nižší vzdělanostní úrovní obyvatelstva. Avšak současný vývoj směřující k nárůstu počtu absolventů středních škol s maturitou nasvědčuje budoucímu zlepšení vzdělanostní úrovně Uničovska.¹⁴⁶

Graf č. 3 Věková struktura obyvatel Uničovska k 1. 1. 2006¹⁴⁷

Graf č. 4 Věková struktura obyvatel Uničova k 25. 3. 2010¹⁴⁸

¹⁴⁶ *Strategický plán rozvoje Mikroregionu Uničovsko : Analytická část* [online]. Olomouc : GH Consult o.p.s., 2006 [cit. 2010-03-31]. Dostupné z WWW: <http://unicovsko.cz/download/download3/95-01_Analyticka_cast_-_konecna.pdf>.

¹⁴⁷ *Komunitní plán sociálních služeb na Uničovsku 2007 – 2009*. Uničov, 2007, s. 8.

¹⁴⁸ Informace poskytnuté paní Šimčíkovou z úseku evidence obyvatel MÚ v Uničově.

Uničovsko je dále charakteristické poměrně vysokou mírou nezaměstnanosti. Tato míra dosáhla v lednu letošního roku 18,8 %, což je úroveň na, níž se udržuje dlouhodobě. Nejsilněji zastoupenými skupinami uchazečů o práci jsou právě mladí lidé do 24 let spolu s občany v předdůchodovém věku.

Tab. č. 1 **Nezaměstnanost mládeže na Uničovsku**¹⁴⁹

	2005	2006	2007	2008	2009
muži do 18	3	2	7	5	7
ženy do 18	5	5	9	6	4
muži 18 - 19	29	17	10	26	38
ženy 18 - 19	40	37	11	20	33
muži 20 -24	106	86	37	68	196
ženy 20 - 24	129	105	51	67	88
Celkem	312	252	125	192	366

Dalším problémem je vysoká míra užívání ilegálních návykových látek. Uničovsko dosahuje v rámci prevalence počtu problémových uživatelů drog¹⁵⁰ hodnoty 7,02, což je téměř dvojnásobek celostátní úrovně stanovené na 4,39. O rozšířenosti gamblingu na Uničovsku nejsou k dispozici žádné relevantní informace. Avšak vzhledem k vysoké dostupnosti výherních automatů¹⁵¹, lze předpokládat nežádoucí rozvoj i v této oblasti.¹⁵²

¹⁴⁹ Informace poskytnuté Bc. Jaroslavem Mikšaníkem, vedoucím oddělení analýz a prognóz ÚP v Olomouci.

¹⁵⁰ Počet problémových uživatelů drog na 1000 obyvatel ve věku 15 – 64 let.

¹⁵¹ Minimálně 17 míst s výherními automaty v Uničově.

¹⁵² Informace zprostředkované Mgr. Petrem Hromadou, sociálním pracovníkem Kontaktního a poradenského střediska pro uživatele drog.

Trestná činnost mladistvých do roku 2008 stoupala, minulý rok byl zaznamenán výrazný pokles na 11 trestných činů¹⁵³. Přesto jde o poměrně vysoké číslo ve srovnání s lety 2003, 2004 a 2006. Struktura trestných činů mladistvých odpovídá obecné charakteristice. Výrazně převažuje majetková trestná činnost, s velkým odstupem pak následuje násilná a mravnostní kriminalita.

Tab. č. 2 **Struktura trestné činnosti mladistvých na Uničovsku**¹⁵⁴

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Násilná t. č.	1	0	1	1	4	1	0
Mravnostní t. č.	0	0	0	1	1	0	0
Majetková t.č.	2	7	10	5	5	25	7
Zbývající t. č.	0	0	0	0	5	2	3
Celkem	3	7	11	7	15	28	10

Tab. č. 3 **Trestné činy mladistvých na Uničovsku**¹⁵⁵.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
loupeže	0	0	0	0	3	1	0
úmyslné ublížení na zdraví	0	0	1	1	0	0	0
vydírání	0	0	0	0	1	0	0
porušování domovní svobody	1	0	0	0	0	0	0
pohlavní zneužití	0	0	0	1	1	0	0
krádeže vloupáním	2	0	3	4	0	18	4
krádeže prosté	0	7	6	1	5	6	3
zpronevěra	0	0	1	0	0	0	0
ostatní trestná činnost	0	0	0	0	5	2	3

¹⁵³ Zpráva o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti v územním obvodu OO PČR Uničov za rok 2009 [online]. Uničov : OOP Uničov, 2010 [cit. 2010-04-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.policie.cz/clanek/uzemni-odbory-olomouc.aspx>>.

¹⁵⁴ Statistika OOP Uničov poskytnutá PIS Olomouc; údaje z roku 2009 jsou jen do 31. 10. 2009

¹⁵⁵ Tamtéž.

Vzdělávání a volný čas mládeže

V rámci regionu jsou čtyři střední školy s celkovou kapacitou přibližně 2300 studentů¹⁵⁶. Jde o Gymnázium v Uničově, Střední průmyslovou školu a Obchodní akademii Uničov, Střední odbornou školu¹⁵⁷ a Střední odborné učiliště Uničov a Střední odbornou školu Uničov se zaměřením na hotelnictví a turismus.

Možnosti využití volného času mládeže poskytuje Základní umělecká škola Uničov, Dům dětí a mládeže Vila Tereza¹⁵⁸ a dále různé sportovní oddíly. Mládež má také k dispozici sportovní hřiště, in-line park, zimní stadion, bazén a krytý bazén.

6.2 Stanovení cílů

Jako cíl empirické části jsme si zvolili zhodnocení systému prevence rizikového chování mládeže na Uničovsku. Pro jeho dosažení jsme si vytyčili následující dílčí cíle.

A. Analýza preventivních programů na středních školách

Cílem je zjistit, jaké formy využívají metodici prevence na jednotlivých středních školách na Uničovsku v rámci realizace preventivních programů. Zda se věnují práci s celou třídou, nebo se zaměřují i na ohrožené jedince. Jestli probíhá hodnocení prevence, a když, tak jakou formou. A jakým způsobem jsou metodici ohodnoceni.

¹⁵⁶ *Strategický plán rozvoje Mikroregionu Uničovsko : Analytická část* [online]. Olomouc : GH Consult o.p.s., 2006 [cit. 2010-03-31]. Dostupné z WWW: <http://unicovsko.cz/download/download3/95-01_Analyticka_cast_-_konecna.pdf>.

¹⁵⁷ Maturitní obory: mechanik seřizovač, mechanik strojů a zařízení, ekonomika a podnikání. Tříleté učební obory: strojní mechanik, opravář zemědělských strojů, obráběč kovů a mechanik opravář.

¹⁵⁸ Nabízí tyto zájmové kroužky pro mládež: pletení košíků, bikroc, dračí doupe, magic, estr klub, posilovna, global dance, břišní tance, basketbal a angličina.

B. Úloha kurátora pro mládež v oblasti prevence

Cílem našeho zkoumání je zmapovat činnost kurátora pro mládež MÚ v Uničově v rámci systému prevence sociálně patologických jevů u mládeže. Zda spolupracuje se středními školami a K-centrem.

C. Poslání K-centra v rámci prevence

Cílem je zmapování činnosti K-centra v Uničově a způsobů prevence a pomoci u osob drogově závislých.

6.3 Metodologie a organizace výzkumu, cílová skupina

A. Analýza preventivních programů na středních školách

Pro analýzu preventivních programů jsme jako metodu zkoumání zvolili **dotazníkové šetření**. Dotazník můžeme definovat jako „*soustavu předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na něž respondent odpovídá písemně*“¹⁵⁹. Dotazník jsme zvolili proto, že jeho výstupem jsou informace, které jsou srovnatelné a snadno porovnatelné. Na rozdíl od rozhovoru u něj nemůže dojít k ovlivnění výsledků v důsledku vzájemné interakce výzkumného pracovníka a respondenta.

Dotazník obsahoval 20 položek a byl rozdělen na tři části: identifikaci respondenta, popis preventivního programu a ohodnocení výkonu funkce metodika prevence. Skládal se otázek otevřených, polo zavřených i uzavřených. Otevřené otázky byly zaměřeny na délku praxe, vymezení cílové skupiny a cílů preventivních programů, velikost skupin, s kterými metodici pracují, a na výšku úvazku metodika prevence.

¹⁵⁹ CHRÁSKA, M.. *Metody pedagogického výzkumu : Základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, a.s, 2007. s. 163.

Uzavřené položky se ptaly na pohlaví, věk, zapojení studentů do preventivních programů a na spolupráci s rodiči. Zbývající položky umožňovaly doplnění chybějící možnosti.

Cílovou skupinu jsme definovali jako metodiky prevence středních škol na Uničovsku¹⁶⁰.

Nejdříve jsem prostudovala materiály o zásadách kvalitní prevence na školách a o hodnocení školních preventivních programů. Na jejich základě jsem 16. 11. 2009 vytvořila dotazník.

Po schválení dotazníku svojí vedoucí diplomové práce jsem 23. 11. 2009 oslovila ředitele středních škol v Uničově, kteří souhlasili s dotazníkovým šetřením a poskytli mi kontakty na svoje metodiky prevence. Těm jsem potom zavolala a požádala je o vyplnění dotazníků. Dala jsem jim na výběr mezi písemnou nebo elektronickou formou. Tři metodici zvolili zaslání dotazníku mailem, jeden metodik požádal o písemnou podobu dotazníku. Dotazníky jsem odeslala 24. 11. 2009. Vyplněné dotazníky se mi vrátili v období od 26. 11. do 10. 12. 2009. Návratnost dotazníků byla 100 %, avšak jeden dotazník nebyl plně vyplněn. Proto jsem požádala metodika o doplnění informací, ten však žádosti nevyhověl.

B. Úloha kurátora pro mládež v oblasti prevence

Jako metodu našeho zkoumání jsme zvolili rozhovor. Tuto metodu CHRÁSKA popisuje jako zjišťování informací pomocí „*bezprostřední verbální komunikace výzkumného pracovníka s respondentem*“¹⁶¹. Tuto metodu jsme zvolili, protože umožňuje hlubší proniknutí do problematiky a protože ji považujeme za nejvhodnější metodu při práci s jedním respondentem.

¹⁶⁰ Gymnázium v Uničově, Střední průmyslovou školu a Obchodní akademii Uničov, Střední odbornou školu a Střední odborné učiliště Uničov.

¹⁶¹ CHRÁSKA, M.. *Metody pedagogického výzkumu : Základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, a.s, 2007. s. 182.

Konkrétně jsme zvolili **rozhovor pomocí návodu**, jenž se vyznačuje tím, že si výzkumník předem připraví otázky, kterým se chce rozhodně věnovat. Avšak jejich pořadí není pevně dané a může být doplněno na základě průběhu rozhovoru o další dotazy¹⁶². Tuto metodu jsme zvolili, protože je přirozenější než strukturovaný rozhovor a umožňuje věnovat se otázkám vystanuvším až během interakce.

Cílovou skupinu tvořila kurátorka pro děti a mládež MÚ Uničov, Jana Vincourová.

Na základě studia materiálů o činnosti kurátora pro děti a mládež jsem si vytvořila strukturu otázek¹⁶³ pro rozhovor. Dne 2. 3. 2010 jsem prostřednictvím emailu požádala paní Vincourovou o schůzku. Následně jsme se 5. 3. 2010 telefonicky domluvily na termínu schůzky, která proběhla 24. 3. 2010. V průběhu rozhovoru jsem vzhledem k jeho průběhu musela vypustit část připravených otázek.

C. Poslání K-centra v rámci prevence

I zde jsme zvolili metodu rozhovoru podle návodu, a to ze stejných důvodů.

Cílovou skupinu tvořila vedoucí Kontaktního a poradenského střediska pro uživatele drog Danu Axmanovou, DiS. (26 let).

Nejdříve jsem si prostudovala webové stránky K-áčka a komunitní plán sociálních služeb na Uničovsku 2007 – 2009. Potom jsem si sestavila strukturu otázek pro interview¹⁶⁴. Telefonicky jsem 15. 3. 2010 požádala vedoucí K-áčka o schůzku, která se uskutečnila 16. 3. 2010. Rozhovoru se účastnil i sociální pracovník Mgr. Petr Hromada (43 let), který doplňoval informace poskytnuté vedoucí K-áčka.

¹⁶² HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

¹⁶³ Struktura otázek je uvedena v příloze.

¹⁶⁴ Tato struktura je uvedena v přílohách.

6.4 Vlastní výzkum

Výzkum jsme rozdělili do tří oblastí. **Oblast A** seznamuje s výsledky dotazníkového šetření u cílové skupiny metodiků prevence na středních školách na Uničovsku. **Oblast B** obsahuje výsledky analýzy činnosti kurátora pro děti a mládež MÚ Uničov a zpracování rozhovoru s kurátorkou. **Oblast C** je zaměřena na analýzu činnosti K-áčka a rozhovoru s vedoucí a sociálním pracovníkem K-áčka.

A. Analýza preventivních programů na středních školách

Respondenti

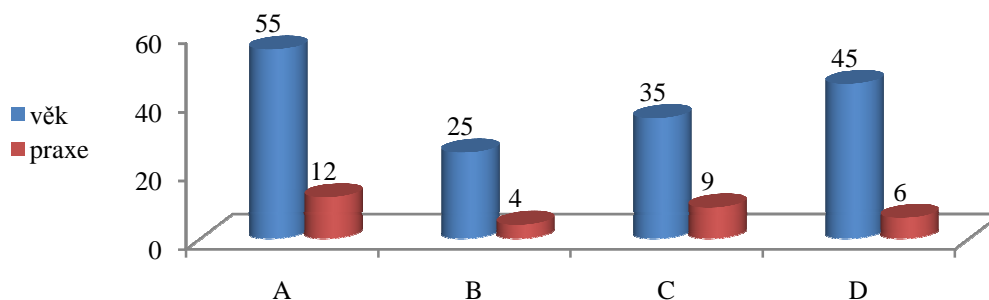
Respondenty tvořili metodici všech středních škol na Uničovsku. Z hlediska pohlaví šlo o tři ženy a jednoho muže.

Tab. č. 4 Respondenti podle pohlaví a věku

	20 - 30	31 - 40	41 - 50	51 - 60
žena	0	1	1	1
muž	1	0	0	0

Délka praxe v oboru se u metodiků pohybovala od 4 do 12 let, přičemž medián činí 7,5 let. V grafu je znázorněno srovnání věku a délky praxe, znázorněný věk je pak průměrnou hodnotou věkového rozmezí uvedeného v dotazníku.

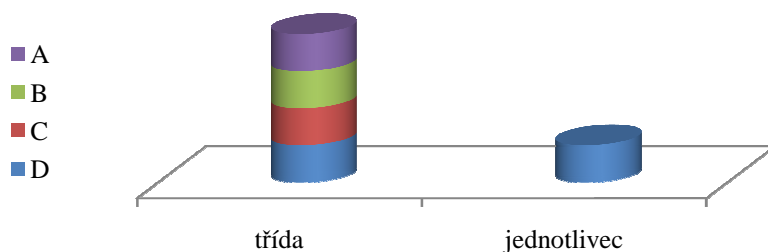
Graf č. 3 Respondenti podle věku a délky praxe

CÍLE A CÍLOVÁ SKUPINA PREVENTIVNÍCH PROGRAMŮ

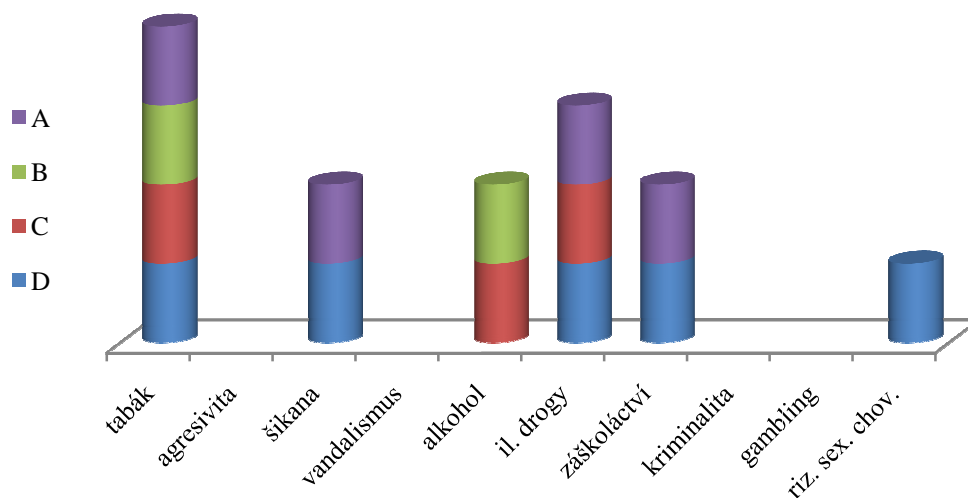
Metodici jako svoji **cílovou skupinu** uvedli studenty prvních až čtvrtých ročníků, přičemž metodik na gymnáziu věnuje vyšší pozornost ročníkům nižšího gymnázia¹⁶⁵. Pracují většinou s celou třídou, jen jeden metodik uvedl i práci s jednotlivci. Ani jeden metodik neuvedl jako cílovou skupinu studenty s rizikem rozvoje sociálně patologického chování.

Graf č. 4 Cílová skupina preventivních programů

Cílovou skupinu dále specifikuje **rizikové chování studentů**. Všichni metodici uvedli zneužívání tabáku a většina problémy s ilegálními drogami. Polovina metodiků označila také šikanu, alkohol a záškoláctví. V poměrně nízkém zastoupení záškoláctví a alkoholu, bychom spíše mohli vidět optimismus metodiků nežli výpověď o skutečnosti. Okrajově se potom vyskytuje i rizikové sexuální chování.

Graf č.5 Formy rizikového chování studentů

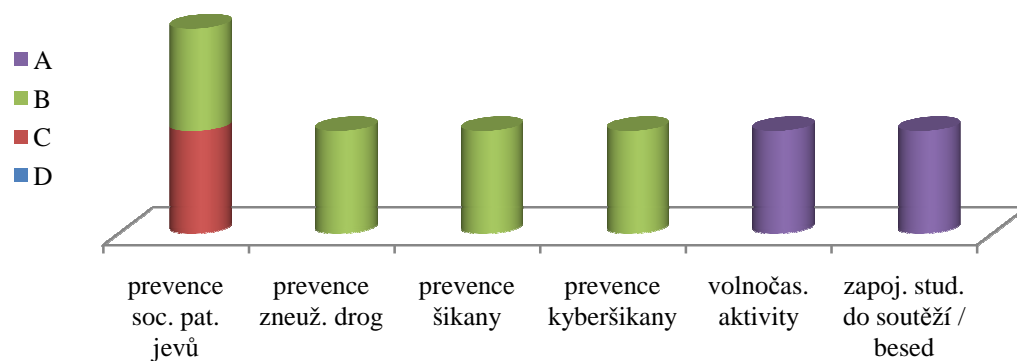

¹⁶⁵ Které odpovídají druhému stupni ZŠ.

Cíle preventivních programů

Jeden metodik na otázku týkající se cílů prevence neodpověděl a druhý svůj cíl vymežil jen velmi obecně. Zbývající dva definovali svůj cíl konkrétněji. První vyjmenoval jednotlivé formy rizikového chování, kterým se snaží předcházet a druhý se zaměřuje na aktivní zapojení studentů do preventivních činností. Celkově nám v této oblasti chybí zaměření se na posilování resilience studentů a osvojování si psychosociálních dovedností.

Graf č. 6 Cíle preventivních programů

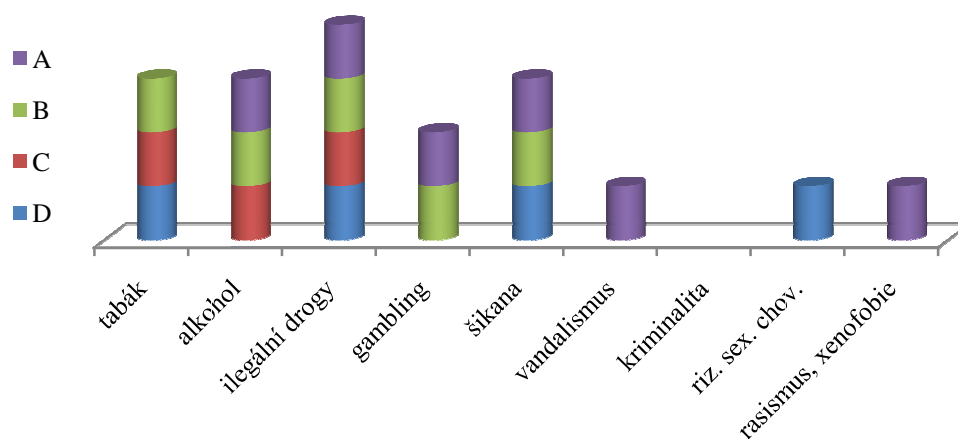

Formy rizikového chování, na něž se metodici zaměřují

Všichni metodici se věnují prevenci zneužívání ilegálních drog, většina se snaží předcházet šikaně a zneužívání alkoholu a tabáku. Okrajově se zaměřují na gambling, vandalismus, rizikové sexuálnímu chování a xenofobii. Problematice kriminality se potom nevěnuje ani jeden z nich.

Vzhledem k celkové prevalenci zneužívání alkoholu a kouření je zarážející, že se této otázce někteří metodici prevence nevěnují. Dále by měli věnovat větší pozornost rizikovému sexuálnímu chování, neboť je jednou z forem rizikového chování.

Graf č. 7 Zaměření prevence

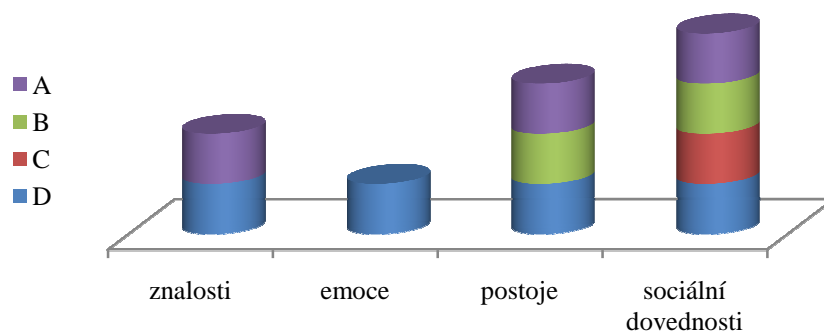

PRŮBĚH PREVENCE

Složka osobnosti formovaná preventivním programem

Všichni metodici působí na sociální dovednosti studentů a většina z nich se snaží ovlivnit jejich postoje. Toto bychom hodnotili velmi pozitivně. Neboť právě orientace na psychosociální dovednosti posiluje celkovou resilienci mladých lidí. Na emoce a kognitivní složku působí jen menší část metodiků.

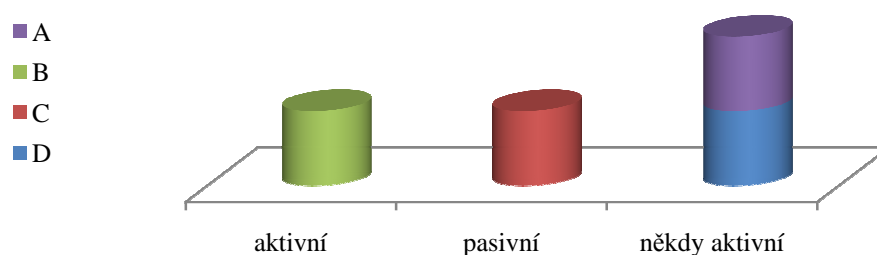
Graf č. 8 Složka osobnosti formovaná preventivním programem

Zapojení studentů do preventivních programů

Dva metodici uvedli, že studenti jsou někdy aktivní a někdy pasivní. Že jsou studenti aktivní, uvedl jeden metodik. Stejně tak i tvrzení o pasivitě studentů se vyskytlo jednou. Pozitivně hodnotíme hlavně odpovědi o aktivitě studentů. Přičemž odpověď o částečné aktivitě studentů nám přijde realističtější.

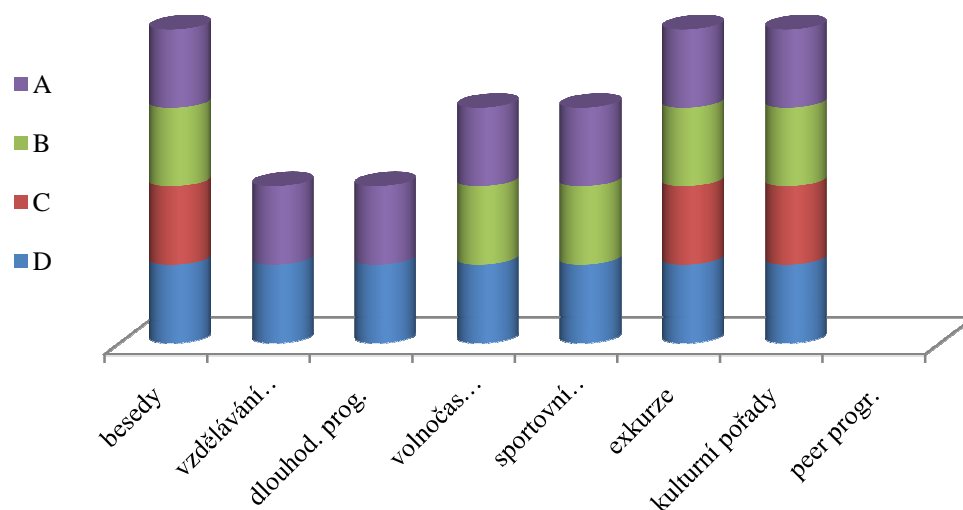
Graf č. 9 Zapojení studentů do preventivních programů

Metody prevence

Metodici volí metody sice tradiční, ale méně účinné. Na všech školách prevence zahrnuje besedy, exkurze a kulturní pořady. Což jsou málo efektivní metody. Většina škol poskytuje volnočasové a sportovní aktivity, což hodnotíme pozitivně. Ani jedna škola nevyužívá peer programy, přestože jsou hodnoceny jako velmi efektivní nástroj prevence.

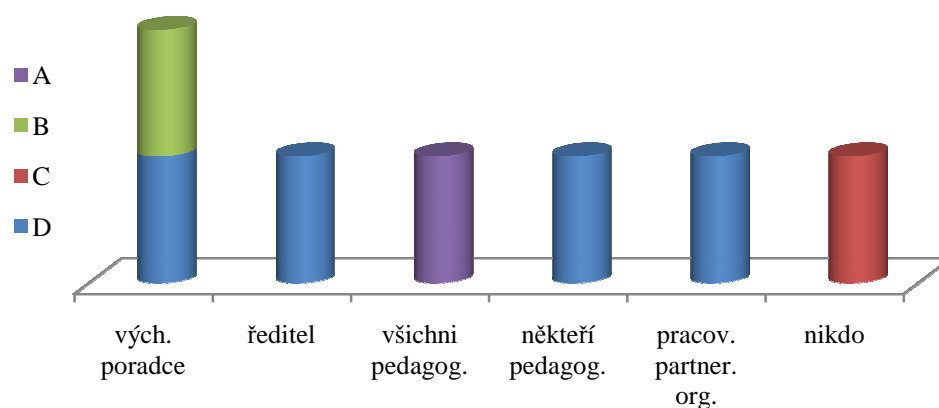
Graf č. 10 Metody prevence

Spolupráce s dalšími pracovníky školy

Polovina metodiků spolupracuje s výchovným poradcem, jeden z nich navíc spolupracuje s ředitelem, některými pedagogy a pracovníky partnerských organizací. Jeden spolupracuje s ostatními pedagogy, zbývající zajišťuje prevenci sám

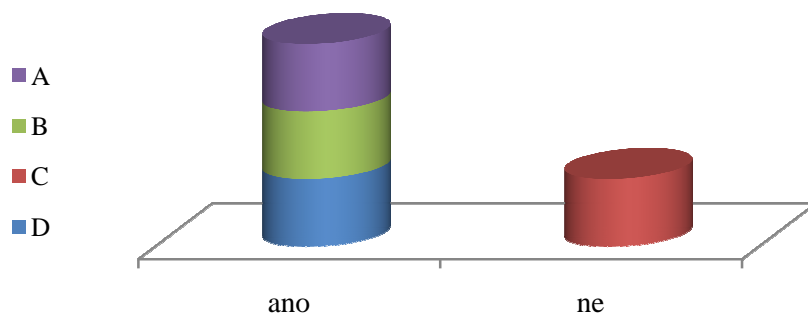
Graf č. 11 Spolupráce s dalšími pracovníky školy

Spolupráce s rodiči

Pro účinnost prevence je důležitá spolupráce s rodiči. Proto pozitivně hodnotíme, že většina metodiků s rodiči pracuje.

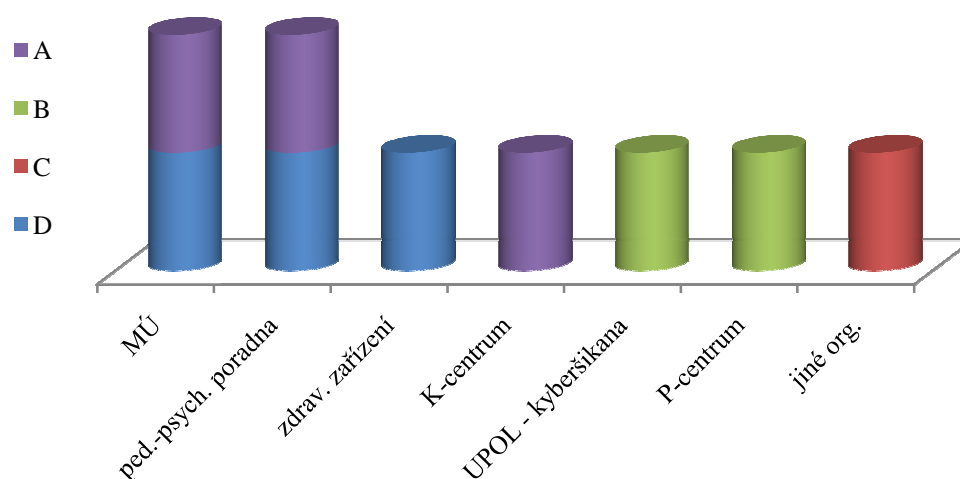
Graf č. 12 Spolupráce s rodiči

Spolupráce s dalšími organizacemi

Při provádění prevence metodici využívají služeb různých organizací. Polovina z nich uvedla spolupráci s městským úřadem a pedagogicko-psychologickou poradnou. Okrajově dochází ke spolupráci se zdravotnickými zařízeními, Univerzitou Palackého v Olomouci, P-centrem a dalšími organizacemi. Policii jako spolupracující objekt neuvedl nikdo.

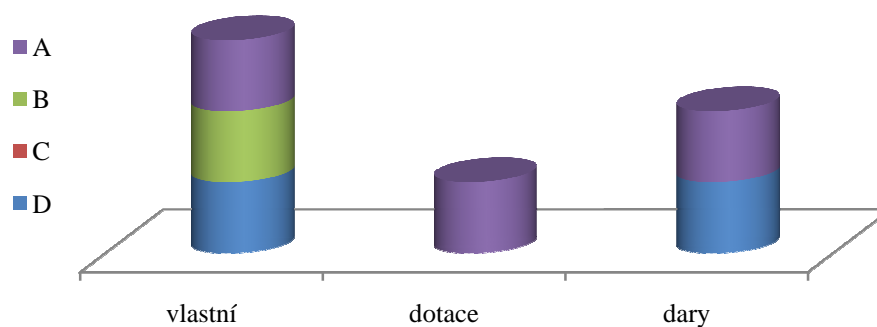
Graf č 13 Spolupracující organizace

Způsob financování

Pozitivně hodnotíme, že polovina škol na financování prevence využívá i jiných než vlastních zdrojů.

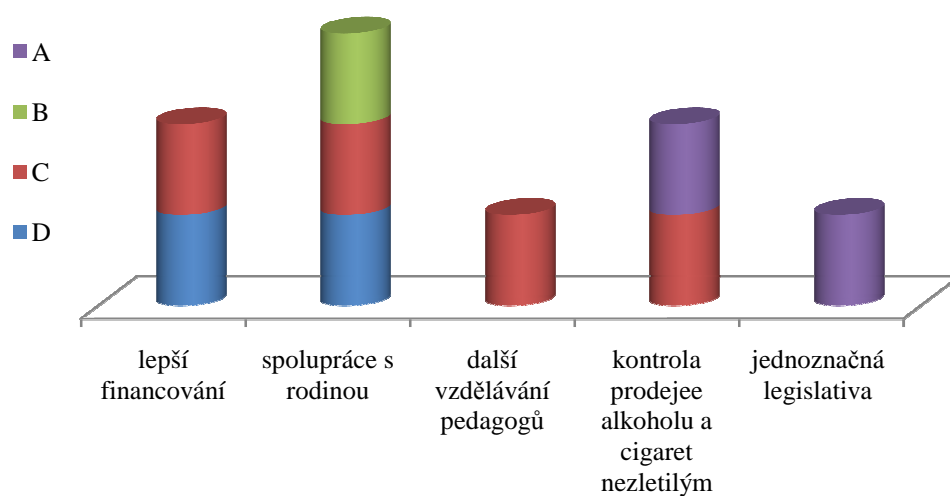
Graf č. 14 Zdroje financování preventivních programů

Slabé stránky prevence sociálně patologických jevů u mládeže

Většina metodiků se domnívá, že by účinnost prevence zlepšila spolupráce s rodinou. Takto odpověděli i dva metodici, kteří s rodinou již spolupracují. Polovina metodiků se pak domnívá, že by pomohlo více financí a kontrola dodržování prodeje alkoholu a cigaret nezletilým. Jednou se objevil návrh dalšího vzdělávání pedagogů a jednoznačná legislativa.

Graf č. 15 Návrhy na zlepšení

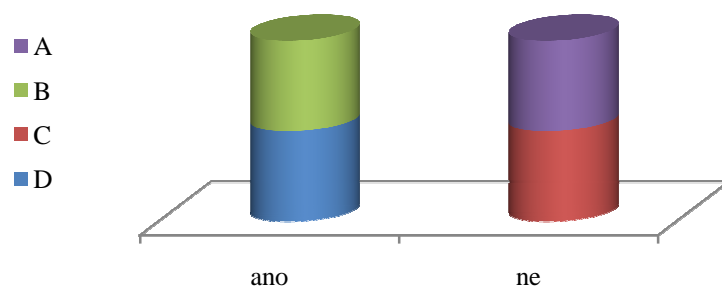

HODNOCENÍ PREVENCE

Evaluace plánování

Stav před zahájením prevence zjišťuje jen půlka metodiků, což hodnotíme velmi negativně.

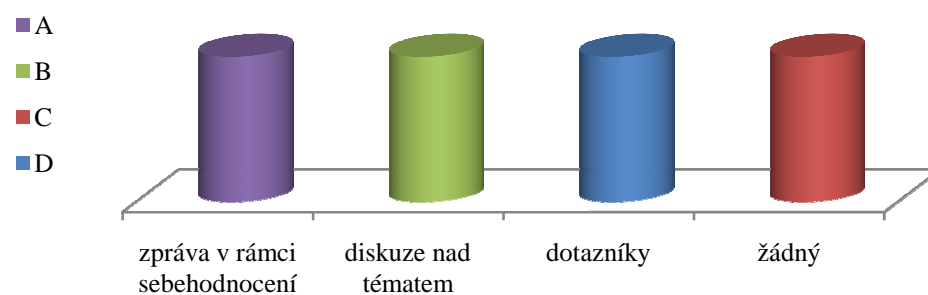
Graf č. 16 Evaluace plánování

Hodnocení účinnosti preventivního programu

Většina metodiků toto hodnocení provádí, i když používají různé metody (diskuze, dotazníky, autoevaluace). Ale pouze dva metodici škol A a D uvedli, že zpracovávají dokumenty s výsledky evaluace.

Graf č. 17 Způsob hodnocení preventivního programu

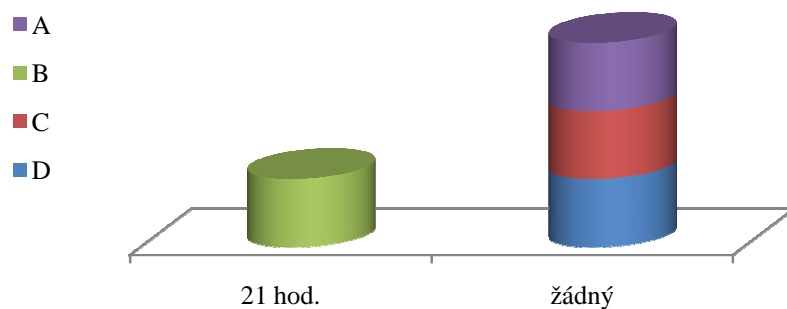

ZPŮSOBY MOTIVACE METODIKA PREVENCE

Úvazek metodika prevence

Většina metodiků nemá svou funkci dotovanou žádným úvazkem. Což hodnotíme velmi negativně, neboť tak nemají dostatečný prostor pro realizaci prevence

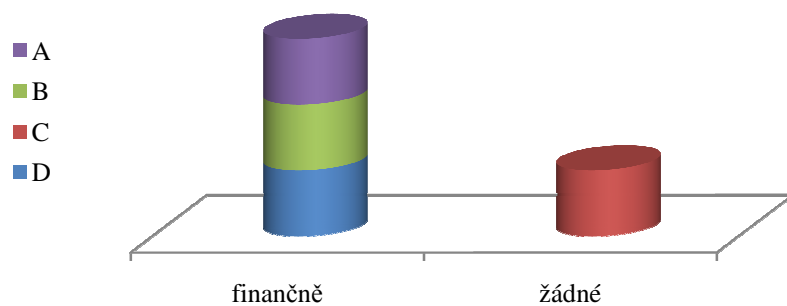
Graf č. 18 Úvazek metodika prevence

Ohodnocení výkonu funkce metodika

Většina metodiků je ohodnocena finančně. Jeden metodik není ohodnocen žádným způsobem a ani jeho činnost není zakotvena v úvazku.

Graf č. 19 Způsob ohodnocení výkonu funkce metodika prevence

Diskuse

Při hodnocení činnosti metodiků prevence, bychom si v první řadě měli uvědomit omezený prostor, jaký k výkonu své funkce mají. Neboť, až na jednu výjimku, nemají vymezený v rámci úvazku žádný prostor pro činnost metodika. Což se potom odráží ve všech nedokonalostech preventivních programů.

Mezi nedostatky preventivních programů řadíme celkovou nekonceptnost programů. Která se projevuje jak v časté absenci dlouhodobých programů, tak v neprovádění hodnocení výchozího stavu u poloviny škol a neexistenci dokladů o účinnosti prevence také v polovině případů. Nedostatečné je i vymezení cílové skupiny. Jen jeden metodik do ní zahrnul i jednotlivce a žádný neuvedl osoby ohrožené rozvojem sociálně patologického chování, a to i přesto, že toto vymezení vyplývá z vyhlášky MŠMT¹⁶⁶. Stejně tak je nedostatečné vymezení cílů preventivních programů, kdy se ani jeden metodik nesnaží posilovat residenci studentů. Další slabou stránkou je spolupráce s ostatními pracovníky školy při realizaci preventivního programu, kdy jeden metodik uvedl jen výchovného poradce a jeden dokonce nikoho. Domníváme se, že by měli spolupracovat ještě minimálně s třídními učiteli a ředitelem školy.

Přesto však má jejich činnost mnoho pozitivních rysů. Mezi něž můžeme zařadit zaměřenost preventivních programů. Kladně hodnotíme i působením na rozvoj sociálních dovedností studentů a na jejich postoje. Dále se metodici snaží o aktivní zapojení studentů do preventivních aktivit a používají některé účinné metody (dlouhodobé programy, volnočasové aktivity a sportovní aktivity). Avšak ani jedna škola nepoužívá peer programy nebo výcvik sociálních dovedností. Docela dobrá je i spolupráce s rodiči studentů a s dalšími organizacemi.

¹⁶⁶ Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, příloha č. 3.

B. Úloha kurátora pro mládež v oblasti prevence

Funkci kurátora pro děti a mládež v Uničově vykonává třetím rokem Jana Vincourová (42). Je absolventkou Střední školy sociálně právní v Praze a předtím pracovala 20 let na MÚ v Chomutově.

Analýza činnosti kurátora pro mládež MÚ Uničov

Tab. č. 4 Struktura případů mladistvých řešených kurátorem pro mládež

Případy řešené kurátorem pro mládež	2008		2009	
	chlapci	dívky	chlapci	dívky
Trestná činnost	4	2	5	1
Přestupky	0	2	2	1
Výchovné problémy	8	3	8	5
Dohledy	0	0	3	2
Uložená výchovná opatření mladistvým	0	0	0	0
Návrh na předběžné opatření	1	0	2	2
Návrh na ústavní výchovu	1	0	1	0
Návrh na ochrannou výchovu	0	0	0	0
Celkem	14	7	21	11

Z tabulky lze vyčíst, že souhrn činností kurátora pro mládež se zvýšil téměř o polovinu. Nejvýrazněji se tento nárůst projevil u dohledů, kde počet z nuly skočil na pět, a u návrhu na předběžné opatření, jejichž počet se zvýšil o tři. Jediné, co pokleslo, byla trestná činnost dívek spolu s přestupky dívek. Avšak v souhrnu s chlapci došlo u trestných činů k mírnému nárůstu a počet přestupků zůstal stejný.

Rozhovor s kurátorkou pro děti a mládež MÚ Uničov

Přepis rozhovoru

V. Š.: Jako první otázku bych se chtěla zeptat, co obnáší Vaše profese. Protože to není nikde vymezené přesně.

J. V.: Takže já přesně vlastně dělám náhradní rodinnou péči, ono to trošičku nesouvisí s těmi dalšími kumulovanými funkcemi. Takže náhradní rodinnou péči se vším všudy, to znamená osvojení, pěstounskou péči, vlastně všechno, co souvisí s tou náhradní rodinnou péčí. Plus je ta funkce kumulovaná s kurátorem pro děti a mládež. Tto jsou vlastně výchovné problémy hlavně, u těch nezletilých dětí. A pak dělám kurátora pro dospělé, což se teda dneska nazývá sociální kurátor.

V. Š.: Já jsem se chtěla zeptat, jak Vám to vychází časově. Třeba v jakém poměru ty činnosti děláte?

J. V.: Časově je to velice náročné, osobně už jsem to říkala nesčíslněkrát. Osobně si myslím, že... Já bych to asi řešila tak, že bych to dělila kurátor pro děti a mládež plus kurátor pro dospělé. A náhradní rodinnou péči bych určitě nechala někomu dalšímu. Protože, myslím si, že to spolu nesouvisí a v podstatě ten kurátor pro dospělé, pro mě je to taková okrajová činnost. A v podstatě mě to mrzí. Protože třeba bych ráda těm lidem nějakým způsobem vyšla vstříc a nějak jim pomohla. Ale pro mě je to okrajové, protože já už bych na to neměla čas vzhledem k těm druhým dvěma funkcím. A myslím si, že ten kurátor pro děti a mládež je hodně náročná funkce. Je toho hodně, je toho hodně a obzvlášť tady v Uničově. Já si myslím, že je tady toho hodně. Je toho dost. My pak v podstatě... Pak se stává, že třeba máme nějaké výslechy, máme nějaké soudy, do toho nějaká porada...takže mně se pak stává, že jsem tady dva dny v týdnu. Což je docela problém, protože pak ta práce samotná, papírová, nemluvím ani o tom šetření, protože toho je taky opravdu moc. Je toho hodně, je toho hodně.

V. Š.: Pak jsem se chtěla zeptat, když to máte tak strašně nabitě, jestli máte čas... Vlastně práce sociálního kurátora pro tu mládež je vymezená, tak nějak, že by měl i tu metodickou a koordinační činnost...

J. V.: Tady v podstatě nefunguje. Tato část tady opravdu není. Já si myslím, že to je právě špatně. To mě třeba mrzí. Já většinou v těch úředních dnech... Protože my teda ty úterky, čtvrtky a pátky tak dlouhý nemáme. Takže ty děti, když jsou ve škole, tak potom už po odpoledních, oni by sem přišli vlastně ve chvíli, kdy já už tu nejsem. Takže většinou to směřuju na ty pondělky a středy, ty výchovné pohovory.

No a v průměru, když se mi tady otočí těch sedm dětí, tak od dvou hodin, tak je to odhadem na každého... jestli ho tady mám čtvrt hodiny, tak je to možná hodně.

V. Š.: Takže jakákoliv koordinační činnost a plánovací se tady neděje? A kde teda zaštiťuje tu prevenci v rámci města u té mládeže?

J. V.: Je tady vlastně preventista, prevence kriminality, že jo. Do toho městská policie. Jako my, opravdu vím, že třeba ... Víím od k, olegyně z Bíliny, z Čech teda, která dělá vlastně kurátora pro děti a mládež. Tak ta mi vyprávěla, když jsme se viděli... Tak mi vyprávěla, že jezdí po školách a dělají různou jakoby, dělají ty besedy pro ty děti, dělají takovouto činnost... To prostě tady není.

V. Š.: A s kým spolupracujete v rámci té mládeže, vlastně když já jsem zaměřená na tu mládež, tak?

J. V.: Takže největší spolupráce je asi se školami, určitě školy. Školy nás vlastně kontaktují. Většinou to probíhá tak, že školy nás kontaktují, když tam mají nějaký výchovný problém. Potom nás kontaktuje policie, samozřejmě když už je to problém, že to řeší už policie, tak nás kontaktuje policie. No a pak v rámci té „náhradky“ mě většinou kontaktuje soud.

V. Š.: A s probační a mediační službou?

J. V.: Teď zrovna, probační a mediační služba, zrovna Vy jste to nakousla... Teď bych řekla, že za posledního půl roku se to hodně zlepšilo. Že třeba volají, když něco potřebují, nebo... Tam je nějaká nová, podle hlasu bych řekla mladá, magistra Perutková, taková příjemná milá paní, bych řekla, nebo slečna. A teď tam to trošičku začíná jakoby fungovat, ale já jsem tady vlastně třetí rok a řekla bych, že dva a půl roku nic. Takže vím, že teď i na poslední poradě jsme o tom nějak mluvili, že tam ještě, bych řekla, mezery jsou.

V. Š.: A ta spolupráce s policií je v pořádku?

J. V.: Já si myslím, že asi ano.

V. Š.: A jaké případy nejčastěji řešíte v rámci toho kurátora pro děti a mládež?

Tak řeší se tady vlastně neomluvené hodiny. Pak se tady řeší v podstatě nějaké výchovné problémy, jako nějaké agresivnější chování těch dětí ve škole, nějaké napadání třeba mezi sebou. Chodí mi třeba sem dvě dětičky. To jsou vyloženě malé děti, třetí třída – tam jsou výchovné problémy takový, že prostě divočí v té škole, jo ale. Je to trošičku takový začarovaný kruh. Protože já si vždycky říkám, že kolikrát by spíš potřebovali ten pohovor ti rodiče, než ty děti.

V. Š.: Takže s rodiči...?

J. V.: S rodiči... Samozřejmě rodiče sem s nimi přijdou. Taky se s nimi mluví. Ale kolikrát, teda z toho mého pohledu, je dost patrné z jakých sociálních podmínek ty děti pochází. A v podstatě, jak se říká, ten kruh se tak jakoby... Ono se to všechno tak jakoby opakuje. Když vidíte... Podle mě, ty rodiče mají kolikrát problém sami se sebou a ještě mají vychovávat to dítě. Takže vidíte, že tam prostě je chyba někde jinde. Takže těžko já tady někde během čtvrt hodiny to dítě nenaučím slušnému chování, jo?

V. Š.: A vy máte vlastně jednorázové schůzky?

J. V.: Jsou to jednorázové schůzky, no takže některé děti chodí jednou za měsíc, kde ty problémy jako nejsou tak strašné. Některé děti chodí jednou za týden.

V. Š.: Potom jsem se ještě chtěla zeptat, jestli byste mi mohla potom zpřístupnit nějakou statistiku?

J. V.: Poslední možná

V. Š.: Možná i pár let zpátky, ale nevím, jestli máte nějaké, vlastně Vy jste tu tři roky...

J. V.: No tak za ty dva roky možná, já se podívám v počítači, určitě.

V. Š.: Jak se Vám daří pracovat s tou mládeží, jestli se Vám ji daří nějak motivovat nebo ovlivnit je?

J. V.: Nevím jako, na to se hodně těžko dopovídá...

V. Š.: Podle Vašeho pocitu...

J. V.: Já jsem tak hodně sociálně založená a někdy je mi to, je mi to líto. Je mi to líto, protože mám pocit, že to k ničemu nevede. Že ono opravdu... Ono celkově by se muselo změnit plno věcí, aby podle mě to nějak fungovalo, jo. Protože...

V. Š.: A nemohla bystě říct třeba příklad, co by se mělo změnit?

J. V.: Příklad? No tak určitě by se mělo začít pracovat víc s rodiči. Víc nějak, mít ten čas pracovat s těmi rodiči. Protože si opravdu, znovu zdůrazňuju, opravdu si teda myslím, že když ty děti pocházejí z takových horších sociálních podmínek, tak se to prostě někde podle mě odrazit musí, jo. Dost rodičů nehledá asi ten správný kroužek pro ty děti, někteří nehledají vůbec. Takže ty děti opravdu jsou bezprizorní. Takový ty starší děti, tam už v podstatě, tady máme už některé děti, které páchají trestnou činností. Tak tam si zase myslím, že už je problém v tom, že určitě to není pravidlo, ale určitě si myslím, že...

Vidím problém i v tom, že ty starší děti nad těch patnáct, nemají kam jít, není tady pro ně tady v podstatě nic. Protože ten dům dětí spíš funguje pro ty mladší děti. Takže takový ty starší děti... Samozřejmě to souvisí i s tím, že je ta nezaměstnanost, že jo. Protože ty děti, když se ty děti nevyučí, nebo eventuelně se i vyučí, odmaturují, ale práci nemají... Takže tady je další skupina takových těch mladistvých, kteří se budou potulovat venku. Nevím, jako přijde mi to, jako, že je to rok od roku horší. Já to tak vlastně cítím a opravdu jako to narůstá, narůstá. No a pak jsou tu samozřejmě paradoxy z druhé strany, kdy tady řešíme případ... Jsem vyloženě dostala správu od policie, kdy děti měli házet syrovými vejci na fasádu nějakého domu. Takže pro mě to třeba představuje pozvat si čtyři rodiče, pozvat si čtyři děti, se všema udělat pohovory, udělat z toho zprávy, založit spisy, takže jo. Pak mi to už přijde jako takový paradox. Jasně vejci se nehází, to chápu, jo. Ale už zase jako cítím, že by to měl řešit někdo... měl by to řešit ten rodič, možná eventuelně ta škola, ale už bych to neviděla jako problém takový, že by to musela řešit policie a následně sociálně právní ochrana dětí.

V. Š.: Potom jsem se chtěla ještě zeptat, jaké jsou nejčastější ty problémy s tou mládeží, jestli se to dá nějak vůbec říct?

J. V.: Většinou nás ta škola kontaktuje ve chvílích, když se to teda týká těch dětí školou povinných, tak většinou nás škola kontaktuje, jak už jsem říkala, u těch neomluvených hodin.

Pak nás škola kontaktuje, když tam jsou ty problémy s agresivním chováním vůči těm spolužákům. Takže v tomhle případě nás školy kontaktují nejvíc. Nekontaktují nás třeba, když dítě často zapomíná, to spíš asi ne. Takže jsou to takový ty prohřešky, takový ty horší prohřešky.

V. Š.: A u mládeže?

J. V.: No u té mládeže, v podstatě by se dalo říct, že nás škola nekontaktuje, třeba kvůli neomluveným hodinám, protože tam už to povinnost není. Takže tam už to není určitě tenhle ten problém. Takže u té mládeže, tak že nás spíš kontaktuje policie, když se něco stane.

V. Š.: Takže Vás vlastně kontaktuje škola a policie?

J. V.: Anebo je to v případě, že třeba to dítě si už tady vedeme od té základní školy, tak potom už třeba pravidelně chodí i na té střední škole. Takže v podstatě je to už dítě, které je tady nějakou delší dobu.

V. Š.: A rodiče ne?

J. V.: Za tu dobu, co já jsem tady, tak mám pocit, že mě kontaktovala jedna maminka. Která jakoby měla zájem, abychom chlapeci nějak domluvili a vysvětlili mu, že je to špatně.

V. Š.: A pomohlo to?

J. V.: No, tam já si tam vždycky dělám trochu i obrázek o těch rodičích. Zrovna tenhle chlapec, bych řekla, je doma veden velice přísně, řekla bych skoro, že doma skoro ani nic nemůže. Má to hodně obroušené a řekla bych, že on je takovej ten typ toho dvorního šaška. Takže on si to potom vybíjí někde jinde. Ale tohle maminka moc přiznat nechce a trošku mi přijde smutný, že ani ten kluk to nepřiznává. Možná je to z obavy, že maminka potom by se na něj nějak... Nevím.

V. Š.: A já jsem se chtěla zeptat, jestli nějak hodnotíte efektivitu? Jestli to nějak jde...

J. V.: Já si myslím, že tohle ani nějak moc nejde.

V. Š.: A jaký máte názor na míru rizikového chování na Uničovsku u té mládeže?

J. V.: No já bych řekla, že obrovská.

V. Š.: Ve srovnání i s ostatními městy?

J. V.: Já pocházím s velkého města, v podstatě ze šedesátitisícového města. Tady jsem teda pár let, protože jsem se sem přivdala a pravdou je, že jsem to v tom velkém městě tak neviděla. Samozřejmě logicky si umím vysvětlit, že asi na tom velkém městě to není tak vidět, jo. Ale tady... Nevím... Člověk je možná už trošičku deformovaný tou prací. Ale myslím si, že je tady toho strašně moc. Ale tak to cítím já.

V. Š.: A co podle Vás vede k tomu rizikovému chování, Váš osobní názor?

J. V.: Určitě možná je to tou, zní to jako klišé, ale myslím si, že je to určitě ta doba, která je. Protože si myslím, že ti rodiče, kteří chtějí zabezpečovat tu rodinu, chtějí slušně vydělávat, chtějí, aby ta rodina měla určitý komfort, tak na ty děti nemají čas. Řekla bych, že je minimum rodičů, kteří jsou schopni nebo umějí rozdělit ten čas mezi děti a práci. To si myslím, že je jeden důvod. Takový potom ti rozumní rodiče zajistí určitě nějaký ty kroužky. Ten problém tam pak tak nehrozí, jako u těch sociálně slabších. Nevím, nevím. Je to určitě... říkám, všechno pochází z rodiny. Myslím si, že všechno pochází z rodiny. No a určitě i ta doba tomu nahrává, té celkové situaci. Takže já už jsem potom v té pozici, že o víkendu, když jdu ven, tak jdu v podstatě se skloněnou hlavou nebo radši sundám brýle, abych ty děti neviděla. Už je to prostě ve stádiu, kdy mám pocit, že bych pak pracovala celý víkend. A to už jako fakt pro mě není.

V. Š.: Potom jsem se chtěla zeptat, jaké formy prevence považujete za účinné?

J. V.: Je to určitě, bych řekla, plánování toho volného času, to každopádně. Rodina, plánování volného času.

Diskuse

Z rozhovoru vyplynulo, že kurátorka si uvědomuje, že riziková mládež je závažným problémem Uničovska, který se rok od roku zhoršuje. Příčinu tohoto problému spatřuje primárně v rodině a potom také v nedostatku volnočasových aktivit a nezaměstnanosti mládeže. V globálním měřítku pak rizikové chování mládeže spojuje s dobou, která způsobuje, že rodiče jsou natolik vytížení, že nemají čas na děti.

Kurátorka má však velmi omezený prostor, jak zasáhnout. Vzhledem ke kumulaci funkce kurátora pro děti a mládež se sociálním kurátorem a náhradní rodinnou péčí, je velmi vytížená. Nezbyvá ji proto čas na jakoukoliv koncepční činnost, není ani zapojena do komunitního plánování sociálních služeb, či intenzivnější individuální práci s mladistvými. Těžiště problému spatřuje v rodině, která je podle ní i východiskem. Proto by se, kdyby k tomu měla podmínky, více soustředila na intenzivnější práci s rodiči.

V rámci své činnosti kurátora pro děti a mládež spolupracuje u žáků ZŠ hlavně se školami, u mladistvých jde hlavně o policii a PMS. Přičemž spolupráce s PMS se za poslední půlrok sice zlepšila, ale přesto je tam podle kurátorky stále prostor pro zlepšení.

Z rozhovoru také vyplynul poměrně malý zájem města na řešení problematiky, který se odráží ve vysoké kumulaci funkcí kurátorky pro děti a mládež. Toto nakupení je obzvláště zarážející, uvědomíme-li si, že MPSV nedoporučuje ani propojení funkce sociálního kurátora s kurátorem pro děti a mládež¹⁶⁷. Dalším problémem je nedostatek možností trávení volného času pro neorganizovanou mládež.

¹⁶⁷ *Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory*. 1. vyd. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, 2007, s. 6.

C. Poslání K-centra v rámci prevence

Kontaktní a poradenské středisko pro uživatele drog založené v roce 1990 je sociální služba poskytovaná Charitou Šternberk.

Obr. č. 2 K-áčko¹⁶⁸

Posláním K-áčka je kontaktovat a navázat (vztah) spolupráci s uživateli nealkoholových drog v mikroregionu Uničovska, poskytovat jim poradenství v sociální, zdravotní i psychologické oblasti a pomoci s opětovným začleněním do společnosti. Jeho činnost je zajišťována vedoucí Danou Axmanovou, DiS. a dvěma sociálními pracovníky: Mgr. Petrem Hromadou a Yvonou Tilšarovou.

¹⁶⁸ Charita Šternberk [online]. 2010 [cit. 2010-04-10]. Kontaktní a poradenské místo pro uživatele drog. Dostupné z WWW: <<http://www.sternberk.caritas.cz/index.php?nid=3159&lid=CZ&oid=1254155>>.

Analýza činnosti K-centra v Uničově

Tab. č. 5 Struktura uživatelů služeb K-áčka

	2005	2006	2007	2008	2009
muži	60	73	91	82	93
ženy	24	26	25	32	37
nedrogoví	-	-	15	14	19
pervitin	50	75	86	91	93
THC	-	-	9	5	9
opiáty	-	-	3	3	5
těkavé látky	-	-	3	2	4
celkem	84	99	116	115	130

Z tabulky je patrný neustálý nárůst počtu uživatelů služeb K-áčka, a to v podstatě u všech skupin. Dále z ní můžeme vyčíst, že nejsilněji zastoupená skupina zahrnuje osoby závislé na pervitinu, kteří tvoří kolem dvou třetin klientů. Druhou nejpočetnější skupinou tvoří lidé, kteří neužívají drogy. Uživatelé jiných drog než pervitinu představují jen malou část klientů a nejpočetnější z nich jsou uživatelé konopných drog. Z hlediska pohlaví tvoří muži tři čtvrtiny všech uživatelů K-áčka.

Rozhovor s vedoucí K-áčka a sociálním pracovníkem

Přepis rozhovoru

V. Š.: Jako první otázku, bych se chtěla zeptat, jestli byste mi mohla přiblížit, v čem spočívá Vaše činnost. Jako v praxi a ne to co máte uvedeno na internetu.

D. A.: V praxi jde o nějaké kontaktování lidí, kteří mají problémy s užíváním drog, jakékoliv problémy s užíváním drog. Snažíme se prostě stabilizovat jejich všechny stránky života, to znamená, sociální, zdravotní, psychickou stránku. Pomoci jim prostě k tomu, aby v té společnosti byli, co nejlíp zařazení a aby si neubližovali víc.

V. Š.: Děkuju.

P. H.: Pak jejich motivaci k léčbě.

D. A.: Ano, popřípadě jejich motivaci k léčbě.

V. Š.: A jde Vám to, ta motivace k té léčbě?

P.H.: Letos jo

D. A.: Jde o to, že vlastně naši primární, nebo prostě hlavní cílovou skupinou jsou lidé, kteří jsou nemotivovaní k léčbě a lidé, kteří s touto stránkou nechtějí cokoli dělat. Takže určitě, jako kdybychom byli posuzováni jenom podle toho, kolik lidí opravdu motivujeme, tak to nebudou nějaký závratný čísla. Každopádně jde i o lidi, kteří neprojdou léčbou, ale prostě se jenom vrátí běžně do toho společenského života.

V. Š.: Vy jste mluvila o prvním kontaktu, jak ho vlastně děláte?

D. A.: Protože nemáme žádný internet, tak první kontakty probíhají jenom tady v K-áčku. To znamená, že přijde človíček a vezmeme ho dovnitř. Vezmeme ho dovnitř a dáváme mu čas na to, aby se rozkoukal. Aby se podíval, protože všude nám visí nabídka služeb. Pracovník vždycky je s ním v kontaktní místnosti, která je taková první nárazová. Tam se vyptáváme, za jakým účelem za námi jde. No a po nějaké další době s ním navážeme nějakou užší spolupráci?

P. H.: A taky se z něho snažíme dostat, jestli jde o naši cílovou skupinu.

V. Š.:Jo, to jsem se chtěla taky zeptat, jak máte negativně vymezenou cílovou skupinu?

D. A.: teďka už se neomezujeme ani věkově, protože už máme sociálně právní ochranu vyřízenou. Ale určitě se snažíme, ale ne nějakou přímou formou, že bychom na něho hned vypálili ve dveřích: „užíváš nebo neužíváš drogy?“ ale tak jako trošku bokem zjistit, jestli tam ten problém jako je. Zjistit jestli je uživatelem nějaké nelegální drogy.

V. Š.: Takže jakmile užívá, tak určitě je váš klient?

D. A.: Jo. Může to být ale i člověk, který je neuživatel a přišel se poradit s nějakým problémem.

V. Š.: Já jsem se chtěla zeptat, jak se o vás dozvídají?

D. A.: Nejčastěji, určitě, kdybychom to zjišťovali... Tak nejčastější je, že sem přijdou s někým, kdo sem chodí. Takže taková ta návaznost, už samotná, že jsme tady už tak jako známí, bych řekla. Přitom tady působíme už deset let, takže celkově ti lidi sami už vědí. Máme samozřejmě taky letáčky, které různě dáváme na úřady, do různých sociálních služeb...

P. H.: Chystáme koncert...

D. A.: Chystáme koncert teďka taky, ne jo... Propagace, já si myslím, nemusí být vesměs tak veliká. Protože přece jenom, kdo se tady v tom pohybuje na tom malém městě, tak už si to jako řeknou. Ale máme pro ně samozřejmě připravený materiály, který se snažíme prostě distribuovat, tak aby se to k nim dostalo.

V. Š.: Jo, Vy jste ještě zmínila, že kdyby ta mládež byla do osmnácti, tak by to byl vlastně problém. Takže máte spíš uživatele nad těch osmnáct?

D. A.: Spíše určitě nad těch osmnáct, pod těch osmnáct máme teďka tuším jen jednoho jediného klienta, jednu klientku.

P. H.: Tam je pak problém s těmi zákonnými zástupci.

D. A.: No ano, ale i ten přístup k nim musí být celkově trošku jiný samozřejmě. I když máme sice zpracovaný, jak s nimi pracovat. Ale je fakt, že nás ani sami nekontaktují. Takže většinou máme ty klienty do 26 let. Vleze se tam nejvíc těch našich klientů do té skupiny 18 –26.

V. Š.: Ráda bych se zeptala, jestli pracujete i se skupinou, nebo jen s jednotlivci?

D. A.: Skupinu tady žádnou nemáme. Neděláme žádnou skupinu, ani pro rodinu a ani pro klienty. Naše práce je většinou vesměs individuální práce, maximálně teďka spolupráce v rámci rodiny, rodinní příslušníci a klient.

V. Š.: Tak jsem to myslela, jestli spolupracujete s rodinou?

D. A.: Ano, určitě. Pokud ten klient má zájem nebo ta rodina nás kontaktuje a ten klient s tím souhlasí, tak tady tohle jsme schopní samozřejmě nějakým způsobem dělat.

V. Š.: Mě by zajímalo, jestli vedete nějakou spisovou dokumentaci, když jste ta „nízkoprahovka“?

D. A.: Určitě musíme, musíme vést. Jako, že jsme sociální služba, takže zákon tam má nějaký standard té služby. Takže musíme mít nějaký záznam o té smlouvě s klienty, o tom, že u nás budou využívat nějaké služby. Ale je to jakoby ústní forma, o které ale musí být záznam, takže je to bez podpisu. A klienti jsou u nás vedeni pod kódy, ty kódy jsou jim stanoveny v rámci takového vstupního dotazníčku, bych řekla. Takový „in-come“ dotazníček, kde jsou zjišťované takové základní věci, který mi potřebujeme o tom klientovi vědět. Ale nejedná se o nějaké hlavní identifikační údaje, ale pouze spíše o jejich otázku bydlení, soužití, školy, práce a takových věcí. Abychom měli o něm trošku přehled o něm. A dále vedeme o něm nějaký individuální spis, kde jsou vedeny jeho jednotlivé zakázky. Když už s ním intenzivně pracujeme, tak s ním uzavřeme nějakou zakázku, o tom jaký je nějaký jeho cíl, já nevím, třeba se chce jít léčit. Tak teďka následují různé věci, který se k tomu musí udělat. Musí podstoupit detox, musí se nakontaktovat ta léčba. A ty zakázky jsou opět vedeny pod jeho kódem a jsou v jeho složce. Do té složky se může podívat jenom on a jeho pracovník

V. Š.: Potom jsem se ještě chtěla zeptat, jestli existují nějaké podobnosti, něco v anamnéze, co spojuje Vaše klienty nebo tak?

D. A.: Užívání drog, spojuje určitě naše klienty.

V. Š.: Já myslela třeba něco, jako, co k tomu vede, nebo z toho něco vyplývá...?

D. A.: Příčiny jsou různé a rozhodně bych nechtěla žádnou říkat jako hlavní. A my ani po příčinách, dá se říct, nepátráme.

V. Š.: Takže vy řešíte spíš krizově?

D. A.: Jo, my vlastně řešíme aktuální otázku. A to jestli si ho potom jestli si ho rozeberou na léčbě, jestli byl původ v rodině, nebo... Jako samozřejmě, že se něco kolem toho zjistí, nebo nám kolem toho něco řeknou, ale to není naše priorita, tohle zjišťovat a ani bych nechtěla nějak říkat, že tohle jsou lidi z rozvedených rodin, nefunkčních.

V. Š.: Na jaké služby odkazujete?

D. A.: Na jaké služby... no tak samozřejmě podle toho, co má ten klient za cíl. Pokud má za cíl, řešit svou otázku bydlení, tak spolupracujeme hodně s azylovým domem. Odkazujeme na jakýkoliv služby. Máme udělaný seznamy, co se týče sociální stránky, takže na sociální úřad, na pracák, na azylový dům. Můžeme odkazovat na nějaký služby naší charity, charitní šatník teďka. A pak máme zase zdravotní stránku, takže na zdravotní služby, což jsou jak lékaři tady v uničově, tak samozřejmě detoxifikační léčba, nebo detoxifikace klienta, všechny možný psychiatrický léčebny, komunity. Co se týče té zdravotní stránky, taky spolupracujeme s fakultní nemocnicí v Olomouci, která nám dělá laboratorní testy na infekční nemoci.

V. Š.: Potom bych se chtěla zeptat, jestli spolupracujete s nějakými organizacemi dalšími?

D. A.: Tak jak jsem to asi teďka řekla, někdy spolupracujeme určitě s azylovým domem, v současné době se sociálním odborem, který s námi teďka taky hezky spolupracuje, dá se říct. Určitě spolupracujeme s ostatními kontaktními centry v rámci charity, to je úzká spolupráce.

P. H.: Další je probační a mediační služba

D. A.: Probační služba, určitě. Teď jsem začala úplně intenzivně. Ale je to vždycky o tom, že ta spolupráce je jako kdyby podle té potřeby těch klientů. Ale to jsou takové ty základní. Dá se říct, že se určitě nevyhýbáme žádné spolupráci.

V. Š.: Já jsem se bavila i s metodiky prevence a jedna metodička mi říkala, že jste u nich dělali i nějaké výzkumy...

D. A.: My jsme chtěli, vlastně otevřít... Bylo naším cílem, protože spolupracujeme na komunitním plánování sociálních služeb s městem Uničov, otevřít vlastně nízkoprahové centrum pro mládež. A v rámci toho jsme chodili po školách. My jako pracovníci K-áčka, protože to bylo naše opatření, které jsme chtěli udělat. Tak jsme dělali výzkum o tom, jak by to ty děcka vnímaly, jestli by tam chodily, jestli se jim to zdá jako užitečná věc. Jinak jsme taky vlastně s metodiky spolupracovali v rámci té skupiny děti a mládež ohrožená

P. H.: Jestli Tě můžu přerušit, tak co se týče komunitního plánu, tak ten byl do loňského roku, takže tam byla ta pracovní skupina, děti a mládež, tam ty plány jsou.

D. A.: Já jsem jenom chtěla říct, že jsme s těmi metodiky dělali pro ně takový setkání metodiků. Myslím, že to tam ani napsaný není, že jsme dělali takový setkání, kdy jsme je seznamovali, aby věděli, co je to K-áčko, co je to komunitní plánování sociálních služeb, a aby oni řekli, co vnímají jako problém.

V. Š.: A co z toho jako vyšlo?

D. A.: To bylo spíš takový, jako seznámení s tím co chceme, že bychom chtěli nízkoprah. a aby měli taky trochu povědomí o tom co je to K-áčko, aby o tom měli povědomí.

V. Š.: Já myslela, když jste dělali ten výzkum se studenty...

D. A.: Jo se studenty vznikla taková anketa, která ještě není ani zpracovaná...

P. H.: Fakt?

D. A.: No, ne, jako výsledky jsou sepsaný, ale že bych to fakt nějak dohrotila do konce... Jenom, že jsem tam napsala jednu nějakou větu... To bylo jedno z těch opatření, jedno z těch bodů, a to potom, ono se totiž všechno nějak utopilo. Protože my jsme měli... Měla to vlastně dělat charita, nebo zřizovatelem by byla charita. Ale my jsme chtěli po městě uničov nějaké prostory. Vlastně paní, která s námi na tom spolupracovala, potom odešla. Ale ono potom nějak vyšumělo, ta otázka nebyla potom tak aktuální. Najednou ta poptávka nebyla po tom. Takže se to odsunulo. Takže anketa sice se zpracovala, ale už potom nebyl ani důvod, proč ty výsledky nějak prezentovat, nebo něco... Každopádně se to může oprášit, to mám všechno schovaný.

V. Š.: Já bych se ještě chtěla zeptat k tomu komunitnímu plánování, jestli pokračuje?

D. A.: Ano pokračuje. Teďka v současnosti, právě začíná. Budeme dělat dlouhodobý komunitní plán

P.H.: Tenhle ten skončil, takže vlastně

D. A.: 2010 – 2015 se zpracovává prostě. Takže já myslím, že během tohoto půlroku, už by měl být nový. Protože zrovna včera jsme byli na setkání. Takže už je to dáno dohromady. Se to doladuje všechno. Měl by vyjít na světlo.

V. Š.: Já jsem se ještě chtěla zeptat na způsob financování.

D. A.: Toho kontaktního centra?

V. Š.: Jo.

D. A.: Kontaktní centrum je financovaný hlavně ze státních zdrojů, což znamená MPSV, Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky, ministerstvo zdravotnictví. To jsou vlastně ty státní. Pak nás samozřejmě dotuje kraj a obce, vůbec obce, kde by, ty spádový a samozřejmě město Uničov. Potom, část zdrojů je z charity, z charitních sbírek a část zdrojů je z grantů a z toho, co si seženeme my.

V. Š.: Takže s tím nejsou problémy?

D. A.: S financováním jsou problémy vždycky, to jako jo. S financováním jsou problémy vždycky. Protože nikdy nemáte zaručený, že dostanete to co. Třeba alespoň, to co minulý rok. Je tam ta 0 – 70 %. Není to žádné průhledné. Dotační řízení nemá udělanou průhlednost, nějak se neodůvodňuje to, kolik dostanete peněz. Takže mi v současné době s tím máme velké problémy, každopádně v minulosti to nebylo až tak tragický.

V. Š.: A ještě bych se Vás chtěla zeptat, jak to vlastně v Uničově vypadá v rámci drog, myslím, jestli je těch uživatelů tady hodně?

D. A.: Takže to K-áčko je tu deset let a opravdu tu není jako, že si myslíme, že je to zajímavý se o tyhle lidi starat. Každý rok se nám zvyšují počty klientů, přibývá nám počty nových klientů. Teďka v minulém roce bylo nějakých 130 klientů, z toho musí odečíst asi patnáct lidí, co byli nedrogoví klienti, což znamená nějaké osoby blízké. Takže nějakých sto patnáct lidí. Prevalence celostátní je nějaký čtyři procenta na tisíc lidí, kdežto v uničově je to skoro sedm procent na tisíc lidí. Což znamená, že skoro dvojnásobek, že má mnohem větší problém to město uničov než si možná připouští.

V. Š.: Potom bych se chtěla zeptat, jestli byste mi potom mohli dát statistiku?

D. A.: Určitě není problém.

V. Š.: Ještě bych se Vás chtěla zeptat, jaké jsou podle Vás nejlepší způsoby prevence?

D. A.: Primární prevence, nebo jako prevence celkově používání drog?

V. Š.: Myslím primární, sekundární, terciární v rámci drog.

D. A.: To je na osobní názor...

V. Š.: No však tak jsem to myslela, jako názor člověka z této oblasti

D. A.: Určitě, určitě, určitě věnovat se té mládeži, tak aby měla od malinka, co nejvíc těch zájmů, který by je trošku drželi. Aby neměli tolik volného času nazbyt. Tak bych to vyjádřila. Já to třeba tak jako cítím, i z vlastní zkušenosti, že jsem byla takový to postkomunistický dítě, které vyrůstalo po tom pádu. A vlastně všechno bylo zrušený a nic nebylo obnoveno a do kroužku jsem se dostala až strašně pozdě. Myslím v šestnácti letech, patnácti a neměla jsem nic, žádný takový vztahy. Je to taková moje zkušenost. Já vidím tu mou generaci utopenou v tom, že nikdo s nimi nic nedělal, žádný zájmy, zájmový kroužky. A vidím teďka svou sestru, která je o devět let mladší a má na každý den nějaký jiný kroužek. Je na tom úplně jinak a má úplně jiný přístup k životu. Já si myslím, že tohle je hodně důležitá stránka. A teď nemyslím jenom nějaký sport, že, nebo nějaký kroužky. Ale takový ty...líbí se mi, že se rozjel zase skaut, že se dětem věnuje i po takové té stránce duchovní, bych řekla. Takže asi v tomhle vidím největší těžiště.

V. Š.: A můžu poprosit i Vás?

P. H.: Já souhlasím s tím, že u užívání drog je nejlepší prevence ta, kde se o užívání drog vůbec nemluví.

D. A.: Ano přesně tak, to bych taky zdůraznila.

P. H.: U té sekundární je to zavčas je najít a u terciární je to zavčas je poslat na tu léčbu.

D. A.: Nebo jako fakt, zavčas je najít a začít s nimi mluvit a začít s nimi být.

V. Š.: A co by podle Vás pomohlo zlepšit situaci v té prevenci, jako třeba nějaké finanční prostředky nebo...

D. A.: Já si myslím, že je to o přístupu, o přístupu rodičů, o přístupu škol. A jako finance. Já si myslím, že těch peněz na ty děti, to není ztrátová oblast. Já si myslím, že je to o tom, pracovat trošku s těmi rodiči, nenechávat ty děti. O tom přístupu ve škole, když vidí, že se odpoledne pokaždé jde to dítě flákat na autobusák, že by se s ním mělo trošku intenzivněji pracovat. Možná trošku více všímání. Mně teďka vadí, že si nikdo ničeho už nevšímá, každý jede po nějaký své linii.

P. H.: Já bych v tom hledal možná nedostatek sebevědomí, že. Že prostě ty neúspěchy, třeba školní, se budou opakovat. Ty špatný známky vás potom už dopředu poškozují, oni se potom podceňují. Já bych začal už na tý škole, aby si vybudovali sebevědomí. Sebevědomá děvka si nepotřebují budovat sebevědomí, tím že dělají ramena, že jsou dospělí, že chlastají, že berou drogy. A dát tomu děvku ten prožitek toho úspěchu. Toho, že nicméně, když je blbý na matiku, tak může vyhrát třeba v běhu, každý je na něco dobrý a tohle, by prostě ta škola měla někde najít v čem.

D. A.: Je to o tom individuálním přístupu, fakt si těch lidí všimát a přistupovat ke každému dítěti trošku jinak. Já si stejně myslím, že je to někde jinde a my to nezachráníme. Když se tady postaví pět nových hřišť, nezabrání se tomu.

V. Š.: Jak dlouho jste v téhle práci?

D. A.: Já jsem tady pátým rokem a Ty tady budeš sedmým.

P. H.: Já v tomhle dělám 15 let.

V. Š.: Děkuju, to je všechno.

D. A.: My taky děkujeme.

Diskuse

Z rozhovoru vyplynulo, že na Uničovsku je vysoká koncentrace uživatelů nelegálních drog, a to především pervitinu. A počet uživatelů se neustále zvyšuje. A to přestože se policii podařilo usvědčit několik „vaříčů“ pervitinu. Jak uvedla vedoucí K-áčka, pervitinu je sice méně, což se odráží na poklesu využívání výměnného programu, ale počet závislých stále roste. Tento problém si sice město uvědomuje, o čemž svědčí existence K-áčka a činnost OOP Uničov zaměřená na drogovou problematiku. Přesto obec odmítla přispět Charitě Šternberk na provoz K-áčka, ačkoliv si je vědoma nedostatku financí K-áčka pro letošní rok. Kromě finančního problému K-áčko ohrožují i negativní postoje veřejnosti¹⁶⁹. Což také vypovídá o malém povědomí veřejnosti o smyslu kontaktního centra a o míře zneužívání ilegálních drog na Uničovsku.

Cesty k zlepšení situace spatřují pracovníci K-áčka v rámci primární prevence skrze volnočasové aktivity, ideálně takové, které formují i morální stránku osobnosti. Jako důležitý faktor vnímají zájem rodičů o děti a individuální přístup učitelů ke studentům, zaměřený na posilování sebevědomí žáků.

Celkově kontaktní středisko považujeme za dobře fungující službu, která naplňuje své cíle v rámci sekundární a terciární prevence zneužívání ilegálních drog.

¹⁶⁹ Z rozhovoru s metodikem prevence.

Kmunitní plán sociálních služeb na Uničovsku 2007 – 2009. Uničov, 2007, s. 42.

6.5 Výzkumné závěry

Z našeho výzkumného šetření vyplynulo, že v systému prevence na Uničovsku jsou závažné nedostatky. A to v rámci stěžejní primární prevence a ve výkonu sociálně-právní ochrany dětí.

V oblasti prevence rizikového chování na školách, bychom doporučovali, aby činnost metodika byla dotovaná alespoň částečným úvazkem. Prevence na školách by měla být prováděna koncepčněji. Provádění evaluace plánování a výsledků preventivní činnosti považujeme za nezbytné, stejně jako vytváření dlouhodobých preventivních programů. Jedině tak, může prevence reagovat na aktuální situaci a mohou být používány účinné metody. Metodici by se mohli více zaměřit na posilování resilience svých studentů, stejně tak i pracovat více se studenty s rizikem rozvoje sociálně patologických projevů chování. Z metod prevence by měli být voleny takové, které jsou interaktivní a zaměřené na posilování sociálních dovedností. Na realizaci prevence by se mělo podílet více pracovníků školy, minimálně však ředitel, třídní učitelé a výchovný poradce.

V rámci činnosti kurátora pro děti a mládež, bychom doporučili předání alespoň jedné z funkcí dalšímu pracovníkovi. Ideálně bych však výkon činnosti kurátora pro děti mládež již s ničím nekumulovala.

V rámci sekundární a terciární prevence zneužívání nelegálních drog bychom uvítali vyšší podíl města Uničov na financování K-áčka, neboť je to vzhledem ke koncentraci drogově závislých na Uničovsku významná a dobře fungující služba.

Celkově bychom doporučovali, prevenci rizikového chování mládeže na Uničovsku byla věnována větší pozornost.

ZÁVĚR

Naši práci jsme zaměřili na zkoumání systému prevence sociálně patologických jevů u mládeže na Uničovsku.

V teoretické části jsme se zaměřili na vývojové změny dospívání s důrazem na jejich možný ohrožující vliv, seznámili jsme se základními faktory ovlivňující chování mladého člověka a popsali jsme si vybrané formy rizikového chování. V oblasti prevence rizikového chování jsme se zaměřili hlavně na zásady pro její efektivní realizaci a na její zakotvení v legislativě.

V empirické části jsme se zabývali zkoumáním preventivních programů středních škol na Uničovsku, působením kurátora pro děti a mládež MÚ Uničov a činností Kontaktního a poradenského střediska pro uživatele drog.

Stanovené cíle byly naplněny. Celkově se ukázalo, že rizikové chování mládeže je vážným problémem mikroregionu. A to problémem s negativním rozvojem ve všech zkoumaných oblastech až na kriminalitu mládeže, která v loňském roce výrazně poklesla po období dlouhodobého nárůstu.

Z našeho zkoumání systému prevence vyplynulo několik závažných nedostatků hlavně v oblasti primární prevence, jak na školách, tak i v oblasti volnočasových aktivit mládeže. Problematický se nám jevil i přístup města v oblasti sekundární a terciární prevence rizikové chování mládeže. Na druhou stranu musíme pozitivně hodnotit činnost K-centra, neboť je významnou službou v rámci sekundární a hlavně terciární prevence zneužívání drog na Uničovsku.

Pro získání plastičtějšího obrazu o dané problematice, bych další zkoumání zaměřila na preventivní programy základních škol a také na zpětnou vazbu od dětí a mládeže.

Jako přínos naší práce hodnotíme, že upozorňuje na nedostatky preventivních programů na středních školách a poskytuje návrhy na zvýšení jejich efektivity.

SEZNAM ODBORNÉ A POUŽITÉ LITERATURY

BECHYŇOVÁ, V., et al. *Vzdělávací program pro kurátory pro mládež - sociální práce s klientem a jeho rodinou*. 1. vyd. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2005. 32 s. ISBN 80-86878-19-8.

BŮŽEK, A., MICHALÍK, J. *Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2000. 170 s. ISBN 80-244-0054-5.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu : Základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha : Grada Publishing, a.s., 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

JEDLIČKA, R., et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích : Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. 1. vyd. Praha : Themis, 2004. 478 s. ISBN 80-7312-038-0.

JEDLIČKA, R., KOŤA, J. *Aktuální problémy výchovy : Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1998. 169 s. ISBN 80-7184-555-8.

KALINA, K., et al. *Drogy a drogové závislosti I. : Mezioborový přístup*. 1.vyd. Praha : Úřad vlády České republiky, 2003. 320 s. ISBN 80-86734-25-6.

KOUKOLÍK, F. *Sociální mozek*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2006. 269 s. ISBN 80-246-1242-9.

LABÁTH, V., et al. *Riziková mládež : Možnosti potenciálních zmien*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2001. 157 s. ISBN 80-85850-66-4.

LANGER, S. *Mládež problémová, její typy a možnosti uplatnění : Diagnostické, výchovné a profesiografické modely.* 2. vyd. Hradec Králové : Kotva, 2008. 488 s. ISBN: 978-80-902210-0-0.

MACEK, P. *Adolescence : Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících.* 1. vyd. Praha : Portál, s.r.o., 1999. 20880- s. ISBN 80-7178-348-X.

MATĚJČEK, Z., BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK, J. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace.* 1. vyd. Praha : Psychiatrické centrum, 1997. 70 s. ISBN 80-85121-89-1.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť.* 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2003. 161 s. ISBN 80-86429-19-9.

MATOUŠEK, O., et al. *Práce s rizikovou mládeží : Projekt LATA a další alternativy věznění mládeže.* 1. vyd. Praha : Portál, 1996. 88 s. ISBN 80-7178-064-2.

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence.* 2. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2003. 344 s. ISBN 80-7178-771-X.

MEDVEĎOVÁ, E. Súvislosti premenných agresivity a zložiek depresie v ranej adolescencii. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa.* 2002, roč. 37, č. 1, s. 3-11. ISSN: 0555-5574.

MELGOSA, J. *Žít naplno : Kniha o dospívání.* 1. vyd. Praha : Advent-Orion s.r.o., 1999. 191 s. ISBN 80-7172-300-2.

NEŠPOR, K., CSÉMY, L., PERNICOVÁ, H. *Problémy s návykovými látkami ve školním prostředí : Časná a krátká intervence.* 1. vyd. Praha : Sportpropag, 1998. 108 s. ISBN neuvedeno.

NEŠPOR, K., CSÉMY, L., SOVINOVÁ, H. *Programy prevence závislostí a možnosti jejich hodnocení.* 1. vyd. Praha : Státní zdravotní ústav, 1998. 68 s. ISBN 80-7071-110-8.

NEŠPOR, K., DVOŘÁK, V. *Prevence trestné činnosti související s návykovými látkami*. 1. vyd. Praha : Armex, 1998. 98 s. ISBN 80-902283-9-9.

NEŠPOR, Karel, CSÉMY, Ladislav. *Alkohol drogy a vaše děti : Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*. 5. revidované vyd. Praha : [s.n.], 2003. 84 s. ISBN neuvedeno.

NIKL, J. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vyd. Praha : Policejní akademie České republiky, 2000. 100 s. ISBN 80-7251-033-9.

NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí : komentář*. 3. aktualiz. a dopl. vyd. Praha : Linde, 2007. 471 s. ISBN 978-80-86131-72-6.

Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory. 1. vyd. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, 2007. 44 s. ISBN 978-80-7368-329-0.

Rizikové chování a dospívajících a jeho prevence : II. odborný seminář. 1. vyd. Praha : Free Teens Press, 2001. s. 63-76. ISBN 80-902898-1-9.

Rizikové chování dospívajících a jeho prevence : III. odborný seminář. 1. vyd. Praha : Free Teens Press, 2002. s. 89-99. ISBN 80-902898-2-7.

ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2004. 390 s. ISBN 80-7178-829-5.

SALINGER, J. D. *Kdo chytá v žitě*. 4. vyd. Praha : Práce, 1979. 199 s. ISBN neuvedeno.

ŠOLCOVÁ, I. *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, a.s., 2009. 102 s. ISBN 978-80-247-2947-3.

ŠUBRT, M. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*. 1. vyd. Praha : Policejní akademie ČR v Praze, 2008. 224 s. ISBN 978-80-7251-284-3.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie problémového dítěte školního věku*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1997. 170 s. ISBN 80-7184-488-8.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. : Dětství a dospívání* 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika - vychovatelství*. 1. vyd. Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2008. 127 s. ISBN 978-80-7372-306-4.

VEČERKA, K., et al. *Mládež v kriminologické perspektivě*. 1. vyd. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. 129 s. ISBN 978-80-7338-079-3.

VEČERKA, K., HOLAS, J., ŠTĚCHOVÁ, M., DIBLÍKOVÁ, S., NEUMANN, J. *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí*. 1. vyd. Praha institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. 132 s. ISBN 80-7338-033-1.

WEDLICHOVÁ, I. Rodina a reakce dítěte na zátěž v kontextu sociálně patologických jevů. In *Primární prevence sociálně patologických jevů v pedagogické praxi 8 : Učební text a workshop pro školní metodiky prevence sociálně patologických jevů*. 1. vyd. Ústí nad Labem : Univerzita J. E. Purkyně, 2005. s. 18-20. ISBN 80-7044-681-1.

WEISS, P., ZVĚŘINA, J.. *Sexuální chování v ČR : situace a trendy*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. 160 s. ISBN 80-7178-558-X.

Legislativa

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, *ve znění pozdějších předpisů*.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, *ve znění pozdějších předpisů*.

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, příloha č. 3.

Jiné zdroje

MIOVSKÝ, M.; ZAPLETALOVÁ, J. *Systém primární prevence rizikového chování na rozcestí: specializace versus integrace*. [online]. 2006, [cit. 2010-03-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.adiktologie.cz/download/857/ZMiovsky-M.-Zapletalova-J.-System-PPRCH-na-rozcesti-specializace-versus-integrace.pdf>>.

Informační portál o ilegálních a legálních drogách [online]. 2003-2006 [cit. 2009-10-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.drogy-info.cz>>.

Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách : Česká republika, 2007 [online]. 2008 [cit. 2009-11-12]. Dostupný z WWW: <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/press_centrum/espada_2007_tiskove_materialy>.

Zpravodaj Drogového informačního centra [online]. 2005, č. 3. [cit. 2009-11-12], s. 2-4. Dostupný z WWW: <<http://www.szu.cz/uploads/documents/czpzp/zavislosti/drogy/dic1205.pdf>>.

Kouření mezi mládeží - výsledky studie ESPAD [online]. 2004 [cit. 2009-11-12]. Dostupný z WWW: <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/legalni_drogy/tabak/koureni_mezi_mladezi_vysledky_studie_espada>.

KRÁLÍKOVÁ, E., ŠTĚPÁNKOVÁ, L. *Kouření tabáku a rizikové chování* [online]. 2006 [cit. 2009-11-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.adiktologie.cz/download/829/Kralikova-Eva-Stepankova-Lenka-KOURENI-TABAKU-A-RIZIKOVE-CHOVANI.pdf>>.

MLČOCH, Z. *Děti, mládež a kouření* [online]. 2009 [cit. 2009-11-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.kurakovaplice.cz/index.php?strana=detimladezakour>>.

Stimulancia podrobne [online]. 16. 1. 2009 [cit. 2009-11-15]. Dostupný z WWW: <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/ilegalni_drogy/stimulancia/stimulancia_podrobne>.

Extáze (XTC) - podrobně [online]. 16. 1. 2009 [cit. 2009-11-15]. Dostupný z WWW: <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/ilegalni_drogy/tanecni_drogy/extaze_xtc_podrobne>.

Opiáty - podrobně [online]. 4. 10. 2005 [cit. 2009-11-15]. Dostupný z WWW: <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/ilegalni_drogy/opiaty/opiaty_podrobne>.

Psychiatr : Každý stý český kluk hraje denně na automatech. *České noviny* [online]. 2009 [cit. 2009-11-15]. Dostupný z WWW: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/psychiatr-kazdy-sty-cesky-kluk-hraje-denne-na-automatech/382674&id_seznam>. ISSN 1213-5003 .

HAMANOVÁ, J., HELLEROVÁ, P. *Rizika v oblasti reprodukčního zdraví* [online]. 2000 [cit. 2009-11-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.volny.cz/petr.imlauf/rizika.htm>>.

ČSÚ. *Demografická příručka 2007* [online]. 2008 [cit. 2009-11-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/4032-08>>.

Metodický pokyn k prevenci a řešení šikanování u žáků škol a školských zařízení [online]. 2009 [cit. 2009-11-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.msmt.cz/socialni-programy/metodicky-pokyn-k-prevenci-a-reseni-sikanovani-u-zaku-skol-a>>.

MPSV [online]. 2009 [cit. 2010-04-01]. Funkce kurátora pro mládež. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7290/Funkce_kuratora.pdf>.

Strategický plán rozvoje Mikroregionu Uničovsko : Analytická část [online]. Olomouc : GH Consult o.p.s., 2006 [cit. 2010-03-31]. Dostupné z WWW: <http://unicovsko.cz/download/download3/95-01_Analyticka_cast_-_konecna.pdf>.

Evaluace a diagnostika preventivních programů [online]. Praha : MŠMT, 2002 [cit. 2010-03-26]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/socialni-programy/evaluace-a-diagnostika-preventivnich-programu>>.

Charita Šternberk [online]. 2010 [cit. 2010-04-04]. Kontaktní a poradenské místo pro uživatele drog. Dostupné z WWW: <<http://www.sternberk.caritas.cz/index.php?nid=3159&lid=CZ&oid=1254155>>.

Zráva o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti v územním obvodu OO PČR Uničov za rok 2009 [online]. Uničov : OOP Uničov, 2010 [cit. 2010-04-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.policie.cz/clanek/obvodni-oddeleni-unicov.aspx>>.

Mikroregion Uničovsko [online]. 2006 [cit. 2010-04-09]. Mapa mikroregionu. Dostupné z WWW: <<http://unicovsko.cz/mikroregion/mapa-regionu.php>>.

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1 **Trestné činy**
- Příloha č. 2 **Dotazník pro metodiky prevence**
- Příloha č. 3 **Struktura otázek pro rozhovor s kurátorem pro děti
a mládež**
- Příloha č. 4 **Struktura otázek pro rozhovor s vedoucí K-áčka**
- Příloha č. 5 **Zařízení sociálních služeb zaměřená na prevenci
rizikového chování mládeže v okrese Olomouc**

PŘÍLOHA Č. 1 TRESTNÉ ČINY

§ 146

Ublížení na zdraví

(1) Kdo jinému úmyslně ublíží na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.

(2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

- a) na těhotné ženě,
- b) na dítěti mladším patnácti let,
- c) na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti,
- d) na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví, nebo na jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví nebo majetku vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona, nebo
- e) na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání.

(3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví.

(4) Odnětím svobody na pět až deset let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

§ 146a

Ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky

(1) Kdo jinému úmyslně způsobí ublížení na zdraví v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, bude potrestán trestem odnětí svobody až na jeden rok.

(2) Odnětím svobody až na tři léta bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví.

(3) Kdo jinému úmyslně způsobí těžkou újmu na zdraví v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, bude potrestán trestem odnětí svobody až na čtyři léta.

(4) Odnětím svobody na jeden rok až šest let bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 3 na dvou nebo více osobách,
- b) spáchá-li takový čin na těhotné ženě, nebo
- c) spáchá-li takový čin na dítěti mladším patnácti let.

(5) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedený v odstavci 1 nebo 3 smrt.

§ 158

Rvačka

(1) Kdo úmyslně ohrozí život nebo zdraví jiného tím, že se zúčastní rvačky, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, je-li při činu uvedeném v odstavci 1 jinému způsobena těžká újma na zdraví.

(3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, je-li při činu uvedeném v odstavci 1 jinému způsobena smrt.

§ 173

Loupež

(1) Kdo proti jinému užije násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí v úmyslu zmocnit se cizí věci, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až deset let.

(2) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny,
- b) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví,
- c) způsobí-li takovým činem značnou škodu, nebo
- d) spáchá-li takový čin v úmyslu umožnit nebo usnadnit spáchání trestného činu vlastizrady (§ 309), teroristického útoku (§ 311) nebo teroru (§ 312).

(3) Odnětím svobody na osm až patnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu.

(4) Odnětím svobody na deset až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

(5) Příprava je trestná.

§ 185

Znásilnění

(1) Kdo jiného násilím nebo pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

- a) souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží,
- b) na dítěti, nebo
- c) se zbraní.

- (3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,
- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let,
 - b) spáchá-li takový čin na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy anebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda, nebo
 - c) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.

(4) Odnětím svobody na deset až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

(5) Příprava je trestná.

§ 187

Pohlavní zneužití

(1) Kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo kdo je jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až osm let.

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví.

(4) Odnětím svobody na deset až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

(5) Příprava je trestná.

§ 205
Krádež

(1) Kdo si přisvojí cizí věc tím, že se jí zmocní, a

- a) způsobí tak na cizím majetku škodu nikoliv nepatrnou,
- b) čin spáchá vloupáním,
- c) bezprostředně po činu se pokusí uchovat si věc násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí,
- d) čin spáchá na věci, kterou má jiný na sobě nebo při sobě, nebo
- e) čin spáchá na území, na němž je prováděna nebo byla provedena evakuace osob,

bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(2) Kdo si přisvojí cizí věc tím, že se jí zmocní, a byl za čin uvedený v odstavci 1 v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.

(3) Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 větší škodu.

(4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny,
- b) spáchá-li takový čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek, nebo
- c) způsobí-li takovým činem značnou škodu.

§ 207

Neoprávněné užívání cizí věci

(1) Kdo se zmocní cizí věci nikoli malé hodnoty nebo motorového vozidla v úmyslu je přechodně užívat, nebo kdo na cizím majetku způsobí škodu nikoli malou tím, že neoprávněně takové věci, které mu byly svěřeny, přechodně užívá, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.

§ 208

Neoprávněný zásah do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru

(1) Kdo protiprávně obsadí nebo užívá dům, byt nebo nebytový prostor jiného, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny, nebo
- b) způsobí-li takovým činem škodu velkého rozsahu.

§ 228

Poškození cizí věci

(1) Kdo zničí, poškodí nebo učiní neupotřebitelnou cizí věc a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(2) Stejně bude potrestán, kdo poškodí cizí věc tím, že ji postříká, pomaluje či popíše barvou nebo jinou látkou.

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 na věci svědka, znalce nebo tlumočnicka pro výkon jejich povinnosti,
- b) spáchá-li takový čin na věci jiného pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání,
- c) spáchá-li takový čin na věci, která požívá ochrany podle jiného právního předpisu, nebo
- d) způsobí-li takovým činem značnou škodu.

(4) Odnětím svobody na dvě léta až šest let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 škodu velkého rozsahu.

§ 285

Nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku

(1) Kdo neoprávněně pro vlastní potřebu pěstuje v množství větším než malém rostlinu konopí, bude potrestán odnětím svobody až na šest měsíců, peněžitým trestem nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

2) Kdo neoprávněně pro vlastní potřebu pěstuje v množství větším než malém houbu nebo jinou rostlinu než uvedenou v odstavci 1 obsahující omamnou nebo psychotropní látku, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, peněžitým trestem nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(3) Odnětím svobody až na tři léta nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ve větším rozsahu.

(4) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ve značném rozsahu.

§ 355

Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob

(1) Kdo veřejně hanobí

- a) některý národ, jeho jazyk, některou rasu nebo etnickou skupinu, nebo
- b) skupinu osob pro jejich skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou skutečně nebo domněle bez vyznání,

bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(2) Odnětím svobody až na tři léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

- a) nejméně se dvěma osobami, nebo
- b) tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.

§ 358

Výtržnictví

(1) Kdo se dopustí veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném hrubé neslušnosti nebo výtržnosti zejména tím, že napadne jiného, hanobí hrob, historickou nebo kulturní památku, anebo hrubým způsobem ruší přípravu nebo průběh organizovaného sportovního utkání, shromáždění nebo obřadu lidí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(2) Odnětím svobody až na tři léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

- a) opětovně, nebo
- b) jako člen organizované skupiny.

PŘÍLOHA Č. 2 DOTAZNÍK PRO METODIKY PREVENCE

ANALÝZA PREVENTIVNÍCH PROGRAMŮ NA ŠKOLÁCH

Vážená metodičko, vážený metodiku,

jmenuji se Veronika Šubová a jsem studentkou 5. ročníku oboru Pedagogika – sociální práce na Univerzitě Palackého v Olomouci. Nyní vypracovávám diplomovou práci se zaměřením na rizikovou mládež na Uničovsku. Toto dotazníkové šetření je součástí praktické části mé práce a v rámci ní bude i zveřejněno vyhodnocení dotazníků.

Dotazník je anonymní a informace z něj získané poslouží pouze pro účely mé závěrečné práce.

Dotazník obsahuje dvacet položek. Na otázky 4, 5, 7, 19 a na podotázku u otázky 11 můžete odpovídat volně. U zbývajících otázek prosím zaškrtněte vyhovující odpovědi (můžete zaškrtnout více odpovědí u jedné otázky), popřípadě informace doplňte u možnosti „jiné“/„jinak“.

Vyplnění dotazník mi prosím pošlete zpět na můj e-mail do 11. 12. 2009.

Mnohokrát děkuji za Váš čas a Vaši ochotu při vyplňování dotazníku.

Veronika Šubová

I. Identifikace dotazovaného

Pohlaví

- muž žena

Věk

- 20 – 30 let
 31- 40 let
 41- 50 let
 51 – 60 let
 61 let a více

3. Jak dlouho vykonáváte školního metodika prevence?

II.

Jaká je cílová skupina preventivních aktivit na Vaší škole?

Jaké jsou cíle Vašich preventivních intervencí?

Na které formy rizikového chování se zaměřujete?

☐ zneužívání tabákových výrobků	☐ šikana
☐ zneužívání alkoholu	☐ vandalismus
☐ zneužívání nelegálních drog	☐ kriminální činnost
☐ gamblerství	☐ rizikové sexuální chování
	☐ jiné

S jak velkými skupinami studentů pracujete?

Vaše programy působí na:

- znalosti
- emotivní složka
- postoje
- sociální dovednosti
- jiné

Studenti jsou v rámci preventivních aktivit

- aktivní
- pasivní

Mapujete situaci před zahájením preventivního programu?

- ano
- ne

Provádíte hodnocení účinnosti preventivních aktivit?

- ano
- ne
- jakým způsobem?
- proč ne?
- jsou účinné?
- existují hodnotící dokumenty o úspěšnosti?

Které formy prevence používáte? (do závorky hodinovou dotaci na školní rok na jednu skupinu žáků, se kterou pracujete))

☐ besedy, přednášky	☐ sportovní aktivity
☐ vzdělávání pedagogů v oblasti sociálně patologických jevů	☐ exkurze
☐ dlouhodobý program	☐ kulturní pořady
☐ volnočasové aktivity	☐ peer programy
	☐ jiné

Jaké problémy v oblasti sociálně patologických jevů se na Vaší škole vyskytují?

☐ zneužívání tabákových výrobků	☐ záškoláctví
☐ agresivita	☐ kriminální činnost
☐ šikana	☐ gamblerství
☐ vandalismus	☐ rizikové sexuální chování
☐ zneužívání alkoholu	☐ jiné
☐ zneužívání nelegálních drog	

Jaké jsou zdroje financování preventivních aktivit?

- vlastní zdroje
- dotace
- dary, sponzoři
- jiné

Spolupodílí se některý z pracovníků školy na přípravě a realizaci preventivního programu?

☐ ano	☐ ne
• výchovný poradce• ředitel• všichni pedagogičtí pracovníci• někteří pedagogičtí pracovníci (jejich počet)• jiné osoby	

Spolupracujete v rámci preventivních aktivit i s rodiči?

ano

ne

Spolupracujete při realizaci preventivních aktivit s nějakými organizacemi?

policie

K-centrum

městský úřad

zdravotnická zařízení

pedagogicko-
psychologická poradna

jiné organizace

Co by podle Vás pomohlo vylepšit situaci v oblasti prevence?

více finančních prostředků

lepší spolupráce s rodinou

další vzdělávání pedagogů

přísnější kontrola prodeje alkoholových a tabákových výrobků
nezletilým

jiné

Jakým úvazkem je dotována funkce metodika prevence.

Je práce metodika prevence na Vaší škole nějakým způsobem ohodnocena?

ano

ne

finančně

jinak

Děkuji Vám za vyplnění dotazníku.

Veronika Šubová

PŘÍLOHA Č. 3 STRUKTURA OTÁZEK PRO ROZHOVOR S KURÁTOREM PRO DĚTI A MLÁDEŽ

1. Jak dlouho děláte sociální kurátorku?
2. Co všechno vaše profese obnáší?
3. Máte dostatek času na jednotlivé případy, nebo jste spíše v časovém presu?
4. Zbývá Vám čas i na koordinační činnosti? (mapování potřeb klientů, iniciace vzniku nových služeb).
5. Jaké preventivní aktivity provádíte, organizujete, plánujete?
6. Máte nějak rozdělenou činnost sociálního kurátora a kurátora pro mládež, myslím tím, jestli to máte zakotveno v pracovním úvazku. Popřípadě jakou část by činnost kurátora pro mládež zabírala?
7. Myslíte si, že by tato funkce měla být oddělena, nebo nevádí, že ji vykonává jedna osoba?
8. S kým spolupracujete?
9. Jaká je spolupráce s policií a probační a mediační službou?
10. Mohla bych se zeptat, jestli pokračuje komunitní plánování sociálních služeb a jak?
11. Jaké případy nejčastěji řešíte?
12. Jaká je spolupráce s mladistvými?
13. Provádíte hodnocení efektivity preventivních programů?
14. Jaké největší problémy spatřujete u Uničovské mládeže?
15. Jak vnímáte míru rizikových projevů chování u Uničovské mládeže?
16. Mění se nějak situace, myslím, jestli se zhoršuje nebo zlepšuje, nebo se mění v rámci problémů?
17. Co podle Vás vede k rizikovému chování?
18. Které formy prevence jsou podle Vás účinné?
19. Co si myslíte, že by pomohlo zlepšit situaci?

PŘÍLOHA Č. 4 STRUKTURA OTÁZEK PRO ROZHOVOR S VEDOUCÍ K-ÁČKA

1. Mohla byste mi přiblížit, v čem spočívá vaše činnost?
2. Na internetu máte uvedeno, že Vaší cílovou skupinou jsou osoby experimentující s ilegálními drogami, uživatelé těchto drog a jejich blízcí, mohla bych se Vás zeptat, s kterou z těchto cílových skupin pracujete nejčastěji?
3. Mohla bych se zeptat jaké je věkové rozpětí uživatelů Vaší služby? (mládež?)
4. Jak máte negativně vymezenou cílovou skupinu?
5. Jak se o Vás mohou vaši potenciální klienti dozvědět?
6. Jak navazujete první kontakty s uživateli?
7. Pracujete jen s jednotlivci, nebo někdy i s jejich rodinou?
8. Vede o uživatelích spisovou dokumentaci?
9. Spojuje něco uživatele vaší služby? Myslím tím, jestli mají nějaký podobný rys v anamnéze, nebo jsou případy individuální?
10. Na které služby odkazujete?
11. Spolupracujete s nějakými dalšími organizacemi?
12. Nabídli jste spolupráci Uničovským školám?
13. Jakým způsobem jste financováni?
14. Ještě bych se Vás ráda zeptala na Váš názor ohledně toho, jak je na tom Uničovsko s užíváním drog.
15. Jaká jsou podle Vás příčiny drogové závislosti a jaké jsou vhodné způsoby prevence?
16. Co by podle Vás pomohlo zlepšit prevenci?
17. Na úplný závěr bych se chtěla zeptat, jak dlouho děláte tuto práci a kolik Vám je let?

PŘÍLOHA Č. 5 ZAŘÍZENÍ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB ZAMĚŘENÁ NA PREVENCI RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ MLÁDEŽE V OKRESU OLOMOUC

Obr. č. 3 Mapka okresu Olomouc

- **Sociálně aktivizační pro rodiny s dětmi**

Člověk v tísni, o.p.s. Programy sociální integrace, Olomouc
Ecce homo Šternberk, Poradna Šternberk, Šternberk
FOD Olomouc, Olomouc
Charita Olomouc, Školka, Olomouc
Charita Šternberk, Jiloro – Srdíčko, Šternberk
Máltézká pomoc, Máltézká pomoc, o.p.s., Centrum Olomouc, Olomouc
P-centrum, Dětské denní centrum, P-centrum, Olomouc

- **Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež**

Charita Olomouc, Komunitní centrum, Olomouc
Pro Vás, Klub Zóna, Olomouc
Sdružení podané ruce, o.s., NZDM KudyKam, Olomouc
Společenství Romů na Moravě, Společenství Romů na Moravě, Olomouc
Statutární město Olomouc, NZDM Miriklo, Olomouc

- **Kontaktní centra**

Charita Šternberk, Kontaktní a poradenské středisko pro uživatel drog, Uničov
Sdružení podané ruce, o.s., Kontaktní centrum v Olomouci
P-centrum, Doléčovací centrum, P-centra Olomouc, Olomouc
Doléčovací centrum, P-centrum Olomouc

- **Středisko sociální prevence Olomouc, p.o.**

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Veronika Šubová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	Riziková mládež na Uničovsku
Název v angličtině:	Youth at risk in the microregion of Uničov
Anotace práce:	Práce je zaměřena na zkoumání systému prevence sociálně patologických jevů u mládeže na Uničovsku. Seznamuje s průběhem dospívání s důrazem na rizika s ním spojená; se základními faktory ovlivňující chování adolescenta; s vybranými formami rizikového chování a se systémem prevence rizikového chování a jeho zakotvením v legislativě. Empirická část obsahuje výsledky zkoumání preventivních programů středních škol na Uničovsku; působení kurátora pro děti a mládež MÚ Uničov a činnosti Kontaktního a poradenského střediska pro uživatele drog v Uničově.
Klíčová slova:	dospívání, rizikové chování, prevence, legislativa, kurátor pro děti a mládež, školní metodik prevence
Anotace v angličtině:	The aim of the thesis is to analyse preventive strategy of social pathological phenomena of youth in Uničovsko. It describes progression of adolescence with emphasis on risk joint with growing up, basic elements affecting adolescents' behavior, selected ways of abnormal behavior, prevention and related legislation. The research focused on prevention at high schools in Uničov, officer in charge of youth in risk at municipality of Uničov and Contact and counseling centre for drug users in Uničov.
Klíčová slova v angličtině:	adolescence, abnormal behavior, prevention, legislation, officer in charge of youth, school methodist of prevention

Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 Trestné činy Příloha č. 2 Dotazník pro metodiky prevence Příloha č. 3 Struktura otázek pro rozhovor s kurátorem pro děti a mládež Příloha č. 4 Struktura otázek pro rozhovor s vedoucí K- áčka Příloha č. 5 Zařízení sociálních služeb působících v rámci prevence rizikového chování mládeže v okrese Olomouc
Rozsah práce:	102 s.
Jazyk práce:	Čeština